

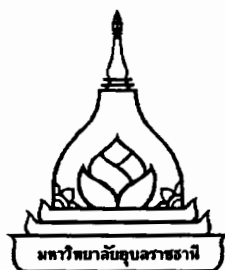
พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย : ศึกษากรณี พระสงฆ์ในเขต
เทศบาลเมืองอุบลราชธานีกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมือง
ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัยสามัญ ปี 2554

ประยูร กางกั้น

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พ.ศ. 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

**BUDDHIST MONKS AND POLITICAL DEMOCRACY A CASE STUDY
OF THE BUDDHIST MONKS IN THE UBON RATCHATHANI
MUNICIPALITY AND THE SUPPORT OF POLITICAL PARTIES
IN THE ELECTION OF FORUM MEMBERS OF PARLIAMENT.
IN THE ORDINARY YEAR 2554**

PRAYOON KANGKHAN

**AN INDEPEDENT STUDY SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF MASTER OF
POLITICAL SCIENCE MAJOR IN GOVERNMENT
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
UBON RATCHATHANI UNIVERSITY
YEAR 2012**

COPYRIGHT OF UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

ใบรับรองการค้นคว้าอิสระ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปริญญา รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์

เรื่อง พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย : ศึกษากรณี พระสงฆ์ในเขตเทศบาล
เมืองอุบลราชธานีกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
สมัชชาสามัญ ปี 2554

ผู้วิจัย นายประยูร กางก้น

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(ดร.ศรันย์ สุดใจ)

..... กรรมการ

(ดร.ฐิติพล ภักดีวานิช)

..... กรรมการ

(ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร)

..... คณบดี
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ รัชชกูล)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ อินทร์ประสิทธิ์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีการศึกษา 2555

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่ง จากท่านผู้เกี่ยวข้องหลายท่านที่กรุณาให้คำแนะนำและให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูงยิ่งต่อท่านอาจารย์ ดร. สรณย์ สุคใจ ที่รับภาระเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งท่านได้ให้คำปรึกษาแนะนำและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง ที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงและอธิบายได้อย่างชัดเจน ตลอดจนการแนะนำให้ข้อคิดวิธีการเขียนและรูปแบบการพิมพ์วิทยานิพนธ์ตามระเบียบของบัณฑิตวิทยาลัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกๆ ท่านในสาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และอาจารย์ท่านอื่นๆ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และเพื่อนนักศึกษาทุกท่านที่ช่วยแนะนำ ช่วยวิพากษ์วิจารณ์ก่อให้เกิดความรู้อันแตกฉานมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญศรีคุณวิจิตร (สุบิน คมภิโร ป.ธ. 4) เจ้าอาวาสวัดท่าวังหิน อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ด้านที่พักอาศัย และค่าใช้จ่ายทุกอย่างในการศึกษาในครั้งนี้ ตลอดจนพระอาจารย์ท่านอื่นๆ ในวัดท่าวังหิน ที่ได้เมตตาให้คำปรึกษาและกำลังใจในการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.อรทัย เลียงจินดาถาวร ที่เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่องในขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าใจและอธิบายได้อย่างชัดเจน ตลอดจนแนะนำให้ข้อคิดวิธีการเขียนงานวิจัยให้ถูกต้อง

คุณความดีและประโยชน์อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอให้เครื่องสักการะ น้อมบูชาแด่พระรัตนตรัยที่ให้ข้าว ให้น้ำ ให้ที่พักอาศัย และอุทิศเป็นเครื่องบูชาบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ทั้งหลายผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ผู้วิจัย ตลอดจนกัลยาณมิตรทุกๆ ท่าน

(นายประยูร กางกั้น)

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษากรณี พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชามัญ ปี 2554

โดย : ประยูร กางก้น

ชื่อปริญญา : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา : การปกครอง

ประธานกรรมการที่ปรึกษา : คร. ศรีนัย สุดใจ

คำสำคัญ : พระสงฆ์ บทบาทสนับสนุนพรรคการเมือง การเลือกตั้ง

การวิจัย เรื่อง พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษากรณีพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชามัญ ปี 2554 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึง 1) พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างไรบ้าง 2) เพราะเหตุใดพระสงฆ์จึงส่งผลให้พระสงฆ์มีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชามัญ ปี 2554

วิธีการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระนิสิต และประชาชนที่มีบทบาทเกี่ยวกับวัด ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี จำนวน 57 วัด และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีมีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชามัญ ปี 2554 ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน คือ เพื่อต้องการได้รับความอุปถัมภ์จากพรรคการเมืองและนักการเมืองในเรื่องเศรษฐกิจ และสังคม จึงส่งผลให้พระสงฆ์แสดงบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองโดยมีสาเหตุ คือ 1) ผลประโยชน์ต่างตอบแทน 2) เป็นลูกศิษย์กับอาจารย์ 3) เคยเป็นโยมอุปัฏฐากกันมาก่อน 4) ความรู้สึกส่วนตัวกล่าวคือไม่ชอบพรรคการเมืองบางพรรค ในส่วนของพรรคการเมืองและนักการเมืองนั้นมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือต้องการฐานคะแนนเสียงจากประชาชนในเขตชุมชนที่วัดตั้งอยู่ โดยการอาศัยบารมี ความน่าเชื่อถือ ความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์ พร้อมทั้งการปรากฏกายในงานพิธีต่างๆ ที่ทางวัดได้จัดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นพวกเดียวกันผ่านพระสงฆ์

นอกจากนั้นพรรคการเมืองและนักการเมืองยังได้สนับสนุนสิ่งของอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ใช้ในกิจกรรมของวัดอีกด้วย

นอกจากการอุปถัมภ์ของนักการเมืองต่อพระสงฆ์ และพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมืองยังค้นพบอีกว่าสาเหตุที่พระสงฆ์ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งยังมีเรื่องเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของนักการเมือง และพรรคการเมือง เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย

ABSTRACT

TITLE : BUDDHIST MONKS AND POLITICAL DEMOCRACY A CASE
STUDY OF THE BUDDHIST MONKS IN THE UBON RATCHATHANI
MUNICIPALITY AND THE SUPPORT OF POLITICAL PARTIES IN
THE ELECTION OF FORUM MEMBERS OF PARLIAMENT IN THE
ORDINARY YEAR 2554

BY : PRAYOON KANGKHAN

DEGREE : MASTER OF POLITICAL SCIENCE

MAJOR : GOVERNMENT

CHAIR : SARAN SUDJAI, Ph.D.

KEYWORDS : BUDDHIST MONKS SUPPORT OF POLITICAL PARTIES
IN THE ELECTION

The research on the Buddhist monks in politics democracy; A case study of the Buddhist monks in the Ubon Ratchathani municipality and the support of political parties in the election of Forum Members of Parliament in the ordinary year 2554. The purpose of the study 1) Buddhist monks in Ubon Ratchathani municipality have supported some political parties. 2) What are the reasons? of the Buddhist monks that take role in supporting of political parties in the election of Forum Members of Parliament in the ordinary year 2554.

This study collected data by using interviews and observations as a tool to collect data from the parish priest, the vice parish priest, the Buddhist monks students and the people that take role in the temple at in the Ubon Ratchathani municipality, amount of 57 temples and bring the analysis of qualitative data.

The results showed that the monks in Ubon Ratchathani municipality take a role in supporting of political parties in the election of Forum Members of Parliament in the ordinary year 2554. In directly and indirectly way, the objective is clear, it to receive the patronage of political parties, economic, political issues and the society as a result, the Buddhist monks take role of political parties support the cause that is: 1) the reciprocal benefits, 2) as a relationship between

student and teacher, 3) help each other, 4) personal feeling does not like in the same politician or in the political parties and in a clear political aims to a vote from the people in the community, where the temple is located by the Acts of Credibility the people believed that the monks presence at the ceremonies. The temple was held as they passed through the monks. In addition, the political parties and the politician also have object support facilities and the activities of the temple as well.

In addition to the political patronage of the Buddhist monks and the Buddhist monks has take role in supporting political parties and politicians have discovered, that the cause of the Buddhist monks to support any political party is also about ethnic politics and political parties was involved.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	6
1.4 สมมติฐานการวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ตามหลักการทางศาสนา	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนากับสังคมไทย	15
2.3 แนวคิดบทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย	16
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย	21
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง	38
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง	45
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์	46
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	50
2.9 กรอบแนวความคิดการวิจัย	58
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 การดำเนินการวิจัย	59
3.2 ขอบเขตของการวิจัย	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3 วิธีการศึกษากระบวนการศึกษา	60
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	60
3.5 ระเบียบวิธีในการวิจัย	60
4 ผลการศึกษาวิจัย	
4.1 ผลการศึกษาวิจัย	62
4.2 วิเคราะห์ผล	78
5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	79
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	85
5.3 ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้	101
5.4 ข้อเสนอแนะ	102
เอกสารอ้างอิง	103
ภาคผนวก	106
ประวัติผู้วิจัย	110

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง	29

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมประกอบด้วยคนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากและมีการติดต่อและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้อาจจะเกิดการขัดแย้งหรือเกิดความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหาระหว่างกันขึ้นได้ วิธีการที่จะทำให้คนเหล่านี้อยู่ด้วยกันในสังคมได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยและเกิดความสงบสุขได้นั้น ทุกคนจะต้องรู้สถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของตนเอง พลเมืองทุกคนไม่อาจดำรงสถานภาพทางสังคมได้ตามที่ตนพอใจ เช่น การตั้งตนเองเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่ได้ทำการคัดเลือกตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดคนนั้นๆ การกระทำนี้จะไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากการตกลงยินยอมร่วมกันของสมาชิกในสังคม โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงสถานภาพนั้นๆ ไว้ ดังนั้นผู้ที่ขาดคุณสมบัติตามเกณฑ์จึงไม่สามารถดำรงสถานภาพนั้นได้

ประชาชนทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามคุณสมบัติที่สถานภาพและบทบาทนั้นๆ กำหนดไว้ เช่น หากต้องมีสถานภาพเป็นผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี หรือพระสงฆ์ จะต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม ซื่อสัตย์สุจริต เพื่อที่จะได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนให้เป็นผู้นำในระดับต่างๆ กันไป (ประยูรค์ ปยุตโต, 2537 : 60) หรือเมื่อตนเองมีสถานภาพเป็นพลเมืองไทยก็ต้องรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตามกฎหมาย ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนของตนในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองด้วยวิธีการต่างๆ หากประชาชนทุกคนปฏิบัติตามสถานภาพและบทบาทของตนก็จะทำให้สังคมสามารถดำเนินอยู่ได้อย่างมีระเบียบ เนื่องจากทุกคนต่างรู้ว่าตนเองเป็นใคร และต้องปฏิบัติตนอย่างไรทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างกันได้เกิดขึ้น (คุณ โทจันทร์, 2537 : 71)

สถาบันทางสังคมมีหลายสถาบันขึ้นอยู่กับแต่ละสังคม แต่โดยทั่วไปแล้วสังคมต่างๆ จะมีสถาบันพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่จัดการสังคมให้เป็นระเบียบและสามารถดำรงอยู่ได้ โดยสถาบันทางสังคมจะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ทั้งความต้องการทางกายภาพและความต้องการทางจิตใจ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดระเบียบทางสังคม เนื่องจากเป็นกลุ่มบรรทัดฐานซึ่งเป็นที่ยอมรับ

ของสังคมโดยรวม เป็นแบบอย่างพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมของมนุษย์ที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากสติปัญญาของมนุษย์ที่เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นที่ต้องมาอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุข ความสะดวกสบาย และความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์และสังคม ดังนั้นสถาบันทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่สังคมทุกสังคมมีอยู่เพื่อที่จะทำให้สังคมของตนดำรงอยู่และเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่แพร่หลายอย่างมากในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยนั้นให้การยอมรับในเรื่องสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนภายในรัฐได้มีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ ลักษณะเด่นที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตยคือการที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและเป็นผู้ทรงอำนาจอิสระสูงสุดในรัฐ อำนาจอธิปไตยที่รัฐได้มานั้นจึงมีสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคภายใต้ขอบเขตของกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน กระบวนการตัดสินใจภายในรัฐนั้น อยู่บนวิธีการทางการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งแสดงออกในรูปของการเลือกตั้ง การลงประชามติ โดยยึดหลักของมติเสียงข้างมากหรือความพึงพอใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมเป็นหลัก อย่างไรก็ตามก็ต้องคำนึงและไม่ละเมิดต่อสิทธิของเสียงข้างน้อยด้วย

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เป็นหัวใจสำคัญของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและความต้องการทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบวิธีการต่างๆ ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเครื่องชี้วัดที่สำคัญในการพิจารณาระดับความเป็นประชาธิปไตยภายในรัฐ รัฐหรือสังคมใดที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ย่อมมีระดับความเป็นประชาธิปไตยมากกว่ารัฐหรือสังคมที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ (พิเชษฐ สิชมรังสี, 2529 : 31) ดังนั้นการที่จะพัฒนาการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนก็ไม่ได้เป็นเครื่องชี้วัดว่าสังคมนั้นมีความเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นสามารถเกิดได้จากการถูกปลุกกระดมบังคับ หรือใช้อิทธิพลได้เช่นกันซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงไม่เป็นไปตามเจตจำนงที่แท้จริงของประชาชน แต่เหนืออื่นใดการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการใช้สิทธิในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญในรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบต่าง ๆ (พิระศักดิ์ หินเมืองเก่า, 2537 : 26) เช่น การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่ในฐานะฝ่ายบริหาร

หรือฝ่ายนิติบัญญัติ การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การแสดงประชามติ หรือแม้แต่ในฐานะประชาชน ผู้คอยเอาใจใส่ดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนของคนในองค์กรการเมืองการปฏิบัติหน้าที่ของประชาชนในลักษณะต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง อันเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความเข้าใจอย่างทอ้งแท้ตลอดจนเกิดความสำนึกในความสำคัญของสิทธิและหน้าที่ทางการเมือง และเกิดความตื่นตัวที่จะใช้สิทธิทางการเมืองหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ด้วยความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจในบทบาทของตนตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือการให้การศึกษาเพราะการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างและปลูกฝัง ค่านิยม ทศนคติ ความคิดเห็น ความสำนึกความเชื่อต่าง ๆ ให้กับบุคคลในสังคมทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจ การติดตาม การมีส่วนร่วมตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ของพลเมือง ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการเมืองการปกครองของทุกประเทศ

ในกรณีนี้สถาบันที่มีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับความสำนึกในเรื่องของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สำคัญและมีบทบาทมาก คือ สถาบันทางศาสนา โดยวัดและพระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธในประเทศไทย ทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและกิจกรรมทางสังคม ระบบศาสนามีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจและการเมือง โดยความคิดทางศาสนาเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (ฟรังค์วู ธูตาร์ท, 2524 : 10-20) นอกจากจะเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจแล้วยังมีส่วนที่เอื้ออำนวยบริการด้านศาสนาอีกต่างๆ เอื้ออำนวยต่อการบริหารงานของรัฐ ช่วยเหลือกิจกรรมของรัฐเมื่อรัฐไม่สามารถที่จะบริการได้ทั่วถึง และวัดนั้นเป็นศูนย์รวมทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน เมื่อในสมัยก่อนนั้นวัดก็เคยเป็นแหล่งสถานศึกษาที่สำคัญของคนไทย พระสงฆ์นั้นได้รับการยกย่องเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เป็นผู้ชี้แนะหรือแนะแนวทางที่ดีให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น มีบทบาทเต็มตัวในการเป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือ การร่วมมือ บทบาทของพระสงฆ์มีลักษณะเป็นนักสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นผู้ที่เสียดละบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมด้วยใจบริสุทธิ์ ถึงแม้ว่าในระยะหลังๆ นั้น ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์จะลดน้อยลงไปเพราะพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูปบางองค์ก็ตาม แต่คนส่วนใหญ่นั้นก็ยังให้ความเคารพ ศรัทธาต่อพระสงฆ์ ยังถือว่าพระสงฆ์มีความสำคัญต่อทางด้านจิตใจ ยังสามารถเป็นที่รวมจิตใจของคนไทยได้

พื้นฐานทางสังคมไทยได้มีสถาบันสงฆ์เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางการพัฒนาชุมชนมาโดยลำดับและต่อเนื่อง จะเห็นได้ชัดเจนในสังคมชนบท

บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทศนคติและการดำรงชีพจนถึงความศรัทธานั้น มีมาก การจะเริ่มคิดจะทำสิ่งใดประชาชนในชุมชนในหมู่บ้าน จะมีจุดศูนย์รวมอยู่ที่วัด กลายเป็น ศูนย์กลางของการพบปะ สนทนา และปรึกษาหารือกัน ดังนั้น ความจำเป็นของพระสงฆ์ที่มีต่อ ชุมชนจึงมีมาก ไม่ว่าจะเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ ศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน แต่ในปัจจุบันสิ่งที่ พระและวัดมีบทบาทเพิ่มขึ้นมาอีก คือการถูกใช้เป็นเครื่องมือในการคัดค้านักการเมืองเข้าไป บริหารประเทศ ได้มีผู้พากษ์วิจารณ์ว่า ได้มีการห้ามไม่ให้วัดเป็นสถานที่ที่นักการเมืองใช้ในการ หาเสียง การเผยแพร่แนวความคิดทางการเมือง เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงความไม่เป็นกลางหรือให้คุณ ให้โทษ ทั้งๆ ที่วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ขณะเดียวกันวัดกับถูกเลือกใช้เป็นหน่วยเลือกตั้ง จึงเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกันในตัวเอง

อย่างไรก็ตามความคิดเห็นว่าศาสนกิจควรแยกออกจากรัฐกิจ (ปกรณัม สิงห์สุริยา, 2543 : 31) หมายความว่า ศาสนาไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางการเมืองไม่ว่ารูปแบบใด ๆ ใน ขณะเดียวกันรัฐก็ไม่ควรเข้าแทรกแซงกิจกรรมของศาสนา บางประเทศสามารถดำเนินการความเห็น นี้ได้แต่บางประเทศนำเอาองค์กรและหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในทางการเมืองอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและความเหมาะสมของแต่ละประเทศเป็นสำคัญ สำหรับประเทศไทยนั้น ประชาชนนับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และนักการเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นชาวพุทธ นักการเมือง หลายท่านมีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้งและปฏิบัติศาสนธรรมได้อย่างเคร่งครัด และการเมืองไทยนั้น ควรมีการผสมผสานกับพุทธธรรม (พระไพศาล วิสาโล, 2546 : 458-461)โดยชี้ให้เห็นว่า ใน วรรณคดีของพระสงฆ์เองที่เห็นว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทในการพัฒนาด้านอื่นนอกจากศาสนพิธี คือ กลุ่มพระนักพัฒนาด่าง ๆ เช่น กลุ่มพระนักพัฒนาในภาคอีสานและกลุ่มพระนักอนุรักษ์ ที่เห็นว่า ตนเองมีศักยภาพเพียงพอในการเป็นผู้นำชุมชนให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยไม่ต้อง หวังพึ่งพิงแต่ราชการ แนวคิดของพระสงฆ์ทั้งสองกลุ่มเห็นว่า พระสงฆ์ไม่ได้แยกกับชุมชน และ โลกกับธรรมมิได้แยกจากกัน

จะเห็นได้ว่าเมื่อใกล้เลือกตั้งแต่ละครั้งนั้น มหาเถรสมาคมจะมีหนังสือไปยังพระสงฆ์ ระดับภาค จังหวัด อำเภอ และเจ้าอาวาสแต่ละวัด ให้พระสงฆ์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเลือกตั้ง ไม่ให้คุณหรือโทษแก่นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ให้มีความเป็น กลางเพื่อรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม (มติมหาเถรสมาคม 2549) เพราะพระสงฆ์เองก็เป็นจุดยึดเหนี่ยว ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มหรือพรรคการเมืองใด พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากความ ขัดแย้งหรือการชิงดีชิงเด่น ฉะนั้นจึงต้องอยู่เหนือการเมือง ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง

ความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดอารามต่างๆ ในเขตเทศบาลอุบลราชธานี แต่ละ ท่านนั้นรู้จักและเข้าใจในความเป็นจริงของนักการเมืองแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตท้องที่

ของท่าน การที่ท่านไม่สามารถแสดงความคิดเห็นและสนับสนุนใครได้นั้นเป็นสิ่งที่ตึงเครียดอย่างยิ่ง เพราะว่าพระสงฆ์จะต้องเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนทุกหมู่เหล่า ทั้งนี้เพราะการเมืองเป็นเรื่องของการชิงกันเพื่อนำมาสู่ความเป็นผู้ชนะด้วยเล่ห์กลต่างๆ ที่จะได้มาซึ่งชัยชนะถูกนำมาเอามาใช้ทุกรูปแบบตั้งแต่เอาความดีมาสู้กันจนถึงเล่ห์เหลี่ยมที่ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีของสังคมเข้าไปช่วยรูปแบบของนักการเมืองจึงเข้าทำนอง ไม่ได้ด้วยเล่ห์ต้องเอาด้วยกล

จะเห็นได้จากข้อมูลที่ออกตามสื่อสารมวลชนเมื่อการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา สื่อมวลชนมักยกพระเถระบางรูปในระดับท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อคิดและการสนับสนุนนักการเมือง พรรคการเมือง เป็นการดึงเอาพระเหล่านั้นเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองโดยปริยาย อันนี้ถือว่าได้ใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือในการหาเสียงอย่างหนึ่ง

สภาพปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ก็สืบเนื่องจากเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมาย หรือกฎระเบียบต่างๆ ห้ามมิให้พระสงฆ์เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือการเลือกตั้งก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วพระสงฆ์ในวัดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือชนบทก็ตาม มักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือของนักการเมืองในท้องถิ่นนั้นด้วยการชักจูงให้มีส่วนช่วยเหลือในการเลือกตั้งด้วยการให้เป็นหัวคะแนนในการหาเสียงให้ ซึ่งวิธีการชักจูงต่างๆ ของนักการเมืองจะด้วยวิธีการทางตรง ซึ่งหมายถึงการบอกกล่าวกับพระสงฆ์โดยตรงว่าให้เป็นหัวคะแนนเสียงให้ หรือทางอ้อมซึ่งหมายถึงวิธีการใดก็ตามที่จะทำให้พระสงฆ์เหล่านั้นช่วยหาเสียงให้ พระสงฆ์บางรูปอาจจะรู้ตัวหรือเข้าใจในฐานะการเป็นหัวคะแนน แต่บางรูปอาจไม่รู้แต่กระทำไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ซึ่งก็แล้วแต่วิธีการของนักการเมืองเหล่านั้น ประชาชนก็เช่นเดียวกันบางคนก็อาจจะรู้ว่าพระรูปนั้นได้ถูกนักการเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการหาเสียงหรือเป็นหัวคะแนน ในขณะที่บางคนก็อาจไม่ทราบ หรือด้วยเหตุผลอื่นใดที่ทำให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีนั้น ได้เข้าไปมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมือง ฉะนั้นจึงต้องมีการศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลราชธานีกับการเลือกตั้ง สมัยสามัญปี 2554 โดยศึกษาเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมือง ในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ในการสนับสนุนพรรคการเมือง ในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างไรบ้าง
ในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.3.2 ปัจจัยใดที่มีอิทธิพลให้พระสงฆ์มีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วง
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554บริหารส่วนตำบลพังเคน จำนวน 2,805 คน

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 คาดว่าพระสงฆ์ในฐานะผู้นำนั้น มีบทบาทต่อการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
ปี 2554 เช่น บุคลิกภาพส่วนตัว เป็นพระนักเทศน์ เป็นพระนักพัฒนา เป็นพระเกจิอาจารย์
เป็นปัจจัยก่อให้เกิดความศรัทธาและนำไปสู่การมีบทบาทชี้นำ ชักจูงประชาชนในการลงคะแนนให้
นักการเมืองซึ่งสังกัดพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.4.2 คาดว่าปัจจัยแวดล้อมอื่น เช่น การอุปถัมภ์ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน ความสนใจ
ทางการเมือง ความสัมพันธ์ส่วนตัวกับนักการเมืองเป็นมูลเหตุให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาท
สนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทราบถึงบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลที่สนับสนุนพรรคการเมือง
ในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.5.2 ทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาล
เมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมือง ในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

1.5.3 การศึกษาวิจัยนี้สามารถนำไปพัฒนาองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะบทบาท
ของพระสงฆ์ในการเลือกตั้งในโอกาสต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ทั้งธรรมยุติกนิกาย และมหานิกายที่มีตำแหน่ง
เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระสงฆ์มีอายุกาลพรรษา 5 ขึ้นไป

1.6.2 บทบาท หมายถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่เป็นตัวแทนของสถาบันศาสนาและ
บทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมือง

1.6.3 การเมือง หมายถึง แนวคิด กิจกรรม การกระทำที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจและอิทธิพลเพื่อวัตถุประสงค์ในการปกครอง การบริหารกิจการของรัฐ และเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม รวมถึงการให้ได้มาซึ่งอำนาจและการใช้อำนาจเพื่อการแบ่งปันจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตลอดจนเป็นกระบวนการหาข้อยุติ หรือประสานและแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ของคนในสังคม

1.6.4 การเลือกตั้ง หมายถึง การเลือกตั้งสมัยสามัญ วันที่ 3 กรกฎาคม 2554

1.6.5 มัคทายก หมายถึง ผู้มีหน้าที่รับหน้าที่ดำเนินการแทนพระสงฆ์

1.6.6 คณะกรรมการวัด หมายถึง ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดำเนินงานในกิจการต่าง ๆ ของวัด

1.6.7 หัวคะแนน หมายถึง พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการช่วยเหลือพรรคการเมืองและนักการเมืองในการดำเนินกิจการทางการเมือง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษา พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษากรณีพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ปี 2554

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ตามหลักการทางศาสนา
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนากับสังคมไทย
- 2.3 แนวคิดบทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ปี 2554
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง
- 2.7 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ตามหลักการทางศาสนา

องค์ประกอบของพุทธศาสนา คือ พระรัตนไตร ได้แก่ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ พระพุทธ คือ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้พระธรรมแล้วสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติชอบด้วยกาย วาจาใจ ตามพระธรรมวินัย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานและเป็นผู้ปลุกให้ผู้อื่นตื่นด้วยได้สมญานามเรียกขานว่า “พระพุทธเจ้า” ส่วนพระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ค้นพบ และพระสงฆ์ คือ กลุ่มชนที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ขอมสละเพศฆราวาสเข้าอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต (คุณ โทจันทร์, 2537 : 71) และเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา

ประยุทธ์ ปยุตโต (2513 : 60) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีได้้อย่างตัวใครตัวมัน แต่พระสงฆ์ได้กลายเป็นสถาบันศาสนา ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ 2 ประการ คือ

2.1.1 บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเอง

บทบาทหรือหน้าที่ต่อตนเองของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงฐานะหรือกิจที่พึงกระทำของพระสงฆ์ 2 ประการ คือ

กัณธธุระ หมายถึง การศึกษาถึงหลักธรรมต่างๆ ที่พระองค์ได้แสดงไว้จนสามารถจำได้ บอกกล่าวและถ่ายทอดได้ เรียกว่า บทบาทในการศึกษา

วิปัสสนาธุระ หมายถึง การปฏิบัติ การพิจารณาถึงทุกขลักษณะ อนิจจาลักษณะ และอนัตตลักษณะ ด้วยความพากเพียรพยายามจนกว่าจะบรรลุถึงพระนิพพาน เรียกว่า บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน ปกครองตน จึงอาจกล่าวได้ว่าหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อตนเองนั้นสามารถแบ่งได้ 2 ประการ คือ บทบาทในการศึกษา และบทบาทในการปฏิบัติตน

2.1.1.1 บทบาทหน้าที่ในการศึกษา หมายถึง การเรียนรู้พระไตรปิฎกอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งในส่วนของพระวินัยปิฎก พระสุตตร และพระอภิธรรม (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2529 : 69) หรือการเรียนรู้ถึงศีล สมาธิ ปัญญา ที่เรียกกันว่า ลิกขา 3 และการศึกษานี้ต้องครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนา หลักธรรมภาคปฏิบัติ (พระเทพเวที, 2531 : 2-3) ศึกษาถึงความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิตและทางปัญญา มีความรู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจถูกต้อง (พุทธทาสภิกขุ, 2537 : 3-4) ซึ่งในคัมภีร์ขุททกนิกาย มหานิทเทส ความว่า “.....บุคคลย่อมศึกษาอริสัจ คือ ศึกษาเรื่องความประพฤติกิริยาทางกาย วาจาให้สูงขึ้นไปยัง ศึกษาในการฝึกอบรมจิตใจให้ดีขึ้นบ้าง ศึกษาในการอบรมปัญญาให้เจริญสูงขึ้นไปยัง เมื่อหน่วงจิตคำนึงถึงการศึกษา 3 อย่างนี้ก็เชื่อว่า ศึกษา.....” (พระเทพเวที, 2531 : 4)

สมัยพุทธกาลการศึกษาของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกเป็นผู้ทำหน้าที่แนะนำเป็นครู เป็นกัลยาณมิตร แม้แต่พระอริยสาวกต่างก็มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจประสบการณ์ต่อกัน การศึกษาเป็นการศึกษาถึงหลักพระธรรมและพระวินัย เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเผยแผ่ต่อไป เมื่อพระพุทธเจ้าได้ปรินิพพานลง พระสงฆ์สมัยต่อมา ได้ศึกษาจากพระสงฆ์ผู้เป็นภิกษุ (ผู้ที่อุปสมบทก่อนเรียกว่า “ภิกษุ” เรียกผู้อุปสมบททีหลังว่า “อาวุโส”) มีการท่องจำพระวาทะของพระพุทธองค์สืบต่อกันมา จนถึงสมัยการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 5 ประเทศลังกา จึงมีการบันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ซึ่งต่อมามีการแปลงเป็นภาษาต่างๆ ทั่วโลก พระไตรปิฎกถือได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์ควรแก่การศึกษา ปัจจุบันพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมีทั้งหมด 45 เล่มและมีการบันทึก

เป็นพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์บนแผ่นซีดี ซึ่งจัดทำโดยสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีข้อพระไตรปิฎกสำหรับฉบับประชาชน หรือฉบับเยาวชน รวมถึงมีการจัดทำคำบรรยายโดย พระสงฆ์ที่นำหลักธรรมจากพระไตรปิฎกมาขยายความ พระสงฆ์ที่ได้รับการยอมรับในการศึกษา พระไตรปิฎกที่แตกฉานและมีผลงานเป็นที่แพร่หลาย เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เป็นต้น

การศึกษาที่เป็นอยู่ของพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ได้มีการจัดระบบในรูปแบบใหม่ คือ

1) การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะเป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเอง ประกอบด้วย

- การศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกนักธรรม” ได้แก่ “นักธรรม” มี 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก เป็นการศึกษาในเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า รวมถึงพระสาวกองค์สำคัญๆ หลักธรรมของพระพุทธเจ้าในหัวข้อต่างๆ วินัยและข้อพึงประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ ศาสนพิธีที่วัดด้วยขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเพื่อเป็นการฝึกฝนในการแสดงธรรม ก็มีวิชาการแต่งกระทู้ซึ่งเป็นการแต่งขยายพุทธศาสนสุภาษิตเพื่อการแสดงธรรมนอกจากนี้ยังได้มีการจัดเพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ศึกษาด้วย เรียกว่า “ธรรมศึกษา” และมีหลักสูตรเหมือนกับนักธรรมโดยเปลี่ยนเฉพาะส่วนของวิชาวินัยเท่านั้น

- การศึกษาที่เรียกว่า “ปริยัติธรรมแผนกบาลี” ซึ่งเรียกว่า “ประโยค” มีตั้งแต่ประโยค 1- 9 เป็นการศึกษาภาษาบาลี คำ หลักการของภาษา การแปล การแต่งประโยค เป็นต้น เมื่อผู้เรียนได้ประโยค 3 ขึ้นไปจะเรียกว่า “มหา” และถือว่าประโยค 9 คือการศึกษาที่สูงสุดในระบบนี้ซึ่งปัจจุบันมีการเทียบความรู้เท่ากับปริญญาตรีในทางโลก

2) การศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐหรือที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ แบ่งเป็น

- การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลในพระศาสนาเป็นผู้จัดดำเนินการ ได้แก่

(1) การศึกษาที่คณะสงฆ์รับเข้าเป็นทางการศึกษาคณะสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นการสถาปนาขึ้นโดยพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นสถานศึกษาสำหรับพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งปัจจุบันได้มีการขยายวิทยาเขตสู่จังหวัดต่างๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดหนองคาย และจังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น เป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่รวมหลักสูตรทั้งวิชาการทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน

(2) การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-6) โดยจัดหลักสูตรที่ร่วมกันระหว่างวิชาสามัญกับวิชาพุทธศาสนา โดยยกเว้นวิชาพลศึกษาและเพิ่มวิชาธรรมะ วินัย ภาษาอังกฤษ

- การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลจัดให้แก่พระสงฆ์สามเณร ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งปัจจุบัน มหาเถรสมาคมอนุญาตให้ศึกษาได้เฉพาะมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ปัจจุบันมีการจัดเพื่อสามเณรในโครงการพระธรรมจาริก วัดศรีสุดา จังหวัดเชียงใหม่

3) การศึกษาที่วัดจัดขึ้นเป็นอิสระต่างหากจากระบบคณะสงฆ์และระบบรัฐ เช่น จิตตภาวันวิทยาลัย โรงเรียนอภิธรรม เป็นต้น เป็นการจัดการศึกษาที่เปิดอิสระของแต่ละสำนัก

2.1.1.2 บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตน คือ การประพฤติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนและของสถาบันสงฆ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2513 : 60) เป็นการน้อมนำธรรมะและวินัยมาปฏิบัติเป็นการอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัยให้มีความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า ปฏิบัติศีล (พระธรรมปิฎก, 2538 : 603) รวมถึงการสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีสติสัมปชัญญะ (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 82) การปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือเรียกว่า วิปัสสนาธุระอันเป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้เป็นสมาธิให้มีพลังเพื่อนำไปใช้ในการกำจัดกิเลสความเศร้าหมองแห่งจิตใจ และเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งเป็นการปฏิบัติตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาข้างต้น (ปริยัติ) ได้ผลคือการดับทุกข์เป็นขั้นๆ จนดับได้สิ้นเชิง (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2529 : 70) พัฒนาคุณภาพจิตเสริมสร้างคุณภาพจิตและรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ และการอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งที่สมารถชำระจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระ มองดู รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำการต่างๆ ด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก, 2538 : 604) เป็นบทบาทในการปกครองบริหารคนและคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสพระวาทะเกี่ยวกับลักษณะของพระสงฆ์ผู้เป็นสมณะในทางพุทธศาสนาไว้ใน มหาสมวรรค มูลปณณาสก มัชฌิมนิคาย ใจความว่า

“.....ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แหละที่จะทำให้พวกเราเป็นสมณะ...

1) ภิกษุทั้งหลาย จริ่งแท้ พวกเธอต้องสำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยhiriและโศตคัมปะ...

2) ภิกษุทั้งหลาย กิจที่พวกเธอต้องทำให้ยิ่งขึ้นไปอีกเป็นลำดับนั้นคืออะไร คือ สำเนียงกว่า กายสมาจาร ประพฤติชอบสม่ำเสมอด้วยกาย

- 3) สำเนียงกว่า วจีสมาจาร การประพาศชอบสมำเสมอด้วยวาจา
- 4) สำเนียงกว่า มโนสมาจาร การประพาศชอบสมำเสมอด้วยใจ
- 5) สำเนียงกว่า อาชีวะของเราบริสุทธิ์แล้ว
- 6) สำเนียงกว่า เราเป็นผู้สำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย
- 7) สำเนียงกว่า เราเป็นผู้รู้ประมาณในโภชนะอยู่เสมอ
- 8) สำเนียงกว่า เราจักตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องค้ำ เราจักชำระจิต

ให้หมดโดยสิ้นเชิง

- 9) สำเนียงกว่า เราจักเป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ
- 10) สำเนียงกว่าภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ มีเสนาสนะอันสงัด...

คอยระวังจิต

- 17) เธอก็น้อมจิตไปเฉพาะต่ออัสวักขญาณ (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 36-49)

2.1.2 บทบาทหรือหน้าที่ต่อผู้อื่น

หลังจากที่พระสิทธัตถะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่บริเวณรอบคันโพธิ์เป็นเวลาอีกระยะหนึ่งเพื่อเป็นการทบทวนสิ่งที่พระองค์ทรงตรัสรู้ พระองค์ได้มีความวิตรำพึงว่า“ธรรมที่เราบรรลุแล้วนี้เป็นธรรมอันลึก สัตว์อื่นเห็นได้ยาก ยากที่สัตว์อื่นจะรู้ตามเป็นธรรมระงับและประณีตไม่เป็นวิสัยที่จะหยั่งลงง่ายๆ แห่งความครึก เป็นของละเอียดเป็นวิสัยรู้ได้เฉพาะบัณฑิต ก็สัตว์เหล่านี้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีแล้วในอาลัยเพิลิเพิลินแล้วในอาลัยสำหรับสัตว์ผู้มีอาลัยเป็นที่ยินดี ยินดีเพิลิเพิลินอาลัยนั้นยากนักที่จะเห็นปฏิจสมุปบาทอันมีสิ่งนี้ (คือมีอาลัย) เป็นปัจจัยยากนักที่จะเห็นธรรมเป็นที่สงบระงับแห่งสังขารทั้งปวง คือธรรมอันถอนอุปธิทั้งสิ้น ความสิ้นคัมภีรความคลายกำหนด ความดับไม่เหลือและนิพพาน หากเราพึงแสดงธรรมแล้วสัตว์อื่นพึงไม่รู้ทั่วถึงข้อนั้น จักเป็นความเหน้อยเปล่าแก่เรา เป็นความลำบากแก่เรา” พุทธทาสภิกขุ, 2535 : 221) แต่ด้วยความกรุณาในหมู่สัตว์ทรงดำริ และตั้งพระทัยแน่วแนในการออกประกาศสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ทรงเปรียบเทียบมนุษย์กับดอกบัว 3 เหล่า ต่อมาเมื่อพระองค์ได้แสดงธรรมจนมีพระอริยสาวกกุ่มแรก 60 รูป พระองค์ได้ประกาศโอวาทให้พระอริยสาวกเหล่านั้นออกประกาศศาสนา ใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชนเพื่อความเอ็นดูต่อโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อย่าไปทางเดียวกันสองรูป ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมในหังคฆาณในเบื้องต้น ในหังคฆาณในท่ามกลางในหังคฆาณในที่สุดรอบจงประกาศพรหมจรรย์ให้เป็นไปพร้อมทั้งอรรถะและทั้งพยัญชนะให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์

ทั้งหลายที่เป็นพวกมีธุลีในดวงตาแต่เล็กน้อยก็มีอยู่สัตว์พวกนี้ ย่อมเสื่อมจากคุณที่ควรได้เพราะไม่ได้ฟังธรรม สัตว์ผู้รู้ทั้งถึงธรรมจกมีเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จักไปสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (พุทธทาสภิกขุ, 2535 : 243-244) จากคำประกาศนี้ก่อให้เกิดบทบาทของพระสงฆ์ขึ้นมากมายประกอบกับพระสงฆ์เป็นผู้อาศัยดำรงชีพด้วยผู้อื่น เกิดเป็นหน้าที่ที่จะต้องตอบแทนคุณเหล่านั้น พระพุทธองค์ได้กล่าวไว้ถึงการที่พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้รับการบำรุงและต้องตอบแทนคุณ ใจความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารแม้เธอทั้งหลายก็จึงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วยอาวาสถานและธรรมทานอยู่ประพฤดิพรหมจรรย์นี้เพื่อต้องการสละโอฆะเพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบ ด้วยอาการอย่างนี้” (ประยูรย์ ปยุตโต, 2513 : 10) และพระพุทธองค์ได้กล่าวถึงหน้าที่ของสมณะในการตอบแทน การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้บำรุงแก่สมณะในเรื่อง ทิศ 6 ว่า

- (1) สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
 - (2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
 - (3) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
 - (4) สอนสิ่งที่ยังไม่เคยได้สดับเล่าเรียน
 - (5) ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่ได้สดับเล่าเรียนแล้ว
 - (6) บอกทางสวรรค์ให้ (แนะนำวิถีครองชีวิต ให้ได้รับผลดีและความสุข)
- (ประยูรย์ ปยุตโต, 2513 : 11)

จากพุทธพจน์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อผู้อุปการะทั้งหลายว่าตนจะต้องเป็นผู้เผยแผ่ประกาศศาสนา ประกาศธรรมสู่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศน์ การปาฐกถา การทำเอกสารเผยแผ่ การจัดตั้งสถานศึกษา เป็นต้น (ประสาร ทองภักดี, 2513 : 120-121) มีการตั้งศูนย์ องค์กรขึ้นมารับผิดชอบ เช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ค.) กองงานพระธรรมทูต เป็นต้น (จำเริญ วุฒิจันทร์, 2526 : 159) นอกจากนี้บางวัดยังมีการจัดองค์กรเพื่อทำการเผยแผ่ศาสนาอีกด้วย เช่น ศูนย์เผยแผ่ธรรม วัดพันอ้น จังหวัดเชียงใหม่ คณะพุทธนิคม จังหวัดเชียงใหม่ คณะธรรมทานชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

เพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ศาสนา ได้มีการกำหนดบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ว่า

(1) อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

(2) อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

(3) หาอุบายวิธีให้ได้ยิน ได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือแนะนำที่เป็นประโยชน์

(4) แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

(5) เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยิน ได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

(6) หาอุบายวิธีสกัดกั้นสัทธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

(7) ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้เรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น

(8) ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุดเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้างที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่องได้อ่าน ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

(9) ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นเพื่อให้เด็กที่ขาดสนใจใช้ในการเรียน

รูปแบบในการเผยแผ่ศาสนา แบ่งออกเป็น 3 วิธีการ คือ

(1) การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนประจำวัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมดา คือเทศน์รูปแบบเดียวหรือเทศน์ปฐกวิสัชนา 2 รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียงโทรทัศน์ หรือการบันทึกลงแผ่นเสียงหรือเทปบันทึกแผ่นเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมที่นำมาแสดงมักเป็นเรื่องของการให้ทาน อานิสงค์ของทาน กฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ เป็นต้น

(2) การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นตามโอกาสต่างๆ ตลอดจนการพิมพ์หนังสือเทศน์หนังสือธรรมะออกเผยแพร่หรือลงในหนังสือพิมพ์ต่างๆ เนื้อหาหลักธรรมที่นำมาเผยแผ่จะเป็นในลักษณะของการประยุกต์เพื่อให้เข้ากับปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น หลักอริยสัจ 4 หลักมรรคาธรรม 4 อิทธิบาท 4 อปายมุข 6 เป็นต้น

(3) การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเผยแพร่ในเป็นสถานศึกษาพระสงฆ์ที่มีบทบาทเผยแผ่ศาสนาในปัจจุบัน เช่น พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปรยุโค) พระพิศาลธรรมพาทิ (พะยอม กลฺยาโณ) เป็นต้น

นอกจากนี้การประกาศศาสนาที่น่าสนใจในอีกรูปแบบหนึ่งก็คือการที่พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัดให้เป็นที่เลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นผู้ปฏิบัติตามวินัยที่ได้ศึกษามา มีความสำรวม ถือเป็นการเผยแพร่แบบการครองชีวิตเพื่อให้ชาวบ้านได้ปฏิบัติตามเป็นการเผยแผ่ศาสนาอีกวิธีเช่นกัน (คุณโทจันทร์, 2530 : 79-80) เช่นพระสงฆ์ในสำนักสวนโมกขพลาราม สำนักวัดหนองป่าพง หรือพระสงฆ์ในสำนักวัดป่าต่างๆ เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนากับสังคมไทย

พุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติของไทย เป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงให้คนในชาติมีความสัมพันธ์กัน โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของทุกฝ่ายและทำหน้าที่ในการประกาศศาสนา นับแต่โบราณวัดและพระสงฆ์ถือได้ว่าเป็นแกนหลักของสังคมที่ประชาชนให้ความยอมรับและมีความเคารพ ฟรานซิส โบร์ แชร์ (อ้างอิงจาก อาระดา กรินกุล, 2506 : 132) ได้ให้ความสำคัญของพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในประเทศไทยว่า

“...ประเทศสยามเป็นดินแดนแห่งบวรพระพุทธศาสนา พระภิกษุครองผ้าเหลืองมีส่วนสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวเมือง พระสงฆ์จำนวนสองแสนรูปในประเทศสยามเป็นที่เคารพบูชาและเป็น ผู้มีอิทธิพลสูงเหนือสังคมประชากร...” และบันทึกของ เซอร์ จอห์น เบาริง (อ้างอิงจาก พงษ์ พ.ป. บุณนาค, 2509 : 35) ได้กล่าวถึงสถานภาพของพระสงฆ์ไว้ในวันที่ยกตอนหนึ่งว่า

“...อาการกิริยาสังสรรค์ในหมู่คนไทยนั้นค่อนข้างประหลาดอย่างเดียว คือ ต่อพระสงฆ์คนทุกชนิดจะต้องหมอบกราบราวกับผู้มีอำนาจใหญ่กว่า แต่พวกพระสงฆ์มีไม่มากนักและเป็นผู้ที่นับถือทั่วไปทั้งหมัดถึงแม้ว่าจะเป็นพวกที่ขอลาเลี้ยงชีวิตก็จริง แต่ไม่ต้องหมอบไหว้ผู้ใด ถึงจะไม่มีอำนาจอย่างไรก็ไม่หมอบไหว้...”

เมื่อพระสงฆ์เป็นที่ยอมรับและเคารพของประชาชน ทำให้วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางศูนย์กลางร่วมของชุมชน เป็นผู้นำทางสติปัญญา แม้ประชาชนจะไม่ได้อ่านหลักธรรมะจากพระไตรปิฎก แต่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาถูกถ่ายทอด กล่อมเกลาสมาศสนาอยู่ในวิถีชีวิต กลายเป็นวัฒนธรรมของสังคม เช่น ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูทดแทน ความอดทนความเสียสละ เป็นต้น พุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ซึ่งกล่าวโดยสรุปถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยได้ ดังนี้ (สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2527 : 3-5 ; สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2524 : 123-129)

(1) พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ บูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ

(2) พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อเจตคติและค่านิยมและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ตลอดจนทำหน้าที่เป็นกลไกคอยควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

(3) พุทธศาสนาไม่เพียงจะมีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติและปัญหาศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันในโอกาสทางสังคมและความยุติธรรมเพื่อประโยชน์ของมวลชน

2.3 บทบาทพระสงฆ์กับสังคมไทย

พระสงฆ์ เป็นคำที่ใช้เรียก ศาสนบุคลลผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนาอัน ได้แก่ พระภิกษุ และสามเณร เป็นผู้นำเอาหลักพระธรรมวินัยทางศาสนาประกาศสู่ประชาชน พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้นำเอาธรรมมาสู่ตนจึงได้ให้ความเคารพและศรัทธาต่อพระสงฆ์ที่ศูนย์รวมทางด้านจิตใจของประชาชน มีส่วนในการเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐยังไม่มีความสามารถในการจัดการในหลาย ๆ ด้าน วัดและพระสงฆ์ที่มีชีวิตสัมพันธ์อิงอาศัยอยู่กับประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทแทน ประยุทธ์ ปยุตโต (2513 : 12) ได้นำเสนอถึงเหตุผลของพระสงฆ์ที่เข้ามามีบทบาททางสังคมคือ

- (1) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากที่ชาวบ้านถวาย
- (2) สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
- (3) โดยคุณธรรมคือเมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ เมื่อพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทต่อสังคมในด้านต่าง ๆ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2524 : 16) ได้สรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมไทย ดังนี้

(1) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระและรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมเยาวชนด้วย

(2) เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้เข้ามาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่อยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

(3) เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนในสมัยนั้น

(4) เป็นที่พักคนเดินทาง

(5) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

(6) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

- (7) เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาทเป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ
- (8) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ จนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
- (9) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือยืมไปใช้เมื่อคนมีงาน
- (10) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมบอกแจ้งกิจการ
- (11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่าง ๆ ของชีวิต

ส่วน ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (2526 : 38-40) ได้เสนอถึงการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ และได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์โดยแบ่งเป็น 3 ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพพลเมือง การสงเคราะห์ประชาชน และการช่วยเหลืองานของราชการ

(1) การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองโดยเฉพาะในด้านคุณธรรมและจริยธรรม งานของพระสงฆ์ในด้านนี้ได้แก่

(1.1) การให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรของชาติทุกระดับอายุ ให้ได้เข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัยศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัย แม้ว่าจะเป็นการบวชในระยะสั้น ๆ 3 วัน 7 วัน 15 วัน หรือ 1 พรรษา (3 เดือน) หรือที่เรียกว่าบวชตามประเพณีก็ตาม ถ้าผู้เข้ามาบวชนั้นศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์ผู้เป็นอุปัชฌาย์ให้นิสัย ให้อาณูศาสน์และอบรมสั่งสอนอย่างจริงจัง เมื่อลาสิกขาไปก็จะเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมได้

(1.2) การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่าง ๆ การเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียงโทรทัศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมเผยแผ่ในงานและโอกาสต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก โครงการอบรมประจำตำบล (อ.ป.ค.) ซึ่งล้วนเป็นงานที่ทำให้ประชาชนได้ทราบ ได้รู้จัก ได้เข้าถึงและได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้มีโอกาสเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ

(1.3) การจัดสอนหลักศาสนาศึกษาแก่เด็กและประชาชน เช่น การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่าง ๆ การสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชน การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะในวัดในหมู่บ้าน ตำบล การจัดตั้งโรงมหรสพทางวิญญาณ การจัดตั้งและดำเนินการสำหรับวิปัสสนา

ฯลฯ ซึ่งเป็นงานที่ชักนำเด็กและประชาชนให้ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพของพลเมืองต่อไป

(1.4) การดำเนินกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาของจังหวัด ของชุมชนทั่วประเทศ เพื่อพัฒนาสภาพของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทย ได้เป็นหลักชัยในการเสริมสร้างคุณภาพของพลเมืองของประเทศสืบต่อไปเพื่อกาลนาน

(2) การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ วัด คณะสงฆ์และการพัฒนาคุณภาพของพลเมืองตามข้อ 1.1 ถึง 1.3 เป็นงานสังเคราะห์ประชาชนตามทัศนคติทางพระพุทธศาสนา ปัจจุบันพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ยังได้สงเคราะห์ประชาชนทั้งด้านขวัญและกำลังใจและทางวัตถุ ดังนี้

(2.1) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค การแต่งงาน การทำบุญอายุ ฯลฯ ตามประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวม เช่น การทอดกฐิน ผ้าป่า งานสงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ งานประจำปีของท้องถิ่น ตลอดจนการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

(2.2) การช่วยประกอบศาสนพิธีในงานทำบุญ บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น การให้ศีลและสรณะ การเจริญพระพุทธมนต์ การสวดมนต์ การรับถวายทานต่าง ๆ การเทศน์ การอนุโมทนาทั้งงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการ ตลอดจนงานรัฐพิธี พระราชพิธี

(2.3) การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียน นักศึกษาดังท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาตัว เช่น แม่ชี หรือคนชรา คนทุพพลภาพ การให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดทุนปลูกบ้านพักอาศัย

(2.4) การดูแลสุขภาพจิต การประพรมพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยาม แม้บางกิจการหรือที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่เลื่อมใสศรัทธาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนทางด้านขวัญและกำลังใจ

(2.5) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้พื้นที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด ประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนได้ต่าง ๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการให้ใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณะสถานต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล ห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ฯลฯ

(2.6) ให้คำปรึกษา เครื่องรางของขลัง การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสาธารณะประโยชน์ท้องถิ่น ฯลฯ

(2.7) ให้ที่พักรับแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัย และภัยธรรมชาติ รวบรวมสิ่งของตลอดจนเงินทางจากผู้บริจาคไปให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น และยังมีการสงเคราะห์ด้วยวัตถุอย่างอื่นแบบอื่นกับเอกชนและประชาชน

(3) การช่วยเหลืองานราชการในฐานะที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งของสังคมและเป็นหน่วยหรือกลุ่มที่ได้รับความเคารพนับถือยกย่องจากประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นอย่างมาก พระสงฆ์และคณะสงฆ์มีคติอยู่แล้วว่า จะต้องช่วยสงเคราะห์ประชาชนบ้านเมืองให้พ้นทุกข์และอยู่ดีมีสุข นอกจากการดำเนินการในข้อที่ 2 แล้ว ยังได้พยายามที่จะช่วยทางราชการทางด้านการปกครอง การสงเคราะห์ประชาชน และการรักษาความปลอดภัยของชาติ โดยเฉพาะทางด้านจิตวิทยา เป็นต้น

(3.1) ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี การที่ควรทำและควรเว้นความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ และปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาล หรือผู้ปกครองบ้านเมืองระดับต่าง ๆ

(3.2) ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าหน้าที่รัฐบาล เช่น ช่วยสอนหนังสือ ช่วยเผยแพร่กิจการต่าง ๆ ของรัฐบาล ช่วยชักชวนประชาชนให้มาช่วยราชการหรือร่วมมือร่วมใจกับเจ้าหน้าที่ปกครองระดับต่าง ๆ

(3.3) ช่วยสงเคราะห์ประชาชน โดยรับช่วงงานจากเจ้าหน้าที่รัฐมาให้การสงเคราะห์ประชาชนในพื้นที่วัดตั้งอยู่ เช่น การสงเคราะห์อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค แก่ผู้ยากไร้หรือผู้ประสบภัย การแนะนำอาชีพและแจกพันธุ์พืชทางการเกษตรต่าง ๆ

(3.4) การช่วยในทางราชการเกี่ยวกับกิจการอันเกี่ยวกับความมั่นคง เช่น ช่วยชักนำหรือเป็นศูนย์กลางให้ทางราชการ อำเภोजัดอบรมลูกเสือชาวบ้าน การอบรมไทยอาสาป้องกันชาติ การสงเคราะห์ชาวเขา การช่วยบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ฯลฯ

งานของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ต่อสังคมทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมานั้นมักเป็นการดำเนินการโดยติดต่อกันระหว่างพระสงฆ์หรือวัดหรือคณะสงฆ์ระดับย่อย ๆ กับประชาชน หรือราชการหน่วยงานที่ไปช่วยเหลือในการสงเคราะห์ ไม่มีการประสานหรือรายงานต่อคณะสงฆ์ต่อส่วนรวมหรือสายการปกครองคณะสงฆ์เพราะขาดในส่วนของการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่า พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ได้ทำอะไร เมื่อใด อย่างไร เป็นกิจจะลักษณะ

สถาบันทางพระพุทธศาสนาของเราเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมา โดยมีส่วนช่วยในการกล่อมเกล่าจิตใจ และลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาทางสังคมให้แก่เรามาแล้วเป็นอย่างมาก แม้กระทั่งในปัจจุบัน ความสำคัญในประการ

ดังกล่าวก็ยังมีอยู่ พระภิกษุสงฆ์กับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมและทางราชการของเราอยู่ตลอดไป สถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกแก่การปกครองและการบริหารของไทยอยู่มากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบท ที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึงนัก

การที่ได้เห็นวัดกับพระเจดีย์ตามรายทางโดยไม่มีที่สิ้นสุดแสดงให้เห็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของประชาชนนอกจากนั้นชุมชนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นชุมชนเล็ก ๆ กระจายอยู่ในชนบททั่วไป ส่วนที่เหลืออาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลซึ่งเป็นชุมชนหนาแน่น ในประเทศไทยจึงมีชุมชนส่วนใหญ่ที่มีหมู่บ้านเห็นหน่วยหลักและมักจะมีวัดตั้งอยู่ใจกลางราษฎรในหมู่บ้านจึงมีวัดเป็นทั้งแหล่งกลางสำหรับการสมาคมหรือการดำเนินชีวิตทางสังคม และเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม ชีวิตในชนบทจะดำเนินอยู่รอบ ๆ วัด เพราะประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง วัดจึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่อยู่เหนือจิตใจของชาวไทยอยู่มาก และนับได้ว่าเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้านที่รองไปจากครอบครัวทีเดียว

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีเป้าหมายประสงค์ในการเผยแผ่ทั้งด้วยพระองค์เองและพุทธสาวกอย่างชัดเจน มีพุทธวจนะยืนยันว่า “พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” พุทธวจนะนี้มุ่งเน้นที่ให้อริยสงฆ์สร้างประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ขณะเดียวกันก็มีส่วนช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและสร้างความสุขให้แก่โลก ประชาชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะอุทิศจิตใจ เวลา แรงงาน สิ่งของและกำลังทรัพย์ให้แก่วัดเป็นจำนวนมากมาย เห็นได้จากการสร้างและปฏิสังขรณ์วัด การอุทิศที่ดิน แรงงานให้แก่วัด หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยกล่อมเกล้าให้ชาวไทยชอบการประนีประนอม ไม่ชอบความรุนแรง ไม่มีความอาฆาตพยาบาท แม้ในปัจจุบันสังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจะสัมพันธ์กับระบบสมัยใหม่ ทั้งบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนสามารถนำมาใช้ได้ดีเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ในแง่การพัฒนาคุณภาพของคนในการทำงานโดยอาศัยหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับวิถีชีวิต นอกจากนี้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ยังเกี่ยวข้องกับระบบความเป็นสมัยใหม่ในแง่การกระจายความเสมอภาคไปสู่ส่วนต่างๆ ของสังคม นับว่าเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการของสังคมไทย

ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและการจัดระเบียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ดังที่สมบุรณ์ สุขสำราญ (อ้างอิงจาก ชีว โชติ เกิดแก้ว, 2547 : 39) ได้สรุปไว้ ดังนี้ว่า

(1) อบรมให้รู้ระเบียบสังคมโดยให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และประเพณีต่างๆ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต คือ สัจธรรมและแนวปฏิบัติแบบพุทธ เช่น คำนิยามที่ว่า ความมีเมตตาต่อผู้ตก

ทุกข์ได้ยาก การโอบอ้อมอารีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การวางตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ การปฏิบัติตนต่อผู้อื่นที่มีสถานภาพต่างๆ กัน เช่น ศิษย์ต่ออาจารย์ ลูกหลานต่อบรรพบุรุษ เป็นต้น

(2) เป็นสื่อหรือกลไกในการควบคุมระเบียบสังคม วัดและพระสงฆ์เป็นสื่อกลางทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศ หลักธรรมสำคัญๆ ที่ช่วยควบคุมสังคม เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 นาถกรณธรรม 10 ประการ สาราณียธรรม 6 อธิปไตย 3 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 เป็นต้น เมื่อบุคคลได้รับการสั่งสอนและยึดถือเป็นแนวทางชีวิตร่วมกัน ทำให้สังคมลดความขัดแย้งและลดปัญหาสังคมนานาประการ

(3) เป็นสื่อในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม คือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโน้มนำให้ประชาชนมีความเชื่อและยึดปรัชญาในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน เท่ากับเป็นการสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม นอกจากพระธรรมคำสั่งสอนแล้ว พิธีกรรมและเทศกาลทางพระพุทธศาสนา ยังมีส่วนสำคัญในการเน้นสำนึกความเป็น “พวกเดียวกัน” หรือเป็นคนไทยด้วยกัน ตัวอย่างของพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบวชนาค งานศพ งานทำบุญต่างๆ เทศกาลทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น งานบุญและพิธีกรรมในเทศกาลต่างๆ เป็นสื่อให้ประชาชนได้มาร่วมงานกันและได้รับการสร้างสรรค์ เกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นพวกเดียวกัน มีความใกล้ชิดกันที่จะผนึกกำลังเพื่อส่วนรวม

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นความสำคัญของสังคมที่พัฒนาแล้วซึ่งพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมืองโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งต่างก็พยายามเปิดโอกาสให้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นหลักในการปกครองประเทศ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนภายในประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งเป็นข้ออ้างถึงความชอบธรรมของอำนาจที่ได้มา

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ในพจนานุกรม หมายถึง “การที่บุคคลที่จะได้รับประโยชน์ในการตัดสินใจ ซึ่งกระทำโดยสถาบันทางการเมืองและสังคม และจะต้องร่วมในการตัดสินใจด้วย” (Bullock and Stallybrass, 1977 : 458)

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความหมายอีก 2 ประการคือ

(1) การเข้ามีส่วนร่วมของปัจเจกชนในกิจกรรมทางการเมือง

(2) อัตราส่วนของประชากรที่ใช้สิทธิในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง (Rooding, 1997 : 145) นีและเวอร์บ้า (Nie and Verba, 1975 : 4 อ้างอิงจาก พิระศักดิ์ หินเมืองเก่า, 2537 : 26) ได้ให้คำจำกัดความการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้าง ๆ ว่า “กิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกต้องตามกฎหมายของประชาชนซึ่งมีวัตถุประสงค์โดยตรงมากหรือน้อยต่อการมีอิทธิพลต่อการเลือกของเจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือกระทำที่ดำเนินการ”

ไมรอน ไวน์เนอร์ (Weiner, 1986 : 34-36) ได้สรุปนิยามที่มักนำมาอ้างอิงโดยทั่วไป แบ่งเป็น 10 ความหมาย คือ

- (1) การกระทำที่สนับสนุน หรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
- (2) ความพยายามที่สำเร็จผลในการใช้อิทธิพลต่อการปฏิบัติการของรัฐบาลหรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
- (3) การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายและได้รับการรับรองว่าถูกต้อง
- (4) การกระทำที่มีตัวตน
- (5) ความระแวงจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยวเพราะการรู้สึกลัวว่าแม้แต่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวก็ไม่ทำให้เกิดผลใด ๆ
- (6) ความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเป็นพวกที่กระตือรือร้นที่จะทำ
- (7) การกระทำที่ “ต่อเนื่องผลักดัน” ที่อาจเป็นการจัดการอย่างเป็นสถาบันหรือเป็นการกระทำที่เป็นการประทุขึ้นทันทีทันใด
- (8) การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองมุ่งจะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะหรือความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติราชการ
- (9) การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบต่อการเมืองระดับชาติเท่านั้น
- (10) การกระทำที่เป็น “การกระทำทางการเมือง”

นอกจากนี้ ไวน์เนอร์ ยังได้ให้นิยามในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยแจ่มแจ้งเป็นองค์ประกอบย่อยได้ 3 ประการ คือ

- (1) จะต้องมิจิจกรรม เช่น มีการพูดคุย และการดำเนินการใด ๆ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงทัศนคติ หรือความรู้สึ
- (2) จะต้องมิจิจกรรมที่มีลักษณะที่เป็นการอาสาสมัคร
- (3) จะต้องมิจัดเลือกหรือทางเลือกมากกว่าหนึ่งเสมอ

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ คือ ต้องเป็นการกระทำหรือปฏิบัติการที่เป็นไปโดยสมัครใจและมีทางเลือก จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ และคำจำกัดความนี้ใช้เฉพาะในระบอบเสรีประชาธิปไตยเท่านั้น เพราะองค์ประกอบ 2 ประการหลังนั้น ไม่ค่อยมีหรือมีอยู่เพียง

เล็กน้อยในรูปแบบการปกครองแบบรวมอำนาจ และต้องการทั้งการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่ระบุถึงวิธีการและลักษณะของเป้าหมาย เพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องมั่นคงและมีได้หมายความว่าเฉพาะการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ในระดับต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ความสามารถและโอกาส เพื่อมุ่งประสงค์ที่จะทำให้เกิดผลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการใช้กฎหมาย ในการปกครองที่มีการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อประชาชนทั่วไป (Winer, 1971 : 36 ; อ้างอิงจาก นภคกุล นาประสิทธิ์ชัย, 2528 : 20)

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงหมายถึงการปฏิบัติการโดยสมัครใจ ไม่ว่าจะ เป็นผลสำเร็จ หรือไม่มีการจัดองค์การหรือไม่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องและจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะไปมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะ การบริหารนโยบายสาธารณะ และการเลือกผู้นำทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับไหนของรัฐบาล

เวอร์บา นี และคิม (Verba Nie and Kim, 1980 : 40 ; อ้างอิงจาก มานะศรี ขงเจริญ, 2523 : 25) ได้เน้นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็น

(1) เรื่องของกิจกรรมของพลเมืองเฉพาะบุคคล รวมทั้งผู้ซึ่งไม่ค่อยกระตือรือร้นต่อกฎเกณฑ์ร่วมทางการเมืองโดยอาชีพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่รัฐบาล เจ้าหน้าที่พรรคการเมือง

(2) กิจกรรมที่มุ่งหมายที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งการเลือก ของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือการเลือกที่จะกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล

(3) การเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรม การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ซึ่งทำให้มีโอกาสทำกิจกรรมตามกฎหมาย กำหนดสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งสำคัญ ๆ สิทธิที่จะเข้าสมาคมหรือรวบรวมพรรคการเมือง หรือรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องทางการเมืองกลุ่มอื่น ๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์รัฐบาล สิทธิสำคัญเกี่ยวกับการพูด การประชุมและการพิมพ์อย่างอิสระ ส่วน ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington and Nelson, 1976 : 33) ได้ให้นิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง กิจกรรมที่ประชาชนโดยส่วนร่วมที่บุคคลมุ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล ฮันติงตัน ได้กำหนดขอบเขตของนิยามนี้ไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง เฉพาะการกระทำ ไม่รวมทัศนคติเป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดาไมใช่นักการเมืองอาชีพ เช่น ผู้สมัครเข้ารับ การเลือกตั้งหรือเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง กล่าวคือ กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดานั้น จะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา และบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ

นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายถึง เฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล เป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบ่งสรรคุณค่าที่มีอยู่อย่างจำกัดในสังคม ดังนั้น ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อกดดัน หรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลอย่างไรก็ตามไม่ว่ากิจกรรม หรือการกระทำนั้นจะเป็นผลหรือไม่ถือว่าเป็นกรณีการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงพลังให้เข้าร่วมก็ได้

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกจำนวนมาก เช่น การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคลซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลเรียกว่า Autonomous Participation การมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายโดยอ้อม เรียกว่า Mobilization Participation (ทิพาพร พิมพ์สุทนต์, 2521 : 104)

2.4.2 ความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของระบอบการเมืองสมัยใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนมักมีความตื่นตัวหรือสนใจในทางการเมืองสูงกว่าในระบบจารีตประเพณี เนื่องจากทฤษฎีประชาธิปไตย ได้แสดงกรรมวิธีที่กำหนดจุดมุ่งหมายและวิธีการเลือกซึ่งสัมพันธ์ต่อสังคมทุกประการ จุดมุ่งหมายของสังคมที่ตั้งไว้คือ เพื่อแจกจ่ายแบ่งปันผลประโยชน์ในสังคมให้เข้ากับความจำเป็น และความต้องการของประชาชน การเข้ามีส่วนร่วมนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ได้กระทำต่อจุดหมายของสังคมใดแต่กระทำต่อเทคนิคที่ตั้งจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้การเข้ามีส่วนร่วมยังเป็นสื่อความต้องการและความปรารถนาของพลเมืองที่มีต่อรัฐบาล รวมทั้งประโยชน์โดยตรงอื่น ๆ อีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ คนจึงเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วม และถ้าขาดความสามารถในการเข้ามีส่วนร่วมสามารถสื่อให้เห็นถึง การขาดความเป็นสมาชิกอย่างเต็มตัวภายในระบบนั้น ๆ ดังนั้น สิทธิที่จะเข้าร่วมทางการเมืองจำเป็น และเป็นปัจจัยสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และไม่สามารถแยกสิทธินี้จากคุณสมบัติอื่น ๆ ของระบอบประชาธิปไตยได้ การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐบาลหรือการเมือง จะส่งเสริมความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย ให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และรักษาผลประโยชน์สำหรับคนส่วนใหญ่

การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นหลักการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ของระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีโอกาสในการกำหนดนโยบายในการตัดสินใจและในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล และในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมขอประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจและในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลและ

ในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นในทางการเมือง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่แสดงออกโดยบุคคล ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องมีจุดประสงค์ที่ไปไกลถึงขนาดมุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล แต่อาจเป็นกิจกรรมง่าย ๆ เช่น พுகุญ ถกปัญหาในทางการเมือง การเป็นสมาชิกที่มีบทบาทในหน่วยงานที่แก้ปัญหาชุมชน การรับฟังข่าวสารทางการเมือง การส่งจดหมายแสดงความคิดเห็นทางการเมืองไปให้หนังสือพิมพ์ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือการรับสมัครเลือกตั้งเป็นตัวแทนราษฎรในท้องถิ่น เป็นต้น

2.4.3 สาเหตุของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล พยายามที่จะทำให้เป้าหมายประสบความสำเร็จแต่การกระทำของเขาอาจไม่ใช่การกระทำทางการเมือง เพราะอาจเห็นว่าวิธีที่ไม่เป็นการเมือง น่าจะได้ผลดีกว่าวิธีการทางการเมืองแล้ว เขาก็จะทุ่มเทให้กับวิธีการที่ไม่เป็นการเมือง แต่เป้าหมายบางประการจำเป็นต้องใช้วิธีการทางการเมืองเท่านั้นจึงจะบรรลุผลได้ ดังนั้น เมื่อมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองขึ้น พวกนี้จำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

นอกจากนี้ ในสังคมที่มีการขัดแย้งเรื่องเชื้อชาติ มีการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ปัญหาเหล่านี้จะอยู่ในรูปของการเมืองและก่อให้เกิดการปลุกระดม อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบที่รุนแรงขึ้นได้ ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่สังคมประสบ เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจสินค้าราคาแพง ค่าครองชีพตกต่ำเหล่านี้ อาจนำมาซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใด ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีของรัฐบาลว่าจะมีประสิทธิภาพที่จะแก้ปัญหาและการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องนั้น ๆ มากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับวิธีอื่น ๆ

สรุปได้ว่าสาเหตุที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังต่อไปนี้

2.4.3.1 กระบวนการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างสังคมดั้งเดิมกับสังคมทันสมัย กระบวนการนี้เป็นผลให้สังคมเกิดแปรเปลี่ยนไปมีการกลายสภาพเป็นเมืองพัฒนาอุตสาหกรรม ระดับการศึกษาของคนสูงขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากการระดมทางสังคม ในขณะเดียวกันในสังคมที่ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ อยู่ในอัตราที่ต่ำกว่า กระบวนการระดมทางสังคมแล้ว ความคับข้องใจก็เกิดขึ้นถ้าสามารถถูกขจัดไปได้แล้วประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อสร้างข้อเรียกร้อง และนำเข้าสู่ระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น

2.4.3.2 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชนชั้นทางสังคม การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลโดยตรงจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และมีส่วนเชื่อมโยงให้ประชาชนไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นอีกด้วย นี พาวเวลล์ และพรีวิท (Nie Powell and Prewitt, 1963 : 361-368 ; อ้างถึงจาก พิเศษฐ์ สิชมรังสี, 2529 : 31-34) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสามตัว คือ การพัฒนา

เศรษฐกิจ โครงสร้างชนชั้น และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจาก 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก พบว่าคนที่มีความรู้ทางสังคมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าชนชั้นอื่น ๆ อาจอธิบายได้ว่าผลการพัฒนาเศรษฐกิจจะช่วยเพิ่มการเข้าไปมีส่วนร่วม โดยทำให้เกิดชนชั้นกลางและชนชั้นสูงมากขึ้น และคนพวกนี้มีแนวโน้มว่าจะเข้าเป็นสมาชิกขององค์การใด ๆ สูงกว่าชนชั้นอื่น ๆ นอกจากนี้ทั้งสามพบว่า สมาชิกที่เอาใจจริงเอาใจขององค์การมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าพวกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์การใด ๆ ดังนั้น เมื่อโครงสร้างของคนเปลี่ยนไปจะเป็นผลให้ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองเปลี่ยนไปด้วย คือ

- 1) มีความสำนึกในหน้าที่ของราษฎรมากขึ้น
- 2) ได้รับข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น
- 3) ตระหนักในผลกระทบที่นโยบายของรัฐที่มีต่อตนเองยิ่งขึ้น
- 4) มีความสำนึกในฐานะตัวการเมือง
- 5) ให้ความสนใจอย่างยิ่งยวดในกิจกรรมทางการเมือง

2.4.3.3 อิทธิพลของปัญญาชนและการสื่อสารแบบใหม่ ในสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ หลายประเทศที่ผู้มีการศึกษาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นอกจากนี้ อิทธิพลจากวิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ยังมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ในบางสังคมจะใช้สื่อมวลชนเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ ในการให้การอบรมทางการเมืองแก่สมาชิกของสังคมและที่สำคัญสื่อมวลชนจะเป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ซึ่งถ้าผู้ปกครองไร้ประสิทธิภาพไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม ก็จะเป็นผลทำให้ข้อเรียกร้องต่าง ๆ อันเป็นผลจากการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นด้วย

2.4.3.4 ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมือง ก็ถือเป็นสาเหตุประการสำคัญอันจะนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การขัดแย้งมักเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำที่อยู่ในอำนาจซึ่งไม่ต้องการที่จะให้ผู้นำหัวก้าวหน้าเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นเหตุให้กลุ่มผู้นำใหม่จำเป็นต้องหาทางปลุกระดมประชาชนให้เกลียดชังระบบการเมืองที่เป็นอยู่ สร้างความชอบธรรมให้กับระบบการเมืองใหม่ โดยอ้างความสามารถที่จะให้ความยุติธรรมและสิ่งที่ดีกว่า การขัดแย้งนี้มักจะนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบรุนแรง

2.4.3.5 รัฐบาลเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมมากยิ่งขึ้น นับเป็นสาเหตุที่สำคัญที่จะทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้น ในระบบสังคมเดิมนั้นเรื่องราวในสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม จะตกอยู่ในอิทธิพลของกระบวนการประเพณี ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมักจะได้รับการแก้ไขกันเอง และมองรัฐบาลเป็น

เรื่องของคนชั้นสูงโดยแยกตนเองออกจากการเมือง แต่ในปัจจุบันประเทศได้รับการพัฒนาขึ้น ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและติดต่อกับผู้อื่นได้สะดวกขึ้นทำให้ประชาชนพยายามเรียกร้องหรือต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่พวกเขาต้องการมากยิ่งขึ้น

2.4.3.6 อิทธิพลของการศึกษา จากการวิจัยพบว่าคนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย

อัลมอนต์ และเวอร์บา ในหนังสือชื่อ The Civic Culture ได้สรุปว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ว่า (Almond and Verba, 1936 : 63 ; อ้างอิงจาก พิเชษฐ์ สิชมรังสี, 2529 : 35)

- 1) เป็นผู้มีการศึกษาดี ยิ่งตระหนักในผลกระทบที่รัฐบาลมีต่อบุคคลมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย
- 2) ผู้ที่มีการศึกษาดีจะติดตามข่าวสารทางการเมือง และให้ความสนใจต่อการรณรงค์หาเสียงมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย
- 3) ผู้ที่มีการศึกษาดี ยังมีข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมาก
- 4) ผู้ที่มีการศึกษาดี จะสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องทางการเมืองได้กว้างขวางและให้ความสนใจต่อการเมืองอย่างมีเป้าหมาย และมีประเด็นที่กว้างขวาง
- 5) ผู้ที่มีการศึกษาดี มีแนวโน้มที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการถกเถียงและพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น
- 6) ผู้ที่มีการศึกษาดี จะรู้สึกว่ามีอิสระในการสนทนาเรื่องราวทางการเมืองกับบุคคลต่างๆ ไป แต่ผู้มีการศึกษาน้อยมีแนวโน้มที่จะไม่สนใจที่จะพูดคุยกับเรื่องทางการเมือง

2.4.4 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นปรากฏการณ์ที่มีกิจกรรมทางการเมืองหลายอย่างรวมกันอยู่ รูปแบบของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละสังคมอาจเน้นหรือให้ความสำคัญแตกต่างกันไป

ฮันติงตัน และเนลสัน (Huntington and Nelson, 1976 : 28-29 ; อ้างอิงจาก นกคณนาประสิทธิ์ชัย, 2528 : 31) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่คล้ายกัน แต่ได้เพิ่มรูปแบบบางรูปแบบที่สำคัญเพื่อให้มีความสมบูรณ์และครอบคลุมเนื้อหามากยิ่งขึ้น ดังนี้

- (1) กิจกรรมการเลือกตั้ง หมายถึง กิจกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและการเข้าร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งด้วย

(2) การลอบบี้ หมายถึง การเข้าหาเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมืองเพื่อหาทางที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยให้ข้อมูลเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์

(3) กิจกรรมองค์กร หมายถึง เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใดๆ โดยมีจุดหมายที่จะเข้าไปมีอิทธิพล ในประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่าง หรืออาจเป็นผลประโยชน์สุดของส่วนรวมก็ได้

(4) การติดต่อ หมายถึง การเข้าหาเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือราชการเป็นการส่วนตัวโดยปกติจะมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัวหรือครอบครัว

(5) การใช้กำลังรุนแรง คือ กิจกรรมที่พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจในนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกาย ทรัพย์สิน กิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง เช่น กิจกรรมรัฐประหาร การสังหารผู้นำทางการเมือง

อาเธอร์ คัมบลิว บรอมเมจ (Bromage, 1950 : 252 ; อ้างอิงจาก ประสทิธิ์ พรรณพิสุทธิ์, 2513 : 10-13) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง 3 ประการ คือ

(1) การลงคะแนนเลือกตั้ง (Voting) ในระบอบประชาธิปไตย จำแนกออกเป็น 2 แบบ คือ การปกครองซึ่งประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง และการปกครองซึ่งประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางสภาผู้แทน การลงคะแนนเลือกตั้งนี้เป็นการแสดงออกของเจตนาของประชาชนต่อวิธีกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ การแสดงเจตจำนงดังกล่าวนี้จะมีผลความหมายจริงๆ หรือมีผลตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสนใจของประชาชนอย่างจริงจัง และการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดด้วย หากประชาชนสำนึกถึงคุณค่าของความร่วมมือมากย่อมจะทำให้ประชาชนสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้แทนได้มาก

(2) การใช้วิธีบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (Informal method of pressure and persuasion) เมื่อประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนในสภาแล้ว มิใช่ว่าจะหมดหน้าที่เพียงเท่านั้นประชาชนควรจะต้องติดตามการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎรด้วยว่า ได้ทำประโยชน์ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติหรือไม่ เมื่อมีเหตุอันทำให้ผู้แทนราษฎรบางคนไม่มีความสามารถหรือปฏิบัติตนไม่ถูกต้องและเหมาะสม ประชาชนก็สามารถตรวจสอบและแสดงให้รู้เจตนาของตน เพื่อควบคุมและทำให้ผู้ชนะการเลือกตั้งจำเป็นต้องคอยติดตามรับฟังความเคลื่อนไหวความคิดเห็นของประชาชน เพื่อผ่อนคลายความรู้สึกของประชาชนให้ใช้การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยสันติวิธี โดยการรวมกลุ่มทางการเมืองที่เรียกว่า กลุ่มผลประโยชน์ เพื่อใช้ในการทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการรับฟัง และถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชนโดยรวมเป็นพรรคการเมืองก็ได้

ซึ่งตามแบบแผนการศึกษาพฤติกรรม การเลือกตั้งยอมรับว่าพรรคการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์สามารถมีอิทธิพลหรือวิธีการบังคับ หรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการแบบหนึ่ง ที่ดีกว่าปล่อยให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นหรือมีการการกระทำแบบกระจาย

(3) การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (Formal action) ในรูปแบบนี้ประชาชนมีการมีส่วนร่วมโดยการแสดงสิทธิที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญ การแสดงซึ่งการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน ซึ่งมีได้จำกัดเฉพาะในการเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังมีส่วนร่วมโดยการใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงด้วย

ตามแนวความคิดของ อาเธอร์ คับบลิว บรอมเมจ (Bromage, 1950 : 253) พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคมใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียงเลือกตั้ง การบีบบังคับ หรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ หรือการดำเนินการอย่างเป็นทางการเริ่มเสนอกฎหมายก็ดี การแสดงประชามติก็ดีหรือการเพิกถอนบุคคลออกจากตำแหน่งก็ดี หากเป็นพฤติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยแล้ว ผู้เข้ามีส่วนร่วมในพฤติกรรมเหล่านั้นจะต้องมีความสนใจความเข้าใจถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมนั้น ๆ ตลอดจนมีทัศนคติความรู้สึกรู้สึกดี มีคุณสมบัติของพลเมืองดีของสังคมประชาธิปไตยอยู่พอควร

อัลมอนต์ และพาวเวลล์ (Almond and Powell, 1976 : 54) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ แบบปกติและไม่ปกติ ซึ่งแต่ละแบบยังจำแนกออกเป็นแบบย่อย ๆ รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

แบบปกติ	แบบไม่ปกติ
1. การออกเสียงเลือกตั้ง	1. การยื่นข้อเรียกร้อง
2. การพุดจาปรึกษาเรื่องการเมือง	2. การเดินขบวน
3. กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	3. การละเมิดระเบียบของสังคม
4. การจัดตั้งและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	4. การใช้ความรุนแรงทางการเมือง 4.1 การประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน 4.2 การประทุษร้ายต่อบุคคล
5. การติดต่อส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่ทางการเมือง	5. การทำสงครามกองโจรและการปฏิวัติ

จากปรากฏการณ์ทางการเมืองในสังคมต่าง ๆ พบว่าแต่ละสังคมจะมีระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันไปตามแต่รูปแบบ หรือระบบการปกครองของประเทศ ซึ่งยังไม่มีวิธีการ

ใดที่จะวัดขอบข่าย และความเข้มข้นในรูปแบบต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และนำมาอยู่ในลักษณะร่วมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.4.5 กลุ่มพฤติกรรมต่าง ๆ ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จรรยา สุภาพ ได้แบ่งประเภทผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้ คือ (จรรยา สุภาพ, 2514 : 254-269)

- (1) ชนชั้นนำระดับสูงและชนชั้นนำระดับกลาง พิจารณาจากการใช้ตำแหน่งและชื่อเสียง
- (2) บุคคลระดับอื่นที่มีบทบาททางการเมืองและมีส่วนใช้อำนาจทางการเมืองได้แก่

- (2.1) ผู้ที่อยู่ในระดับชั้นของสังคมที่จะใช้อิทธิพลทางการเมืองได้
- (2.2) ผู้ที่มีความตื่นตัว และเป็นผู้ดำเนินการทางการเมือง (Ethical Pool) ได้เสนอมาตรฐานในการวัดผู้มีบทบาททางการเมือง ดังนี้

- (2.2.1) เป็นผู้ที่เป็นสมาชิกองค์การทางการเมือง
- (2.2.2) เป็นผู้บริจาคเงินทองให้กับองค์การทางการเมืองหรือผู้ที่เข้าแข่งขันสมัครรับเลือกตั้ง
- (2.2.3) เป็นผู้ที่สนใจเข้าร่วมในการประชุมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการประชุมในระดับเล็กหรือการประชุมระดับใหญ่
- (2.2.4) เป็นผู้ช่วยบรรณรักษ์หาเสียงเลือกตั้ง
- (2.2.5) เป็นผู้ติดต่อกับสมาชิกรัฐสภาหรือเจ้าหน้าที่ทางการเมืองหรือหนังสือพิมพ์ในลักษณะที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือชี้แนะ หรือชี้แนะ หรือวิพากษ์วิจารณ์ในทางการเมือง

(2.2.6) เป็นผู้ที่พบปะสนทนาในเรื่องการเมืองกับบุคคลทั่วไป

(2.2.7) กลุ่มผลประโยชน์

(2.2.8) พรรคการเมือง

เลสเตอร์ คับบลิว มิลเบรธ (Milbrath, 1986 : 20-21) ได้จัดชั้นประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็น 3 ประเภท

- (1) ผู้ต่อสู้ทางการเมือง (Gladiator)
- (2) ผู้ชม (Spectators) เป็นผู้แสวงหาข่าวสาร และออกเสียงเลือกตั้ง
- (3) ผู้ไม่สนใจทางการเมือง (Apathetic) เป็นผู้เข้าร่วมไม่มีปฏิกิริยาตอบ

มิลแบรธ เปรียบเทียบพลเมืองที่เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกประเภทว่า เป็นผู้ที่มีบทบาทสมบูรณ์จะอยู่ชั้นสูงสุด เปรียบเทียบกับต้นไม้จะอยู่ส่วนยอดของต้นไม้ ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ เปรียบเสมือนกิ่งก้านสาขาต้นไม้ที่แตกแขนงออกไป

2.4.6 ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นอกจากจะมีการจัดรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และกลุ่มพฤติกรรมทางการเมืองแล้ว อาจแบ่งเป็นลำดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง จากนั้นไปมากได้ดังนี้ (จิร โชค วีระสัย และคณะ, 2538 : 445-446)

2.4.6.1 รับฟังข่าวสารทางการเมือง

2.4.6.2 ออกเสียงลงคะแนน

2.4.6.3 ชักชวนให้ผู้อื่นสนทนาเรื่องการเมือง

2.4.6.4 ชักชวนให้ไปเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง

2.4.6.5 ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยการติดป้ายประกาศสนับสนุนหรือให้ผู้อื่นทราบโดยทั่วไป

2.4.6.6 ติดต่อแสดงความคิดเห็น หรือข้อเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือนักการเมือง

2.4.6.7 สนับสนุนด้วยการบริจาคให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง

2.4.6.8 ติดตามการหาเสียงของนักการเมือง

2.4.6.9 ช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง

2.4.6.10 เป็นสมาชิกพรรคที่ทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำ

2.4.6.11 เข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนของพรรค

2.4.6.12 ช่วยหาเงินให้พรรค

2.4.6.13 สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง

2.4.6.15 เป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคหรือได้รับเลือกตั้งและอาจแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ

แบบ แอนกัส แคมเบล (Cambell, 1968 : 459) เช่น

- 1) ระดับสูง (การลงคะแนนเสียงและเข้ามีส่วนร่วมอื่นๆ)
- 2) ระดับกลาง (การลงคะแนนเสียงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น)
- 3) ระดับต่ำ (ไม่ลงคะแนนเสียงถึงแม้ว่าจะมีส่วนร่วมอื่นๆ)

จากการที่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมีรูปแบบต่างๆ กัน ในการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมโดยเน้นในเรื่องความถี่ หรือระดับความมากน้อยในการทำแต่ละกิจกรรม และ

ทำการศึกษาเปรียบเทียบถึงความแตกต่างในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลว่าจะมีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองหรือไม่

2.4.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนและมีผลต่อประสิทธิภาพต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น

2.4.7.1 สภาพของบุคคล ได้แก่ ภูมิหลังของบุคคล เช่น เพศ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ รายได้ เป็นต้น ซึ่งจากผลการวิจัยของ ประกาศศักดิ์ ธานีพงศ์ (2528 : 28) ในเรื่องนักธุรกิจกับการเมือง พบว่า ตัวแปรเหล่านี้คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ทำให้การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจแตกต่างกัน ส่วนอาชีพ ไม่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

นอกจากนี้ นักวิชาการ คือ เลสเตอร์ คับบลิว มิลแบรธ (ilbrath, 1986 : 121- 125) ได้ทำการวิจัยที่เกี่ยวกับเรื่องการเมืองว่า คนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมสูงมักจะเป็นผู้ที่สนใจและอยากเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนที่มีสถานภาพต่ำคนที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการเมืองมากมีความเข้าใจในทางการเมืองสูง ย่อมมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก และเพศชายก็มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง

2.4.7.2 สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Polotical Environment) ซึ่งพิจารณาจาก

1) สถาบันทางการเมืองที่มีความชอบธรรม ถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปกครองก็จะต้องมีการจัดระเบียบปฏิบัติ การกระทำการตัดสินใจนโยบาย เจ้าหน้าที่และผู้นำของรัฐบาลให้ได้การยอมรับจากประชาชน ซึ่งสถาบันทางการเมืองนี้จะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ นับว่าเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

2) การพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบด้วยความมั่นคง และการพัฒนาอุตสาหกรรม การเปลี่ยนสภาพจากชนบทเป็นเมืองและการเปลี่ยนแปลงในระดับการศึกษาของประชาชน

3) สภาพการเลือกตั้ง ได้แก่ การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น การกำหนดคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง อายุ การศึกษา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการจำกัดการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และยังรวมถึงการบริหารงานเลือกตั้งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่ การประชาสัมพันธ์ที่ชี้ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

4) อิทธิพลของวัฒนธรรม ประชาชนจะได้รับการถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานานเกี่ยวกับการปฏิบัติ คุณค่าความเชื่อได้หล่อหลอมบุคคลในชาติให้มี

พฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมือง เช่น การปรับตัวของชาติให้มีความสอดคล้องกับระบบการเมืองหรือไม่

5) อิทธิพลของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคม เนื่องจากจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกันภายในกลุ่ม ซึ่งได้มีการถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อ และทัศนคติที่คล้ายคลึงกันให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม

6) อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสารความเคลื่อนไหวและค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับวิถีชีวิตค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ถือเป็นตัวจักรสำคัญในการให้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง ทัศนคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

ดังนั้น สิ่งแวดล้อมทางการเมือง จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของประชาชน ในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นตัวกำหนดแบบแผน และพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคม

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กล่าวข้างต้นแล้วนี้สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย คือ (Barber, 1972 : 27)

(1) แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ชักจูงให้บุคคลสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่น ความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น ความต้องการชื่อเสียง ความสำนึกของกลุ่ม เป็นต้น

(2) โอกาส คือ มีเวลาเหมาะสม มีความพร้อม ที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

(3) ทรัพยากร คือ ปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่น มีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษา มีทักษะและทุนทรัพย์ นอกจากนี้ ค่านิยมของคนในสังคม ก็มีความสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่กระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วมด้วย

สรุปได้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหลักการที่ขาดเสียมิได้ของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับจากประชาชน การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้สำคัญยิ่งเพราะประชาธิปไตยจะอยู่ไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ยอมรับว่าถูกต้องไม่ได้ขัดกฎหมายที่เห็นได้ชัด คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง (สุจิต บุญบงการ, 2524 : 11-12) อาจคาดคะเนการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยการศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนท้องถิ่น หรือในองค์การที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น บุคคลที่มีส่วนร่วม หรือบทบาทในกิจกรรมส่วนท้องถิ่นหรือใน

องค์กรต่าง ๆ มักจะเข้ามีส่วนร่วมหรือมีบทบาททางการเมืองระดับชาติมากกว่าบุคคลที่ไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนร่วมน้อยในกิจการส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยบางท่านพบว่ามีความโน้มแน่ว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนที่ได้รับการศึกษาสูงจะรู้ถึงคุณค่าของการติดต่อร่วมมือกับรัฐบาล และเข้ามาใช้สิทธิในการเลือกตั้งมากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะประชาชนที่มีการศึกษาจะได้รับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากกว่าและตระหนักถึงอิทธิพลของตนได้อย่างดี บุคคลเหล่านี้ต้องการเข้าไปเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองเพื่อที่จะได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และรักษาผลประโยชน์ของตนได้เต็มที่

2.4.8 แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior)

2.4.8.1 ความหมายของพฤติกรรมทางการเมือง

“พฤติกรรมทางการเมือง” หมายถึง ลักษณะการแสดงออกในการกระทำหรือปฏิบัติที่มีผลก่อให้เกิดการพัฒนาร่วมมือหรือขัดแย้ง และวิถีทางที่ใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมกลุ่มตนเองและสังคมส่วนใหญ่ซึ่งคนเราต้องการกระทำที่มีผลกระทบต่อตัวบุคคลสังคม และระบบการเมืองทางใดทางหนึ่ง

รอบิรท์ เอ.คาล์ (Dahl อ้างอิงจาก พีระศักดิ์ หินเมืองเก่า, 2537 : 12) ได้ให้คำจำกัดความว่า ระบบการเมืองคือ แบบแผนความสัมพันธ์ของมนุษย์คงอยู่ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจ กฎเกณฑ์ และความมีอำนาจเป็นประการสำคัญ (Lester W. Mibraith and M.L Goel, 1971 : 82) และในชีวิตประจำวันของเรานั้น จะเห็นได้ว่าระบบการเมืองไม่รวมเฉพาะการเมืองที่เป็นทางการเท่านั้น แต่จะรวมถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วย ดังนั้น ระบบการเมืองจึงรวมทั้งองค์การที่แน่นอน เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และพฤติกรรมที่ควบคุมการตัดสินใจของรัฐบาล ฉะนั้น พฤติกรรมทางการเมืองจึงหมายถึงพฤติกรรมซึ่งมีอิทธิพล หรือตั้งใจให้มีอิทธิพลต่อผลผลิตการตัดสินใจของรัฐบาล

2.4.8.2 สิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์

อิทธิพลที่กำหนดพฤติกรรมมี 5 ประเภท คือ (ทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ และอนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2526 : 20-36)

(1) อิทธิพลจากสังคมกลุ่มต่าง ๆ เราแบ่งกลุ่มในสังคมเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปฐมภูมิ เป็นกลุ่มที่สมาชิกในสังคมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันและกลุ่มทุติยภูมิ เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางอาชีพและศาสนา ลักษณะความสัมพันธ์ไม่ใกล้ชิดเหมือนกลุ่มแรก ส่วนกลุ่มอ้างอิงเป็นกลุ่มที่สมาชิกในสังคมพยายามเลียนแบบกัน

(2) อิทธิพลทางสังคมจากชั้นในสังคม หมายถึง สถานภาพและชนชั้น ซึ่งอาจวัดได้จากอาชีพ รายได้ และการศึกษา เป็นต้น การศึกษาความสัมพันธ์โดยตรงกับชนชั้น และพฤติกรรมทางการเมือง กล่าวคือ คนในชั้นสูงจะมีพฤติกรรมทางการเมืองคล้าย ๆ กับผู้มีการศึกษาสูง ส่วนความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ คือ ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำจะมีการเข้าร่วมทางการเมือง น้อยกว่าผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง ฯลฯ

(3) อิทธิพลของบุคลิกภาพต่อพฤติกรรมทางการเมือง การตัดสินใจทางการเมือง และการแสดงออกทางการเมืองของบุคคล มีผลสืบเนื่องจากสภาพและสถานภาพแต่ละบุคคลตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในชีวิต ดังนั้น พฤติกรรมทางการเมืองจึงมีผลสืบเนื่องมาจากสถานภาพสังคม มรดกวัฒนธรรมและสภาพจิตใจของบุคคลเหล่านั้นประกอบกัน

(4) อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมือง อิทธิพลของวัฒนธรรมต่อพฤติกรรมทางการเมืองที่สำคัญ คือ สหจิต (Consensus) ของค่านิยมพื้นฐาน ที่ยอมรับกันในสังคมอันจะมีผลต่อความมั่นคงทางการเมือง

(5) อิทธิพลของโครงสร้างต่อพฤติกรรมทางการเมือง หรือวิเคราะห์ชั้นจุลภาคนั้น นักรัฐศาสตร์ทางพฤติกรรมศาสตร์ ได้แบ่งแยกสิ่งกำหนดต่าง ๆ กัน

พิพาพร พิมพิสุทธิ์ และอนุสรณ์ ลิ้มมณี (2526 : 27) กล่าวถึง สิ่งที่กำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในเชิงจิตวิทยา คือ ความเชื่อและทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีพื้นฐานเกิดความรู้สึกพฤติกรรม ความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน 4 ประการ คือ

(1) พื้นฐานความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และทัศนคติความเชื่อนั้นแบ่งออกได้ 2 ระดับ คือ ความเชื่อพื้นฐาน (Primitive Beliefs) หรือ ขั้นศูนย์ (Zero Order) ได้แก่ ความเชื่อของปัจเจกบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้พบประสบมาและความเชื่อนี้ที่ 1 (First Order) ซึ่งเป็นความเชื่อที่อ้างอิงจากความเชื่อพื้นฐาน ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ปรัชญา เป็นต้น ส่วนพื้นฐานความรู้ที่ก่อให้เกิดทัศนคติ คือความเชื่อที่ประเมินค่าแล้ว (Evaluation Beliefs) และความเชื่อเกี่ยวกับค่านิยม

(2) พื้นฐานจากความรู้สึกโดยทั่วไป มักจะเกิดจากสิ่งแวดล้อมคลอจนภาษาที่ใช้ในแต่ละสังคม จะมีอิทธิพลต่อความเชื่อและทัศนคติอย่างยิ่ง

(3) พื้นฐานทางพฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และทัศนคติปัญหาที่ยังคงศึกษากัน คือ ทัศนคติก่อให้เกิดพฤติกรรมหรือพฤติกรรมก่อให้เกิดทัศนคตินั้น ได้มีการทดลองทั้ง 2 ฝ่าย ในที่สุด Festinger สรุปว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทและพฤติกรรม ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อของบุคคลนั้น ในทำนองเดียวกัน ทัศนคติและความเชื่อที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจะก่อให้เกิดพฤติกรรมใหม่ขึ้นด้วย เช่นกัน

(4) พื้นฐานทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและทัศนคติ เช่น สื่อสารมวลชน ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชน ระหว่างประชาชนกับประชาชนจากปทัสถานทางสังคมจากกลุ่ม (อ้างอิงจากทิพาพร พิมพ์พิสุทธิ และอนุสรณ์ ถัมมณี 2526 : 37-40)

นอกจากนั้น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติก็มีอิทธิพลในการสร้างลักษณะนิสัยของมนุษย์เหมือนกัน คือ มีอิทธิพลต่อบุคคลโดยตรง และอิทธิพลต่อองค์กรที่ถ่ายทอดลักษณะนิสัยด้วย เช่น สภาพภูมิอากาศทำให้ลักษณะนิสัยของมนุษย์ต่างกันออกไป (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2518 : 24-36)

สรุปว่า เมื่อเราต้องการจะวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองให้เข้าใจอย่างละเอียดลออ จำเป็นต้องพิจารณาตรวจสอบสิ่งเร้าในปัจจุบันผลกระทบของบุคลิกภาพในการเลือกสิ่งเร้าตลอดจนข้อสมมติฐาน 3 ประการ คือ ความเชื่อ ทัศนคติ และความต้องการทางสรีรวิทยาและจิตวิทยา เพื่อจะช่วยให้เราเข้าใจสิ่งซึ่งซับซ้อนของกระบวนการ ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมทางการเมืองได้เป็นอย่างดีและจะทำให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

2.4.9 แนวความคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง (Political Socialization)

2.4.9.1 ความหมายเกี่ยวกับการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง

เดวิด ฮีตัน และ แจค เดนนิส (Easton and Dennis, 1969 : 7 -8) ได้ให้ความหมายว่า คือ วิธีการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง (Political Orientation) ต่าง ๆ อันได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ ปทัสถาน และค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งเป็นสมาชิกใหม่ของระบบการเมือง และจะต้องแสวงหาแบบแผนของความโน้มเอียงทางการเมืองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งอาจจะมีผลต่อความคงอยู่ของระบบการเมืองแต่ละระบบการเมือง ดังนั้น กระบวนการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง จึงเป็นกระบวนการเชิงพัฒนา ซึ่งทำให้คนได้รับความรู้เบื้องต้นทางการเมือง และทราบถึงแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของตน

แนวคิดเกี่ยวกับการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมืองอิงแนวความคิดการจัดเกลาทางสังคมวิชาอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดเกลาโดยสถาบันและขบวนการที่ไม่เป็นทางการเมือง เช่น สถาบันครอบครัว และกระบวนการในวัยเด็ก รวมทั้งการจัดเกลาอย่างไม่จงใจ และมีเนื้อหาทางการเมืองแฝงอยู่มากกว่าที่จะพิจารณาบทบาททางการเมืองการกล่อมเกลาทางการเมืองของสถาบัน หรือกระบวนการที่เป็นการเมืองโดยแท้เช่น พรรคการเมือง หรือประสบการณ์ทางการเมืองที่บุคคลได้รับโดยตรง

2.4.9.2 ตัวการในกระบวนการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมือง (Agents of Political Socialization)

1) ครอบครัว (Family) ทำหน้าที่ให้การอบรมกล่อมเกลาเป็นครั้งแรก ที่บุคคลจะพบ Almond และ Powell เสนอว่าครอบครัวเป็นต่อการในการกล่อมเกลาเรียนรู้ทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงและต่อเนื่องเป็นระยะยาว ทั้งโดยตรงและทางอ้อม (Almond and Powell, 1980 : 38)

2) สถาบันการศึกษา (Educational Institution) มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้แก่เด็ก และเยาวชนในลักษณะที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง และความสัมพันธ์ในระบบการเมืองที่ชัดเจนกว่าการรับรู้ความรู้สึกทางอารมณ์

3) สถาบันศาสนา (Religious Institution) มีอิทธิพลมากในการสร้างสรรค์และพัฒนาความโน้มเอียง ทศนคติ และพฤติกรรมในสังคมที่ยึดมั่นในศาสนา นั้น ๆ ผลการวิจัยพบว่าความเชื่อทางศาสนามีความสัมพันธ์กับความสนใจและการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคลโดยมีความสัมพันธ์ไปในทางผูกพัน

4) กลุ่มอายุรุ่นราวคราวเดียว (Peer Group) กลุ่มนี้จัดเกลาทางการเมืองแก่สมาชิก โดยอาศัยแรงจูงใจ และแรงกดดัน เพื่อให้บุคคลในกลุ่มเกิดทัศนคติและพฤติกรรมตามที่กลุ่มยอมรับ จากการศึกษาพบว่านักศึกษาจำนวนไม่น้อยมีความสนใจ และความโน้มเอียงทางการเมืองในทิศทางตรงกันข้ามที่เคยเป็นอยู่เดิมเพราะอิทธิพลของเพื่อน และต้องการได้รับการยอมรับจากกลุ่ม (Jaros, 1973 : 124)

5) กลุ่มอาชีพ (Occupation Group) กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เป็นทางการเมืองและไม่เป็นทางการเมือง ซึ่งบุคคลภายในกลุ่มผูกพันกันด้วยอาชีพกลุ่มจะเป็นตัวกลางในการให้ข่าวสาร ตลอดจนความเชื่อในเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อบุคคลใดเข้ากลุ่มก็จะยอมรับปทัสถานของกลุ่มและประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ในแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มตน กลุ่มใดที่มีการรวมตัวอย่างเหนียวแน่น สมาชิกจะศรัทธาและจงรักภักดีกลุ่มสูง ซึ่งกลุ่มอาชีพดังกล่าวจะมีบทบาทสร้างค่านิยมทางการเมืองแก่สมาชิกสูงขึ้นไปตามด้วย (Dawson and Prewitt, 1969 : 50)

6) สื่อมวลชน (Mass Media) ในการแลกเปลี่ยนทัศนคติด้านนิยต่าง ๆ ระหว่างคนในชาติและคนต่างชาติ โดยทำหน้าที่ผ่านความเชื่อค่านิยมในสังคม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมนอกจากนั้นยังมีส่วนสร้างสัญลักษณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกันและยังเป็นเครื่องมือที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้สร้างความชอบธรรมให้การครองอำนาจของตน (Dawson and Prewitt, 1969 : 50)

7) สถาบันการเมือง (Political Institution) ได้แก่ พรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์ ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อข้าราชการในระบบราชการ การติดต่อกับผู้ใช้อำนาจทางการเมืองในระดับต่าง ๆ มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคล พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ เป็นสื่อกลางที่ทำให้ประชาชนยอมรับและเห็นด้วยกับทัศนคติ ค่านิยม และอุดมการณ์ของพรรคทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม และบทบาทที่สำคัญคือในการสร้างความโน้มเอียงที่จะเป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และ สายทิพย์ สุดดิพันธ์ 2526, 2)

2.4.9.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองส่วนประกอบของวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น ทศนคติ ค่านิยมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง โดยแบบแผนดังกล่าวส่วนใหญ่เกิดขึ้นในวัฒนธรรม โดยอาศัยหรือผ่านกระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางสังคมทั้งสิ้น ซึ่งถ้ากระบวนการนี้ ทำหน้าที่เฉพาะเกี่ยวกับการสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองก็ถือว่าเป็น “กระบวนการกล่อมเกลาริเริ่มรู้ทางการเมือง” ของสังคม เช่นเดียวกับที่วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2524 : 8)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งหมายถึง กิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปแสดงออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตน เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาลเป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องและสนับสนุนให้มีการกระทำ หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน การที่ประชาชนเลือกผู้แทนหรือกลุ่มทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนการที่ประชาชนเลือกผู้แทนหรือกลุ่มทางการเมืองหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์และนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของตน จะใช้อุดมการณ์หรือนโยบายที่ประกาศเป็นแนวทางในการนำนโยบายไปปฏิบัติและบริหารประเทศในทำนองเดียวกันเพื่อเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง เช่น การเลือกรัฐบาลที่มีอุดมการณ์และนโยบายอนุรักษ์นิยม หรือรัฐบาลที่มีอุดมการณ์และนโยบายก้าวหน้าตามแนวทางสังคมประชาธิปไตย หรือเสรีประชาธิปไตย หรือสังคมนิยม เป็นต้น (กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, 2531 : 7)

การเลือกตั้งเป็นการแข่งขันอำนาจเพื่อเข้าไปสู่อำนาจ และการใช้อำนาจทางการเมืองของท่านผู้ปกครอง โดยอาศัยกลไกกระบวนการของการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือในการใช้หลักประกันเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นการแข่งขันเข้าสู่อำนาจอย่างเที่ยงธรรม โดยคาดหวังหรือผลลัพธ์จากการเลือกตั้งว่า สามารถเข้าถึงเจตนารมณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากที่สุดมีอิสระตรงไปตรงมาและเป็นการเปิดกว้างอย่างที่สุดด้วย เช่น ในการกลับกันการเลือกตั้งที่ยังเป็นเครื่องมือของประชาชนสำหรับการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญรวมทั้งการได้ใช้อำนาจอธิพลทางการเมือง ในการกำหนดผู้ปกครองมาใช้อำนาจแทน เพื่อเป็นการตอบสนองผลประโยชน์และความต้องการของประชาชนด้วยตนเอง (เชาวณะ ไตรมาส, 2542 : 7)

การเลือกตั้งเป็นภาระทางการเมืองของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย การเมืองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบทางการเมืองที่อิงอำนาจ และเจตนารมณ์ร่วมของประชาชนซึ่งคนส่วนใหญ่การเมืองจึงเป็นภาระ ความรับผิดชอบและสิทธิหน้าที่ของประชาชนเอง ขณะที่การเลือกตั้งนั้นเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ต้องอาศัยเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นเครื่องมือ ในการกำหนดอนาคตทางการเมือง ให้เป็นผู้แทนทั้งในฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารได้เอาไปใช้ให้สอดคล้อง และเป็นประโยชน์ตามความต้องการของประชาชน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยก็ต้องการมีการเลือกตั้งและหากมีการเลือกตั้งต้องมีประชาชนไปออกเสียงด้วยนั่นเอง การเลือกตั้งจึงถือเป็นภาระทางการเมืองของประชาชนอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (เชาวณะ ไตรมาส, 2542 : 13)

2.5.1 ความหมายของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง หมายถึง การตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สังกัดในกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง เท่ากับว่าประชาชนได้มอบอำนาจอธิปไตยของตนให้ผู้ที่ตนเลือกและให้ความชอบธรรมแก่ผู้ที่ตนเลือกไปใช้อำนาจการปกครองได้ในห้วงเวลาที่กำหนดไว้ การเลือกตั้งมีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับสิทธิ สิทธิเป็นแนวความคิดที่สำคัญในทางรัฐศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เกิดมาย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติติดตัวมาด้วย สิทธิตามธรรมชาติสำคัญประการหนึ่งคือ สิทธิที่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิที่จะแสวงหาความสะดวกสบายหรือสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ตามสมควรแก่ศักยภาพ เพื่อให้บรรลุจุดหมายพื้นฐานนี้ มนุษย์จึงละสิทธิตามธรรมชาติบางส่วน คือสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามอำเภอใจ และยอมให้รัฐบาลหรือการปกครองที่ตนได้ตัดสินใจเลือกแล้ว ดังนั้น สิทธิในการเลือกรัฐบาลผู้ปกครอง จึงเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวบุคคลในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐในอารยประเทศได้ให้การรับรองว่าการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นเจตจำนงของประชาชนที่ให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่ชอบธรรม

การเลือกตั้งจะมีความหมายและถือว่าเป็นฐานที่มาของความชอบธรรม ในอำนาจของรัฐบาลและผู้ปกครองนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ตามหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับเป็นสากล (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันพระปกเกล้า, 2546 : 3-6) ดังต่อไปนี้

(1) ความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง หมายถึง การแสดงเจตนารมณ์ในการเลือกตั้งจะต้องเป็นไปอย่างอิสระ เสรีปราศจากการบีบบังคับ ข่มขู่ ด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้อามิสสินจ้าง หรือการใช้อิทธิพลบีบบังคับ หลักการหรือเงื่อนไขข้อนี้มีรากฐานมาจากความเชื่อว่าสิทธิในการมีส่วนร่วมใช้อำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคน การได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นของการต่อสู้และวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์การเมืองอันยาวนาน ในเมื่อประชาชนเป็นผู้ทรงสิทธิที่ย่อมขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของประชาชนเองว่าตนเองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหมายความว่า องค์กรของรัฐหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่สามารถบีบบังคับให้ประชาชนคนใดคน

หนึ่งออกเสียงเลือกตั้ง หรือไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่ประชาชนขาดอิสระเสรี ผู้ปกครองอ้างว่าตนมีอำนาจโดยชอบธรรมหาได้ไม่ ความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้งนี้ยังรวมความไปถึงการที่ประชาชนมีโอกาสที่จะเลือกบุคคลหรือพรรคการเมืองตามชอบอีกด้วย หมายความว่า ในการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง ๆ ประชาชนสามารถเลือกผู้ปกครองจำนวนหนึ่งจากหลายจำนวน หรือจากพรรคการเมืองที่เสนอตัวเข้าแข่งขันอย่างน้อยสองพรรคขึ้นไป การที่ประชาชนจำต้องเลือกตั้งผู้ปกครองจากพรรคการเมืองพรรคเดียวหรือบุคคลจำนวนเดียวโดยไม่มีโอกาสเลือกจากแหล่งอื่น การเลือกตั้งนั้นก็ปราศจากความหมายที่แท้จริงและมีได้ซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชนแต่อย่างใด

(2) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา หมายถึง การจัดให้มีการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา เช่น 3 ปี 4 ปี 5 ปี เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองว่าได้ปฏิบัติไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนหรือไม่ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาความชอบธรรมในการใช้อำนาจปกครองและเงื่อนไข เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสสามารถเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครองได้โดยสันติวิธี ผู้ปกครองที่ใช้อำนาจโดยชอบธรรมระหว่างที่อยู่ในอำนาจเมื่อครบวาระแล้วก็มีโอกาสที่จะได้รับความไว้วางใจจากประชาชนและได้รับเลือกเข้ามาใหม่

(3) การเลือกตั้งที่ยุติธรรม หมายถึง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์เป็นไปตามด้วยบทกฎหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมาย ปราศจากการครอบงำและเล่ห์ทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม เช่น นักการเมืองหรือข้าราชการที่อยู่ในตำแหน่งใช้อำนาจหน้าที่ของตน เพื่อได้มาซึ่งคะแนนสนับสนุน หรือใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ของราชการการหาเสียงหรือผู้ที่มีกำลังทางเศรษฐกิจเข้มแข็งกว่าใช้เงินทองทุ่มเทหาเสียงหรือซื้อคะแนนเสียงเพื่อตนเองหรือสนับสนุน นอกจากนี้การต่อสู้แข่งขันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมืองจะต้องเป็นไปอย่างอิสระเสรี ภายในขอบเขตและเจตนารมณ์ของกฎหมายที่มีพื้นฐานอยู่บนความยุติธรรมและความเสมอภาค

(4) หลักการใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วไป หมายถึง การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลใดเป็นพิเศษ เนื่องมาจากเพศ ศิพ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมเงื่อนไขข้อนี้ก็เนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าเมื่ออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนประชาชนย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิในการเลือกตั้งตัวแทนเพื่อทำหน้าที่แทนตนตราบใดที่ประชาชนผู้นั้นไม่ขาดคุณสมบัติ การที่คุณสมบัติการเลือกตั้งมักจะคำนึงถึงคุณสมบัติที่สำคัญ 7 ประการ อันได้แก่

(4.1) อายุ ประเทศต่างๆ จะกำหนดขั้นต่ำของการมีสิทธิเลือกตั้ง การกำหนดอายุขั้นก็ด้วยเหตุผลที่ว่า การให้ผู้มีอายุต่ำกว่าที่กำหนดไว้ใช้สิทธิเลือกตั้งก็อาจขาดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ทางการเมือง ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยขาดเหตุผล บางกรณีอ้างว่าผู้มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ยังไม่เสียภาษีให้แก่รัฐบาลก็ยังไม่ควรมีสหิทธิ ฯลฯ

(4.2) ความเป็นพลเมือง หมายถึงการเป็นสมาชิกในรัฐหนึ่ง ๆ และการเป็นสมาชิคนั้นนำมาซึ่งสิทธิและหน้าที่ทางการเมือง ในเกือบทุกประเทศจะสงวนสิทธิการเลือกตั้งไว้แก่พลเมืองของตนซึ่งเป็นคนบังคับหรือมีสัญชาติของตน ผู้ได้สัญชาติโดยการแปลงสัญชาติ จะได้รับสิทธิดังกล่าวต่อเมื่อต้องมีคุณสมบัติอย่างอื่น ประกอบด้วย เช่น ระยะเวลา พื้นความรู้ การเป็นทหารหรือข้าราชการ เป็นต้น

(4.3) การมีถิ่นที่อยู่ หมายถึง การกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำในการมีถิ่นที่อยู่ในเขตเลือกตั้งการกำหนดกฎเกณฑ์นี้ก็เพื่อความสะดวกในการจัดทำและตรวจสอบทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและเพื่อป้องกันการทุจริต

(4.4) การรู้หนังสือ การกำหนดเงื่อนไขพื้นความรู้ขั้นต่ำเกิดจากเหตุผลที่ว่าผู้ที่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น จึงจะรู้เรื่องการบ้านการเมืองและสามารถใช้สิทธิของตนได้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามเงื่อนไขนี้ไม่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะการที่จะรู้หรือไม่รู้หนังสือนั้นขึ้นอยู่กับบริการของรัฐที่ให้แก่ประชาชน ถ้าหากรัฐไม่มีประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนและประชาชนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ก็ไม่ใช่ความผิดของประชาชน รัฐจะอ้างสาเหตุนี้จำกัดสิทธิประชาชนไว้ไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่ง

(4.5) คุณสมบัติเกี่ยวกับความประพฤติ หมายถึง การจำกัดสิทธิบุคคลบางประเภทที่มีความประพฤติที่เสื่อมเสียอย่างร้ายแรงจนถูกศาลตัดสินโทษหรือตัดสินในการเลือกตั้ง เช่น ถูกลงโทษทางคดีมาด้วยความผิดร้ายแรง การถูกลงโทษให้เป็นบุคคลล้มละลาย และการถูกลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

(4.6) คุณสมบัติเกี่ยวกับสภาพสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ในทุกสังคมย่อมจะมีบุคคลที่มีความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ ซึ่งทำให้บุคคลประเภทนี้ ขาดความสำนึกที่ถูกต้อง เช่น บุคคลวิกลจริตจิตไม่สมประกอบ ถ้าหากจะให้สิทธิเลือกตั้งการตัดสินใจของพวกเขาก็เป็นเจตนาารมณ์ที่ขาดความสมบูรณ์ ประเทศต่าง ๆ จึงไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่บุคคลประเภทนี้

(4.7) คุณสมบัติเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมบางประการ บุคคลบางประเภทถูกจำกัดสิทธิ เนื่องจากสถานภาพของสังคม เช่น พวกนักพรต นักบวช ซึ่งโดยบทบาทและหน้าที่ทางสังคมนั้น บุคคลประเภทนี้สังคมถือว่าไม่ควรมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการเลือกตั้ง เนื่องจากจะไม่เป็นผลดีต่อสถานภาพของเขาเอง และอาจนำมาซึ่งมลทินของสถาบันที่บุคคลประเภทนี้สังกัดอยู่

(5) หลักความเสมอภาค หมายถึง การมีสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชนมีความสำคัญและได้รับความยอมรับโดยเท่าเทียมกันไม่ว่าผู้เลือกตั้งนั้นจะมีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไรหลักการที่ใช้เป็นมาตรฐานในการให้ความเสมอภาค ก็คือ การให้ผู้มี

2

1

ประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจอนาคตทางการเมืองของตนด้วยการเลือกหรือไม่เลือกตนกลับมาทำหน้าที่ผู้แทนของปวงชนอีก

นอกจากนี้กระบวนการเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนการใช้สิทธิเลือกตั้งทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของประเทศ มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในความสามารถของตนเองและเพื่อนมนุษย์ว่าสามารถตัดสินใจและการกระทำของรัฐบาล การเลือกตั้งจะนำไปสู่ความพยายามของประชาชนที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำของรัฐบาล ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ จะช่วยให้มีบูรณาการภายในระบบการเมืองของชาติและระคมประชาชนเข้าร่วมในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น

การแสดงออกซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และการยอมรับหรือไม่ยอมรับความชอบธรรมในสิทธิและอำนาจของผู้ปกครอง ประชาชนอาจแสดงออกได้หลายวิธี ในระบบการเมืองการปกครองปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นระบบเสรีประชาธิปไตยของปวงชนในประเทศสังคมนิยมทางหนึ่งที่ประชาชนแสดงออกก็โดยการเลือกตั้ง ด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองในระบบทางการเมือง จึงจัดให้มีการเลือกตั้งเพื่อแสวงหาความชอบธรรมในอำนาจปกครองให้แก่ตนเอง

โดยสรุป การเลือกตั้งมีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

- 2.5.2.1 เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครอง
- 2.5.2.2 เป็น “ห้ามล้อ”ทางการเมือง
- 2.5.2.3 เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ
- 2.5.2.4 สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ผู้ปกครอง
- 2.5.2.5 ลดความตึงเครียดและความขัดแย้งทางการเมืองและสังคม
- 2.5.2.6 ทำให้เกิดการดำเนินงานอย่างเป็นเอกภาพ
- 2.5.2.7 ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการปกครองในระบบประชาธิปไตยและทำให้ประชาชนเห็นความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

2.5.3 ประเภทของการเลือกตั้ง

นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบอบประชาธิปไตย นับแต่มี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ก็เริ่มมีการเลือกตั้งขึ้น โดยเริ่มจากการเลือกตั้งทางอ้อม จนกระทั่งถึงการเลือกตั้งทางตรงทั้งแบบแบ่งเขต และรวมเขต ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ขึ้นนับเป็นการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองโดยได้มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางของประเทศของประชาชนรวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเปลี่ยนแปลงจากการที่กรมการปกครองเป็นผู้ดำเนินการจัดการเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญอันมีหน้าที่

ดำเนินการจัดการเลือกตั้งให้การเลือกตั้งเป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยการเลือกตั้งระบบใหม่มี (อมร รักษาสัตย์, 2544 : 14-21) ดังนี้

2.5.3.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต (One man one vote) คือ แบ่งเขตเลือกตั้งทั่วประเทศออกเป็น 400 เขต ในแต่ละเขตเลือกตั้งจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 1 คน รวมทั้งประเทศจึงมี 400 คน การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเพื่อความเสมอภาคกันไม่ว่าจะมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ใดหรือยากดีมีจน รวมทั้งเพื่อให้ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่แต่เพียงอย่างเดียว

2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ (Party list) คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ทุกพรรคการเมืองต้องส่งบัญชีรายชื่อพรรคละไม่เกิน 100 คนเรียงลำดับไว้เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือกควบคู่กับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต รวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ จำนวน 500 คน

การเลือกตั้งแบบแบ่งเขต เพื่อให้พรรคการเมืองคัดผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถของพรรคมาลงสมัครในประเภทนี้เมื่อพรรคได้เสียงข้างมากก็จะแต่งตั้งสมาชิกจากบัญชีรายชื่อพรรคนี้เป็นรัฐมนตรีแล้วโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิลงคะแนนเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกได้ 1 หมายเลขและเลือกผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อได้ 1 หมายเลข

2.5.3.2 วุฒิสภา

การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ได้มีการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเปลี่ยนมาจากเดิมสมาชิกวุฒิสภามาจากการแต่งตั้งทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครองบริหารประเทศเลือกผู้แทนเข้าไปควบคุมการทำงานของรัฐบาลกลั่นกรองกฎหมายแทนตน โดยสมาชิกวุฒิสภามีทั้งหมดจำนวน 200 คน โดยคิดคำนวณจากจำนวนประชากรทั้งประเทศผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถลงคะแนนเลือกผู้สมัครได้ 1 หมายเลข

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

ความหมายของข่าว และข่าวสารทางการเมือง (Definition of News and Political Information)

ข่าว ไม่มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างตายตัวทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนคติความเข้าใจของแต่ละบุคคล และสังคม ซึ่ง ฉอ้าน วุฒนิกรมรรักษ์ (2536) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์หรือแจ้งเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นสดๆ ร้อนๆ มีความสำคัญแปลกใหม่ เป็นที่น่าสนใจของประชาชน

ข่าว คือ การรายงานข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับ เหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจ มีความสำคัญต่อผู้คนจำนวนมาก

ข่าว คือ การรายงานของเหตุการณ์หรือความคิดเห็นของนักข่าว และบรรณาธิการได้พิจารณาเลือกสรรแล้วด้วยความเชื่อมั่นว่าเหตุการณ์หรือความคิดเห็นดังกล่าวเป็นที่น่าสนใจของผู้รับสารส่วนใหญ่หรือบางส่วน

สำหรับข่าวสารทางการเมือง หมายถึง ข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางด้านการบริหารงานของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ระดับบริหารของหน่วยงานต่างๆ

สิรินทิพย์ ชันสุวรรณ (2539) ให้คำนิยามของข่าวว่า ข่าวคือรายงานของเหตุการณ์หรือความคิดเห็น ซึ่งเป็นที่สนใจของผู้รับสารส่วนใหญ่หรือบางส่วน ซึ่งมีองค์ประกอบของเหตุการณ์ที่มีคุณค่าข่าว ดังนี้ ปุณชนสนใจ ความถูกต้องและทันต่อเวลา ความใกล้ชิด ความมีชื่อเสียง ความขัดแย้ง ผลกระทบ ความมีเงื่อนไข ภัยพิบัติและความก้าวหน้า เพศ และความแปลกประหลาดผิดธรรมดา

กล่าวโดยสรุปข่าว มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ เหตุการณ์หรือข้อเท็จจริง (Fact) ความสนใจหรือความน่าสนใจ (Interest) ผู้อ่านหรือผู้รับสาร (Reader or Receivers)

ในเรื่องของการสื่อสาร ข่าวสารจะมีลักษณะความเป็นสาร ในรูปลักษณะของสัญลักษณ์ ดังนั้น ข่าวสาร จึงหมายถึง เนื้อหาของสื่อที่ใช้อะไรก็ได้ช่วยลดความไม่แน่ใจ หรือจำนวนทางเลือกที่อาจเป็นไปได้ในสถานการณ์หนึ่งๆ ช่วยให้บุคคลขยายภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่จะกระทำในสถานการณ์นั้นๆ

เมื่อพิจารณาความหมายของข่าวและข่าวสารแล้วจะเห็นว่า ข่าวสาร มีความหมายครอบคลุมรวมไปถึงข่าวด้วย เนื่องจาก ข่าวสาร หมายถึงข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และสภาวะอารมณ์ด้วย

ส่วนข่าวสารทางการเมืองนั้น ฉอ้าน วุฒนิกรมรรักษ์ (2536) ให้ความหมายว่า เป็นข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการเมือง พรรคการเมือง การเลือกตั้งการบริหารงานของรัฐบาลและ

หน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล ข้าราชการเมืองจะสามารถสะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองการปกครองของแต่ละยุคสมัย

ดังนั้นข่าวสารการเมือง จึงสามารถให้คำนิยามได้ว่า เป็นความรู้ของประชาชนภายใต้ระบอบการปกครอง อันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ ในสถานะของระบบทั้งในแง่ของการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐ และการแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม

การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง จึงสามารถให้คำจำกัดความได้ว่าเป็นความสนใจในการติดตามเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น ช่วยให้ทราบ และเกิดความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งหมดในทางการเมือง ได้แก่ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความเคลื่อนไหวของนักการเมือง พรรคการเมือง นโยบาย กิจกรรมและการดำเนินงานของรัฐบาล เป็นต้น การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองจะเป็นจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้สามารถปรับตัวรับกับสถานการณ์ โดยจะนำไปสู่การสะท้อนแนวคิดของคนส่วนมาก ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา ร่วมกัน

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์

ระบบอุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์ เป็นลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นไปในเชิงอุปถัมภ์ฝ่ายหนึ่งกับผู้รับอุปถัมภ์อีกฝ่ายหนึ่ง (Patron-Client Relation) ที่เป็นลักษณะพิเศษที่มีการวิวัฒนาการยาวนานในสังคมไทยโดยสรุปการพัฒนาของความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกระบวนการปกครอง นับเป็นหัวใจของกิจกรรมทางการเมือง ตลอดถึงระยะเวลาที่สังคมมนุษย์ปรากฏอยู่ โดยอาจจะมีรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ตามพื้นฐานทางวัฒนธรรมแต่ละสังคม เงื่อนไขทางวัฒนธรรมนี้เป็นตัวชี้ที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองของประชาชน และเงื่อนไขทางด้านวัฒนธรรมนั้นในสังคมก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ ในขณะที่บางวัฒนธรรมก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเช่นกัน (สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2522 : 4)

จากลักษณะที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท ลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม จรรยาและความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นสำคัญ มีการยอมรับนับถือฐานะของบุคคลมากกว่าความสามารถ รักถิ่นฐาน มีนิสัยโอ้อวดอหังการ ไม่ขัดใจใครและชอบช่วยเหลือ ไปมาหาสู่กันเป็นประจำในสังคมหมู่บ้าน จากลักษณะความสัมพันธ์ของปัจเจกชนด้วยกันเอง โดยมีความแน่นแฟ้นมาก อาจกล่าวว่าเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงจุลภาคของบุคคลมากกว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายของบุคคลต่าง ๆ ในด้านหนึ่งที่จะช่วยเสริมความสัมพันธ์แบบนี้ คือ การที่สังคมไทยแบบเกษตรกรรมที่นับ

ถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมอีกอันหนึ่งที่มีอิทธิพล มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ผลของลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ทำให้บุคคลบางคนได้รับความนิยม ศรัทธา ยกย่องนับถือ และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของบุคคลอื่นในสังคม ลักษณะของบุคคลดังกล่าวนี้ พอจะสรุปได้ดังนี้ (กมล สมวิเชียร, 2520 : 27)

ประการแรก เป็นบุคคลที่มีจิตใจ โอบอ้อมอารี ยึดมั่นในศีลธรรม หรือปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมตามหลักศาสนา ที่ยังอาจจะรวมถึงสถานภาพของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา หรือนักบวช หรือผู้นำในศาสนาอื่น ๆ ด้วย

ประการที่สอง เป็นบุคคลที่มีสถานพิเศษแตกต่างออกไปจากบุคคลทั่ว ๆ ไป ที่อิงอยู่ระบบการปกครอง หรืออำนาจรัฐเป็นต้นว่า ขุนนาง เจ้านาย ข้าราชการหรือบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ประการที่สาม เป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพทางด้านทรัพย์สินเงินทอง เป็นที่พึ่งของประชาชนในยามเดือดร้อนได้เป็นต้นว่า เศรษฐี คหบดี เป็นต้น

ประการที่สี่ เป็นผู้ที่มีอำนาจ มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น ในการปกครอง คຸ້ມครอง หรือช่วยเหลือได้ โดยรวมไปถึงการใช้อิทธิพลในด้านต่าง ๆ ทั้งในการประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย บ้านเมือง หรือเป็นผู้ที่มีอำนาจการครอบงำ ชี้นำหรือเป็นที่หวาดกลัวของประชาชน

บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมีอิทธิพลในความสัมพันธ์กับประชาชน บุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งในรูปของบุคคลและบุคคลจำนวนมากความสัมพันธ์จะเป็นไปในรูปการให้ การรับ ในขณะที่บทบาทและอิทธิพลครอบคลุมทั้งกิจกรรมทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจและสังคมเองและบุคคลที่สัมพันธ์ในฐานะผู้รับด้วย

วิวัฒนาการของความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ นับเป็นผลตกทอดจากอดีตที่มีอย่างเป็นระเบียบระบบ เป็นที่ยอมรับถึงความชอบธรรมที่ต้องการตามราชการในขณะนั้น ที่เรียกว่า เป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในทางราชการแล้วค่อยพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ไปตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รูปแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เหล่านั้นได้กลายเป็นความสัมพันธ์นอกระบบราชการในที่สุด แต่ยังมีบทบาทมีความสำคัญหรือผลของการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ปัจจุบันยังมีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านสังคมของผู้รับอุปถัมภ์มาก

จึงควรที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ ในระบบอุปถัมภ์ไว้เป็นพื้นฐาน กล่าวคือในสังคมสุโขทัยนั้น มีโครงสร้างสังคมแบบเก่าในอาณาจักรชั้นจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ เช่นเดียวกับในสังคมแบบเก่าอื่น ๆ กล่าวคือ

(1) ชนชั้นปกครอง ประกอบด้วย กษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ โดยอาจนับพระสงฆ์เจ้าอยู่ในพวกชนชั้นปกครองด้วย

(2) ชนชั้นที่ถูกปกครองประกอบด้วยสามัญชน หรือไพร่ และทาสแต่อย่างใดก็ตามสิ่งที่ควรเน้นก็คือ โครงสร้างชนชั้นของสุโขทัยยังไม่ถึงระดับจัดตั้งและยังไม่ถูกทำให้กลายเป็นสถาบัน (ลิขิต ชีรเวคิน, 2530 : 27)

สุโขทัยเป็นอาณาจักรที่เกิดชุมชนเมือง มีบริเวณเมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัยเป็นศูนย์กลาง มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบพุทธศาสนา เชื่อกันว่าระบบการเมืองของสุโขทัยเหมือนครอบครัวใหญ่ที่มีพ่อเป็นผู้ปกครอง มีโครงสร้างพื้นฐานทางบริหารเป็นแบบความสัมพันธ์ฉันท์พ่อปกครองลูก (ลิขิต ชีรเวคิน, 2530 : 32)

สำหรับการพัฒนาความสัมพันธ์ในสมัยอยุธยาที่แตกต่างเด่นออกไปอีก คือ ระบบการเมืองในสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ภายหลังจากอาชญากรรมเป็นครั้งที่ 3 ในราว พ.ศ. 1973 เมื่อมีการนำข้าราชการสำนักเขมรและพราหมณ์จำนวนมากเข้ามาเมืองไทย กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้นำความรู้มากมายจากพราหมณ์เหล่านั้นคิดของไทยจากเดิมเกี่ยวกับผู้นำ ที่อาศัยหลักความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรต้องหันไปปรับคดีเรื่อง เทวราชแบบฮินดู เขมร โดยยังมีการผสมผสานลักษณะบิดากับบุตรไว้ด้วย อาณาจักรอยุธยาจึงเทียบไปด้วยข้อมูลทั้งปวงที่จำเป็นสำหรับระบบการเมืองที่พัฒนา กล่าวคือโครงสร้างทางการเมือง ระบบทางเศรษฐกิจและสังคม อุดมการณ์ทางการเมือง และระบบความเชื่อที่รวบรัดประชาชนไว้ด้วยกันในหน่วยการเมือง ผลพวงจากการปรับปรุงหรือปฏิรูปในกรุงศรีอยุธยาได้ก่อตัวและยังมีผลสืบเนื่องที่ปฏิบัติต่อกันมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย ทั้งการจัดระเบียบทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ระบบความเชื่อ และโลกทัศน์ของผู้นำและประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป นั่นคือการจัดระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม (ลิขิต ชีรเวคิน, 2530 : 53)

โดยมีเป้าหมายหลัก ก็คือ การควบคุมกำลังคนซึ่งเป็นรากฐานของอำนาจทางเศรษฐกิจและทางทหาร การปฏิรูปมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนอำนาจการควบคุมกำลังของรัฐให้สูงสุด

ระบบศักดินา และระบบไพร่ ที่ได้มีการกำหนดให้เป็นความถูกต้องชอบธรรมและใช้ปฏิบัติ เพื่อควบคุมกำลังคนในรัฐ เพราะว่ามีความสำคัญต่อทั้งระบบสังคมที่เป็นหลักประกันค้ำจุนระบบการเมืองและสังคมไว้ได้ว่าเป็นการเริ่มต้นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่เป็นทางการให้เด่นชัด โดยเจตนาที่จะให้มีขึ้น (ลิขิต ชีรเวคิน, 2530 : 53)

(1) มีการกำหนดระบบศักดินา เมื่อปีจอ จุลศักราช 816 หรือ พ.ศ. 1997 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระอัยการศักดินาทั้ง 2 ฉบับ คือ พระอัยการตำแหน่งพลเรือน กับพระอัยการตำแหน่งทหารหัวเมือง เพื่อประโยชน์ในการลำดับชั้นราชวงศ์ และ

ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยกว่าด้วยศักดิ์สิทธิ์ อำนาจและหน้าที่ที่มากน้อยอย่างไร นับว่าเป็นการกำหนดสถานภาพ และศักดิ์หน้าที่ถือครองอยู่มีคุณค่าแตกต่างกันตามสถานภาพดังกล่าว กล่าวคือบุคคลที่ศักดินาสูงสุดรับศักดินาตั้งแต่ 15,000 ไร่ถึง 20,000 ไร่ และชนชั้นทั้งที่จำนวนมากที่สุดกว่าชนชั้นใด มีจำนวนศักดินาได้ไม่เกิน 25 ไร่ (รส พูนธกุล, 2516 : 13-17)

(2) การขึ้นทะเบียนชายไทยต้องขึ้นทะเบียนเป็นทหารทุกคน ส่วนการแบ่งเข้ารับราชการได้ดังนี้คือ

(2.1) ไพร่สม ชายไทยเมื่ออายุครบ 18 ปี ต้องขึ้นทะเบียนที่กรมพระสุรัสวดี และจะได้รับการชักท้องมือว่าเป็นคนสังกัดกรมใดเมื่อขึ้นทะเบียนแล้วให้มุลนายฝึกหัดใช้สอยไปพลางก่อน โดยไม่ต้องเข้ารับราชการเมื่ออายุ 20 ปี จึงยกเป็นไพร่หลวง

(2.2) ไพร่หลวง เมื่อไพร่สมอายุครบ 20 ปีแล้ว ถ้าไพร่ในเขตหัวเมืองชั้นในต้องเข้ารายงานตัวในราชธานี แล้วเข้ารับราชการตามกรุงกองที่สังกัดไว้ ซึ่งเรียกกันในสมัยนั้นว่า “เข้าเวร” มีกำหนดปีละ 6 เดือน เรียกว่า “เข้าเดือนนอกเดือน” (ภารดี มหาจันทร์, 2527: 35)

จากลักษณะความสัมพันธ์ที่พอแบ่งรูปแบบออกได้ว่า พระมหากษัตริย์ถือว่าเป็นผู้อุปถัมภ์สูงสุด มีชนชั้นขุนนางและเจ้านายอยู่กลางที่เป็นผู้รับอุปถัมภ์และเป็นอุปถัมภ์ไพร่ ทาสที่อยู่ล่างสุด ที่มีขอบเขตความสัมพันธ์เฉพาะบุคคลสองคน ไม่มีความเท่าเทียมกันในความสัมพันธ์ แต่ก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ไม่อาจแยกออกจากกัน

ฉะนั้นระบบไพร่จึงมีความสัมพันธ์แบบแน่นกับการจัดวางระเบียบศักดินาอย่างไรก็ตาม อาจมองว่าเป็นหน่วยหนึ่งในระบบคู่แฝดศักดินาไพร่ก็ได้ แต่ไม่ว่าจะมองในแง่ใดความจริงก็ยังคงเป็นว่า ระบบไพร่ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงสร้างสถาบันนั้นได้เป็นรากฐานให้กับระบบสังคมเศรษฐกิจ การเมืองของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งส่งผลยาวนานมาจนถึงการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และอุดมการณ์ศักดินาได้มีส่วนสร้างค่านิยมหลายอย่างซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชนชั้นปกครอง การเข้าถึงเรื่องความกตัญญูรู้คุณ การรู้จักที่ต่ำที่สูง การเรียนรู้ในลักษณะประเพณี ไม่ตั้งข้อสงสัยในสิ่งที่ปฏิบัติกันมานานการไม่คืบรนเพราะถือว่าไม่สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ ตลอดจนการย้ายฐานของบุคคลมากกว่าความสามารถหรือคุณลักษณะของบุคคล ทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์แบบทางการ จึงถูกเปลี่ยนแปลงตามสถานะเงื่อนไขภายในและภายนอกประเทศในขณะนั้น (ลิขิต ชีรเวคิน, 2530 : 63)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันลักษณะความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ยังคงมีอยู่แต่อาจจะเปลี่ยนสาระวิธีการ หรือลักษณะความสัมพันธ์ไป แต่ความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์นี้ยังมีอิทธิพลมี

บทบาทมากในสังคมไทย โดยเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการมีอยู่ทุกวงการอาชีพทุกพื้นที่

ระบบอุปถัมภ์แบบทางราชการที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นแล้วนั้น ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปแบบไม่เป็นทางราชการ อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของชาตินิยมอันมาจากยุโรป และอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทในการค้าขายและใช้อิทธิพลคุกคามต่อประเทศต่าง ๆ ตามลัทธิจักรวรรดินิยม โดยประเทศไทยขณะนั้นก็ได้รับผลของลัทธินี้ โดยไม่ได้รับการละเว้น ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้พระองค์ต้องมีการปรับปรุงการปกครอง การเศรษฐกิจด้วยนำเอาความรู้ เทคโนโลยีจากประเทศเหล่านั้นมาใช้ในกิจการต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะการปฏิรูประบบราชการเพื่อรองรับการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยมากขึ้น ได้มีการออกกฎหมายข้อบังคับหลายประการที่ใหม่และแก้ไขลักษณะดั้งเดิมที่ปฏิบัติต่อกันมา โดยเฉพาะการออกกฎหมายเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหารและการยกเลิกระบบทาสหรือไพร่ ระบบศักดินา อันมีผลทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่เป็นแบบราชการที่มาแต่เดิมต้องยกเลิกเปลี่ยนรูปแบบไปเป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ไม่เป็นทางการแทน

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าประเทศได้เริ่มเปลี่ยนแปลงกระบวนการการบริหารประเทศ แต่ลักษณะความสัมพันธ์ในรูปแบบอุปถัมภ์-รับอุปถัมภ์ได้ยอมรับและปฏิบัติกันมาช้านานจนกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมที่ตกทอดมากับสังคมไทย หากได้เปลี่ยนแปลงไปกับการสร้างความทันสมัยแต่ในทางปฏิบัติแล้วอาจพิจารณาได้ว่าระบบราชการไทย อันเป็นผลพวงของการปฏิรูป ยังคงเป็นไปตามระบบอุปถัมภ์ที่มีโอกาสครอบงำสังคมมากขึ้น และระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยก็หาได้มีอยู่เฉพาะในระบบราชการเท่านั้น หากมีอยู่หลายระดับนั้นเชื่อมโยงกัน (ม.ร.ว. พุทธิสาด ชุมชน, 2516 : 144)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วาสนา วงศ์ขิมข่อง (2539) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชนและศึกษาถึงปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงบทบาท โดยใช้พื้นที่ในการวิจัยชุมชนในเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมบทบาทด้านที่เปลี่ยนแปลงน้อยคือ บทบาทด้านเผยแผ่ศาสนา และบทบาทด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม บทบาทที่ลดลงคือ บทบาทในการให้การด้านศึกษาแก่ชุมชน ส่วนบทบาทที่สูญหายไป ได้แก่ บทบาทในการเป็นผู้นำของชุมชน และบทบาทในการรักษาพยาบาล และพระสงฆ์ได้พัฒนาบทบาทใหม่ขึ้นมาคือ บทบาทในการพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะมาจากปัจจัยภายนอก คือ การ

เปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมและปัจจัยภายในคือ องค์การพระสงฆ์กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

อนันต์ วิริยะพินิจ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน” ได้สรุปผลการศึกษา คือ บทบาทของพระสงฆ์ในอดีต เสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนากับชุมชน ซึ่งยอมรับศาสนธรรมว่าเป็นตัวกำหนดคุณค่าจริยธรรมในสังคม คำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนา จึงสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ของสถาบันสงฆ์ในด้านความสัมพันธ์กับสังคม บทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งชี้ให้เห็นวิวัฒนาการของการปกครองของสถาบันสงฆ์ จุดสำคัญคือจุดที่เกิดความเปลี่ยนแปลงและสูญเสียบทบาทของการเป็นผู้นำตลอดจนศูนย์กลางของชุมชน บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการมองกลับไปทีสถาบันสงฆ์มีความหวังว่ายังเป็นที่ยึดและสามารถจะกลับมามีบทบาทต่อสังคมและชุมชนได้ ซึ่งรวมไปถึงรัฐให้มีนโยบายต่อการคณะสงฆ์ในทางสร้างสรรค์ คือ เสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านจริยธรรม ศาสนธรรม ตลอดจนวิชาการ

คะนิงนิคย์ จันทบุตร (2530) ได้ศึกษาเรื่อง “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” พบว่าสถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเริ่มทรุดต่ำลง ในช่วงพัฒนาประเทศเป็นสมัยใหม่ ความนิยมในเทคโนโลยีทำให้ศาสนาถูกละเลยความสำคัญวัดลบลบาทด้านการศึกษาลง บทบาทที่เหลือของพระจึงเป็นบทบาทด้านพิธีกรรมและการสงเคราะห์ทางจิต

ธีรโชติ เกิดแก้ว (2547) ป.ธ. ๘, พธ.บ., อม. (ศาสนาเปรียบเทียบ) พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย จัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากพบว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยรวมในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และต่อเนื่องของสังคม โดยทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคมปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519) ได้ศึกษาถึง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ในกรุงเทพมหานคร” พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในหลายด้าน เช่น ช่วยสอนหนังสือ บริการสถานศึกษา และกิจกรรมอื่นๆ ด้านการเผยแผ่ธรรม พระสงฆ์ได้ออกจาริกไปชนบทออกเยี่ยมประชาชนบ้าง ใช้สื่อสารมวลชนบ้าง สอนให้ประชาชนเจริญกรรมฐาน เป็นต้น

เฉลิม อุตถกณณภู (2521) ได้ศึกษา “บทบาทของพระภิกษุในงานพัฒนาชุมชน” สรุปว่า ในเรื่องการพัฒนาวัดนั้นพระภิกษุมิบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างวัด ปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การสร้างและปรับปรุงป่าช้า เมรุ แหล่งน้ำ เครื่องอำนวยความสะดวก ในเรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมิบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังเรือนจำ

สมชาย เหล็กเพชร (2538) ได้วิเคราะห์งานของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำพัฒนาชุมชน โดยใช้พื้นที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์กลุ่มพระสังฆพัฒนาชุมชนล้านนา เข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยความสมัครใจและตื่นตัวเพื่อส่วนรวม ส่วนแนวความคิดในการพัฒนานั้นเป็นไปตามประสบการณ์ในชีวิต เป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์จากการด้อยการพัฒนา ด้อยการศึกษาและความยากจน โดยคำนึงถึงพระธรรมวินัยและนโยบายคณะสงฆ์เป็นองค์ประกอบ

Mole (อ้างอิงจาก พินิจ ลาภธนานันท์, 2527 : 17) ได้ศึกษา “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน” พบว่า รัฐบาลพยายามนำพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนต่างๆ เพราะจะเป็นการเพิ่มความเป็นไปได้ที่โครงการเหล่านี้จะประสบความสำเร็จ เนื่องจากค่านิยมและเจตคติของชาวชนบทเป็นสิ่งที่แยกไม่ได้จากความเชื่อต่างๆ ทางศาสนา

วัชร ไซยสาร (2545 : 47-49) ได้เขียนงานชื่อ “การเมืองภาคประชาชน พัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมือง” โดยได้แบ่งพัฒนาการการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศไทยออกเป็น 3 ช่วง คือช่วงที่หนึ่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และช่วงที่สอง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 1) การมีส่วนร่วมในทางการเมืองในประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อำนาจสิทธิขาดเป็นของผู้ปกครองอย่างเต็มที่ประชาชนเป็นเพียงข้าแผ่นดินที่ขึ้นอยู่กับอำนาจผู้ปกครอง ไม่มีสิทธิที่จะเข้าร่วมในทางการเมืองการปกครอง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมอำนาจและทรงมีอำนาจเป็นล้นพ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมอย่างเป็นเอกเทศโดยประชาชนจะร้องเรียนต่อผู้ปกครอง เช่น การยื่นถวายหรือกรณีเจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นในการจัดการเปลี่ยนแปลงแผ่นดิน ร.ศ.103 และกรณีเทียนวรรณ เป็นต้น และบางครั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็เป็นการใช้วิธีการรุนแรงถึงขั้นก่อการกบฏหรือการก่อจลาจลโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนผู้ปกครองและนโยบายการปกครอง เช่น กบฏผู้มิบุญหรือผิบุญ ร.ศ 121 กบฏเงี้ยวเมืองแพร่ ร.ศ. 121 และกบฏพระยาแชกเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. 121 เป็นต้น

นอกจากนี้ราษฎรอาจมีส่วนร่วมในการเลือกกระด้างท้องถิ่นบ้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย พ.ศ. 2475 ถึงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 วัชร ไซยสาร ได้ศึกษาสิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทยที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญที่มีการประกาศใช้ตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึงก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ได้แก่ 1) สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงก่อนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีการเลือกตั้งทั่วไปจำนวน 19 ครั้ง สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งนี้จึงเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและประชาชนให้ความสนใจมาก 2) สิทธิส่วนร่วมในทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ รูปแบบของสิทธิส่วนร่วมในทางการเมืองจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองและปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์นั้น โดยสิทธิส่วนร่วมที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของไทยในอดีตได้แก่ 1) สิทธิทางการเมือง เช่น การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิในการออกเสียงประชามติ 2) สิทธิในการแสดงความคิดเห็น 3) สิทธิในการรวมกัน เช่น การรวมกันเป็นสหภาพ สหพันธ์ หรือสหกรณ์ 4) สิทธิชุมนุมโดยสงบ 5) สิทธิตั้งพรรคการเมือง 6) สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ 7) สิทธิรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาวิจารณ์ 8) สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ 9) สิทธิออกเสียงประชามติ 10) สิทธิมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) การมีส่วนร่วมในทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้มากที่สุด นอกจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้วประชาชนยังมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยการเข้าชื่อเสนอออกกฎหมาย การเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูงและการออกเสียงประชามติในเรื่องสำคัญๆ ตลอดจนการกำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาอันจะเสริมสร้างบทบาทของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์มากขึ้น และได้ขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้มีความชัดเจนและประชาชนได้ประโยชน์อย่างแท้จริง

สมบุญ สุขสำราญ (2522) ได้ศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์” ซึ่งเป็นการศึกษาพฤติกรรมและบทบาทของพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมือง (เรียกว่าพระการเมือง) โดยตรงในช่วงปี พ.ศ. 2516-2519 โดยผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มพระการเมืองเป็นสองฝ่ายตามพฤติกรรม อุคมการณ์ และการฝักใฝ่กับกลุ่มการเมืองทางโลกในขณะนั้น คือ พระ

การเมืองฝ่ายซ้าย และพระการเมืองฝ่ายขวา กลุ่มพระการเมืองฝ่ายขวามีอยู่หลายกลุ่ม เช่น องค์การ สหธรรมมิก ภายใต้การนำของพระมหาจัด คงสุข กลุ่มแนวร่วมคณะสงฆ์-ประชาชน กลุ่มคณะสงฆ์ ผู้รักเอกราชประชาธิปไตยและความเป็นธรรม กิจกรรมและบทบาทของกลุ่มพระการเมืองฝ่ายซ้าย ได้แก่ การเข้าร่วมอภิปรายสนับสนุนข้อเรียกร้องของชาวนาคือรัฐบาลการร่วมเดินขบวนกับชาวนา การช่วยพรรคการเมืองหาเสียงเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. การออกแถลงการณ์ สนับสนุนสหพันธ์สหภาพแรงงานในการหยุดงานเพื่อต่อกรเรียกร้องค่าจ้างที่เป็นธรรม เป็นต้น ส่วนพระการเมืองฝ่ายขวาซึ่งมีทัศนคติแบบจารีตนิยมและเชิดชูอุดมการณ์นิยมก็มีหลายกลุ่ม แต่ที่มีพฤติกรรมและอยู่ข้างฝ่ายการเมืองอนุรักษ์นิยมอย่างเด่นชัด คือ พระกิตติวุฒิจา โดยพระกิตติวุฒิจา ได้เขียนบทความและปาฐกถาต่อต้านพระการเมืองและกลุ่มนักการเมืองฝ่ายซ้ายอย่างรุนแรง โดยเฉพาะศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย พระกิตติวุฒิจาบอกว่า ถือเป็นศัตรูของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งข้อเขียนและการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ ไม่บาป” เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า แม้พระการเมืองทั้งสองฝ่ายจะมีลักษณะแตกต่างกันในเรื่องทัศนะ และอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ลักษณะร่วมกันที่สำคัญของพระสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งสองฝ่าย สนับสนุนให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพื่อผลประโยชน์ของศาสนาและสังคมทั้งสองฝ่าย ใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือหาความสนับสนุนจากประชาชนด้วยการตีความหมายของหลักธรรม ให้เป็นประโยชน์และสนับสนุนอุดมการณ์ของฝ่ายตน และทั้งสองฝ่ายเห็นว่าพุทธศาสนากำลังตก อยู่ภายใต้การคุกคามจนอาจถูกทำลายโดยภัยทางการเมือง และพระสงฆ์จะต้องช่วยกันต่อต้านภัย นั้นๆ

แม้ว่าพระสงฆ์การเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาจะมีความปรารถนาดีต่อชาติและศาสนา เพียงใด แต่พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากจารีตนิยมของสงฆ์ดูเหมือนจะไม่เป็นผลดีต่อเกียรติภูมิของ สถาบันสงฆ์และพุทธศาสนา จึงทำให้พระสงฆ์ส่วนใหญ่มองว่าพฤติกรรมของพระสงฆ์การเมือง ดังกล่าวว่ามีแต่จะทำลายเกียรติภูมิของสถาบันสงฆ์และศรัทธาของประชาชนต่อพระสงฆ์และพุทธ ศาสนา

สำหรับประชาชนส่วนใหญ่มักมีทัศนคติต่อพระการเมืองในทางลบ ถึงแม้ประชาชน อาจจะยอมรับว่าพระสงฆ์ก็เป็นคนไทยและเป็นเจ้าของประเทศ และไม่อาจจะปฏิเสธการรับรู้ การเมืองได้ แต่คนไทยส่วนมากยังมีทัศนคติว่าการเมืองเป็นเรื่องสกปรกเป็นการแสวงหาอำนาจและ ผลประโยชน์ด้วยวิธีการที่น่ารังเกียจ และมองว่าพระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์อยู่เหนือการเมือง ดังนั้นการ ที่พระสงฆ์เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการกิจกรรมทางการเมือง จึงเท่ากับนำความบริสุทธิ์ไปแลกแลกกับความ โสมม ซึ่งมีแต่จะเป็นอันตรายต่อสถานภาพของสถาบันสงฆ์และพระพุทธศาสนา

สมบูรณ สุขสำราญ (2522) ได้ศึกษาเรื่อง “ศาสนจักรกับอาณาจักรความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์กับอำนาจการเมือง” สรุปได้ว่า วิวัฒนาการของระบบการเมืองไทยสมัยใหม่นับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา มีลักษณะของเผด็จการทหารเกือบตลอดมา วิธีการปกครองแบบเผด็จการไม่เพียงแต่มีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตทางการเมืองและสังคมของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อนานาชาติด้วย โครงสร้างการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ได้ถูกปรับปรุงหรือจำลองแบบขนานคู่ไปไปกับโครงสร้างการปกครองของฝ่ายอาณาจักรด้วย ในลักษณะคู่ขนานของโครงสร้างนั้น ฝ่ายอาณาจักรมีอำนาจเหนือฝ่ายศาสนจักรและโครงสร้างคณะสงฆ์ที่เลียนแบบโครงสร้างระบบราชการนั้นแท้ที่จริงเป็นประติรูปกรรมและอยู่ใต้อำนาจของฝ่ายอาณาจักร

สมบูรณ สุขสำราญ (2534) ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมืองกรณีเปรียบเทียบประเทศไทย ลาว และกัมพูชา” จากการศึกษาพบว่า ทั้งสามประเทศ การแบ่งแยก รัฐ พุทธศาสนา และพระสงฆ์ออกจากกันนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง ทั้งนี้เพราะทั้งศาสนาและรัฐต่างมีพื้นฐานความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันมา โดยตลอด คุณธรรมทางพุทธศาสนาทำหน้าที่เสริมสร้างความมั่นคงของระบบการปกครองและความสงบสุขของสังคมส่วนศาสนาพระสงฆ์เองก็ได้รับการอุปถัมภ์ค้ำจุนจากรัฐและสังคมเป็นการตอบแทนทั้งในด้าน ศาสนวัตถุ เช่น การสร้างวัด โบสถ์ วิหาร และการถวายทานในรูปแบบต่าง ตลอดจนการให้สมณศักดิ์และอำนาจในการบริหารคณะสงฆ์ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรและพุทธศาสนจักรในเชิงอุปถัมภ์นำมาซึ่งความผูกพันที่สำคัญประการหนึ่ง คือความภักดีของสถาบันสงฆ์ต่อรัฐ ซึ่งแสดงออกโดยการให้ความร่วมมือสนับสนุน นโยบายและผลประโยชน์ของรัฐ

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) (2543) ได้ศึกษาเรื่อง “การเมือง (มิใช่) เรื่องของพระสงฆ์” สรุปว่า ตามความเป็นจริงแล้วในสังคมการเมืองโดยเฉพาะสังคมไทย พระสงฆ์เองก็อยู่ในขอบข่ายของสังคมการเมืองมิได้ออกนอกเหนือการเมืองเลย และในฐานะที่พระสงฆ์ก็คือสมาชิกของสังคมหน่วยหนึ่งย่อมจะต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อปัญหาของบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองประสบภาวะวิกฤตทุกข์ยากต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ด้วย ถ้าประเทศชาติไม่มั่นคง การศึกษาปฏิบัติธรรมคงเกิดขึ้นได้ยาก ในปัจจุบันแม้พระสงฆ์จะพยายามหลีกเลี่ยงการเมืองก็หนีไม่พ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะนักการเมืองนักปกครองได้เข้าไปใช้สถาบันสงฆ์เป็นเครื่องมือในการปกครอง หาเสียงสนับสนุนหรือแม้แต่หาความชอบธรรมในการปกครองของตน ดังนั้นสิ่งที่สังคมไทยและสถาบันสงฆ์ควรให้ความสนใจคือกรอบ รูปแบบ และบทบาทในการเกี่ยวข้องกับเมืองของพระสงฆ์จะเป็นแบบใดจึงจะเหมาะสมและนำพาสังคมได้ ยิ่งถ้าเรามองไปรอบๆ ประเทศเพื่อนบ้านเราที่นับถือพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์ก็ล้วนแต่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองและดูจะมากกว่าพระสงฆ์ไทยทั้งสิ้น เช่น ประเทศศรีลังกา พระสงฆ์เป็นสมาชิกพรรคการเมืองและออก

เสี่ยงเลือกตั้งได้ ในประเทศพม่าพระสงฆ์ก็เคยนำชาวบ้านต่อสู้กับอังกฤษและปัจจุบันกำลังต่อสู้กับอำนาจเผด็จการทหาร เป็นต้น สำหรับพระสงฆ์ไทยนั้นก็ถูกนำไปสนองตอบนโยบายของรัฐบาลในอดีต เช่น ช่วยต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ปัจจุบันก็นำไปอบรมให้ช่วยพัฒนา อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2526) ศึกษาเรื่อง “ข่าวสารการเมืองของคนไทย” โดยมุ่งสำรวจความรู้ข่าวสารทางการเมืองของคนไทยโดยแบ่งประเด็นพิจารณาเป็น 4 ประเด็นคือ 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับข่าวสารการเมืองของคนไทย 2) ความสนใจข่าวสารการเมืองและแหล่งที่มาที่สำคัญของการได้มาซึ่งข่าวสารการเมือง 3) ความสัมพันธ์ของความรู้ทางการเมืองกับตัวแปรสำคัญที่น่าจะเกี่ยวข้อง เช่น เพศ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ถิ่นที่อยู่อาศัย และความสนใจที่มีต่อการรับรู้ข่าวสารการเมือง 4) ความสัมพันธ์ของความรู้ข่าวสารทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมืองในด้านต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ผลที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทศนคติทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง เป็นต้น ผลการศึกษาในการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ข่าวสารทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมืองพบว่าต้องมีปัจจัยต่างๆ ดังนี้ 1) การมีข่าวสารทางการเมืองสูงหรือต่ำที่แตกต่างกัน 2) ระดับการรับรู้ข่าวสารการเมืองสูงหรือต่ำแตกต่างกัน ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีแรงจูงใจในการเข้าสังกัดกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีเลศนัย 3) การร้องเรียน การเรียกร้อง การแสดงประจักษ์ การสนับสนุนบุคคลให้ได้รับการเลือกตั้ง เช่น การช่วยเหลือ การเป็นหัวคะแนน พบว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยมีอัตราต่ำ 4) ระดับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองสูง ต่ำเป็นปัจจัยกำหนดความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ 5) ปัจจัยการมีส่วนร่วมมีความสนใจตามวัยที่สูงขึ้น

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์ (2509) กล่าวถึงผลการศึกษาผู้นำในชนบทไทยมีรูปแบบพระภิกษุสงฆ์ และกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำท้องถิ่น และพบว่าพระภิกษุ เป็นผู้นำที่ชาวบ้านให้ความน่าเชื่อถือมากที่สุด

กนก วงศ์ตระหง่าน (2530) ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลักและความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยลดความไม่มั่นคงในชีวิตในด้านต่างๆ ของผู้ได้รับอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ของคนในกลุ่มมีฐานมาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ มาเป็นเวลานาน ไม่เหมือนกับการเกิดกลุ่มตามแนวคิดของตะวันตกที่เชื่อกันว่ากลุ่มเกิดจากการมีสำนึกร่วมกันถึงผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ขณะที่กลุ่มของไทยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวไม่ใช่สำนึกถึงผลประโยชน์

วาสนา วงศ์ขิมข่อง (2539) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน และศึกษาปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงบทบาทไป บทบาทที่เปลี่ยนแปลงน้อยคือบทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา และบทบาทด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม บทบาทที่ลดลงคือ บทบาทการให้การศึกษา ส่วนบทบาทที่สูญหายไปคือ บทบาทการเป็นผู้นำชุมชน

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : ปกหลัง) อธิบายถึงระบบอุปถัมภ์ไว้ว่า “ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอำนาจทรัพยากรสมบัติหรือบารมีกับ “ผู้รับอุปถัมภ์” ที่ต้องพึ่งพา “ผู้อุปถัมภ์” ที่อยู่เหนือกว่าและสามารถบันดาลสิ่งของที่ต้องการได้ เป็นการเสนอสนองต่อกันที่อยู่บนพื้นฐานของข้อกำหนดทางศีลธรรม ระบบอุปถัมภ์ได้รับการพิจารณาว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของโครงสร้างสังคมไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การอุปถัมภ์กันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่า และการซื้อเสียง ข้าราชการกับนักการเมืองและนักธุรกิจการคอร์รัปชัน เป็นต้น

ปรีชา คูวินทร์พันธ์ (2543 : 5) กล่าวถึงผู้อุปถัมภ์ว่า “ผู้อุปถัมภ์เป็นหนึ่งในไม่กี่คนที่มีทรัพยากรมากพอที่จะช่วยให้แก่ลูกน้องจนพอใจได้ ดังนั้นผู้อุปถัมภ์จึงเป็นผู้เลือกกว่าจะให้การอุปถัมภ์แก่ใครและใครเป็นผู้กำหนดว่าผู้รับอุปถัมภ์ควรให้บริการอะไรแก่ตน”

อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : 6) กล่าวถึงผู้รับอุปถัมภ์ไว้ว่า “ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ตามความหมายในเชิงอุดมคติคือการที่ผู้อุปถัมภ์คอยปกป้องค้ำจุนผู้รับอุปถัมภ์ ผู้รับอุปถัมภ์ก็จะทำงานรับใช้ให้บริการแก่ผู้อุปถัมภ์เป็นการแสดงความกตัญญู”

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ปี 2544

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของ
พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการ
เลือกตั้ง

- การอุปถัมภ์
- การติดตามและรับรู้ข่าวสารทางการเมือง
ผ่านสื่อต่างๆ
- ความรู้สึกสำนึกมีสมรรถนะทางการเมือง
ของพระสงฆ์เอง
- ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ
- ตระหนักในผลกระทบที่นโยบายของรัฐมี
ผลต่อตนเองยิ่งขึ้น

บทบาทพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบล
ในการสนับสนุนพรรคการเมืองในเขต
เทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้ง

- ช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง
- มีบทบาทร่วมมือกับพรรคการเมืองหรือนักการเมือง เช่น ชักชวนประชาชนไป
เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง
- ช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือนักการเมือง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 การดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษาพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ปี 2554 เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

การวิจัยเอกสารซึ่งเป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวความคิดจากหนังสือเอกสารสิ่งพิมพ์ และฐานข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย

การวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมแนวความคิดของพระสงฆ์ ที่มีอายุพรรษา 5 ขึ้นไป เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือผู้ที่มีบทบาทในกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย

3.2 ขอบเขตของการวิจัย

3.2.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเฉพาะในเขตเทศบาลเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี

3.2.2 ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วยพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบล จังหวัดอุบลราชธานีที่อาจมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมือง ซึ่งแยกได้ดังนี้

3.2.2.1 พระราชาคณะชั้นปกครอง ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าอาวาส

3.2.2.2 พระสงฆ์ทั่วไป ประกอบด้วย รองเจ้าอาวาส เลขานุการเจ้าอาวาส พระสงฆ์

3.2.2.3 คณะกรรมการวัด/มัสยิด 18 คน

3.2.2.4 ประชาชนทั่วไป 20 คน

3.3 วิธีการศึกษากระบวนการศึกษา

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาอธิบายในรูปพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analytical Approach) โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้างกับพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปในเขตเทศบาลอุบล จังหวัดอุบลราชธานี และการสังเกตการณ์แบบทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการศึกษาวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียด 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เช่น อายุ พรรษา การศึกษา ตำแหน่ง สมณศักดิ์ ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามที่ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมือง บทบาททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนในชุมชน การอุปถัมภ์ การเป็นผู้นำด้านความคิด การประสานประโยชน์ การรับรู้ข่าวสารต่างๆ ทางการเมืองจากแหล่งข้อมูลต่างๆ

ส่วนที่ 3 หนังสือ บทความ งานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดบทบาททางการเมืองของพระสงฆ์ในการสนับสนุนพรรคการเมือง

3.5 ระเบียบวิธีในการวิจัย

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

3.5.1 ข้อมูลทั่วไป

3.5.1.1 พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบล

3.5.1.2 พระนิสิตที่ศึกษาอยู่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

3.5.1.3 คณะกรรมการวัดและประชาชนทั่วไป

3.5.2 ข้อมูลเชิงลึก

3.5.2.1 เจ้าคณะจังหวัด

3.5.2.2 เจ้าคณะอำเภอ

3.5.2.3 เจ้าคณะตำบล

3.5.2.4 เจ้าอาวาส

3.5.2.5 รองเจ้าอาวาส

3.5.2.6 พระสงฆ์มีตำแหน่งเลขานุการ

3.5.3 วิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.5.3.1 การสังเกตการณ์ไม่มีส่วนร่วม

3.5.3.2 การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3.5.3.3 การสนทนากลุ่มย่อย

3.5.4 เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล

3.5.4.1 แบบสังเกตการณ์

3.5.4.2 แบบสัมภาษณ์

3.5.4.3 แนวร่างการสัมภาษณ์

3.5.5 การวิเคราะห์และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3.5.5.1 การสนทนากลุ่มย่อย

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระลูกวัด และประชาชนที่เป็นคณะกรรมการวัดทั้งสิ้น 63 รูป/คน จากวัดที่ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลอุบล จำนวน 57 วัด โดยใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งคำถามให้ตรงกับกรอบที่ต้องการศึกษา วัตถุประสงค์ของการวิจัยและเพื่อความสะดวกในการศึกษาวิจัย ดังรายละเอียดการสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามและข้อสรุปการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการศึกษาวิจัย

4.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในการเลือกตั้ง

4.1.1.1 บทบาทในฐานะปัจเจกบุคคล

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าคณะอำเภอ ในเขตเทศบาลเมืองอุบล “ในฐานะที่อาตมาก็เป็นผู้นำทางด้านพุทธศาสนาและเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพในชุมชน เป็นผู้นำในชุมชน และทางพระสงฆ์องค์เจ้าตามเนรก็ตั้งอาตมาปัจจัย 4 จากชาวบ้านอาตมาเห็นว่านักการเมืองหรือพรรคการเมืองใดเข้ามาสร้างความเจริญ มาพบปะชาวบ้านอยู่เนืองๆ มีกิจการงานวัดในเทศาต่าง หรือแม้กระทั่งงานศพของชาวบ้านนักการเมืองก็มาให้ขวัญกำลังใจให้กับชาวบ้านในชุมชน อาตมาก็จะแนะนำให้ชาวบ้านสนับสนุนนักการเมืองคนนั้นซึ่งก็ไม่ว่าจะผิดวินัยอะไรเลย และอาตมาก็เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบายของนักการเมืองหรือพรรคการเมืองอีกด้วย” (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) ในอดีตนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมาก ลักษณะของความสัมพันธ์จะเกี่ยวเนื่องกัน การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยจากชาวบ้านที่ถวาย ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านในชุมชนก็ต้องอาศัยและพึ่งพาพระสงฆ์ในด้านเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย ทั้งพิธีกรรมเกี่ยวกับงานมงคลและงานอวมงคล เป็นต้น การให้ที่พักพิงแก่ชาวบ้านที่เดือดร้อน เช่น ให้ที่พักหลับนอน ให้อาหาร รวมถึงการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และภายในวัดยังได้แบ่งพื้นที่บางส่วนตั้งเป็นโรงเรียนเพื่ออบรมให้ความรู้แก่ลูกหลานของชาวบ้านในชุมชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สอนให้

ความรู้อีกด้วย การระดมคนเพื่อกิจการใดๆ การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านที่ต้องใช้พื้นที่ของวัด และพระสงฆ์จะถูกนิมนต์มานั่งเป็นประธานในการประชุมด้วยโดยเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบันพบว่าบทบาทในบางส่วนของพระสงฆ์ได้ลดบทบาทความสำคัญลงไปทั้งนี้ก็เป็นเพราะผลพวงจากการที่สภาพทางสังคมได้เปลี่ยนไป

นอกจากนั้น บทบาทที่พระสงฆ์มีต่อชุมชนโดยอาศัยบารมีและความเคารพศรัทธารวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชนโดยพระสงฆ์จะทำหน้าที่ตั้งแต่การเป็นผู้รวบรวมความต้องการของคนในชุมชน การเป็นผู้ประสานความร่วมมือ ตลอดจนจนถึงการเป็นผู้นำในการดำเนินการร่วมกับชาวบ้านในการระดมและหาทุนทรัพย์ การเกณฑ์แรงงานเพื่อทำกิจการใดๆ การเป็นที่ยอมรับนับถือและได้รับความศรัทธาจากคนในชุมชนนี้เองทำให้บางครั้งพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนไปพร้อมๆ กันด้วย โดยการให้สติและการให้คำแนะนำสั่งสอนเพื่อให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่แตกแยก รุนแรง บทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนนี้มีทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวม โดยการหาทางออกในข้อพิพาทนั้นต้องอาศัยบุคคลที่คู่พิพาทของทุกฝ่ายให้ความเคารพนับถือยำเกรง เป็นกลางและชาวบ้านเชื่อว่าไม่มีผลประโยชน์เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ที่สำคัญคือการยอมรับและความศรัทธาจากทุกฝ่าย

4.1.1.2 บทบาทในฐานะตัวแทนของสถาบันทางพุทธศาสนา

หากพิจารณาในเชิงโครงสร้าง สถาบันสงฆ์ได้ถูกออกแบบให้ขึ้นต่อรัฐ และมีบทบาทสนับสนุนรัฐโดยปริยายโดยระบบ “พระราชาคณะ” หรือระบบสมณศักดิ์ที่สืบทอดมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นระบบที่กำหนดให้พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองได้ หากเป็นการเมืองเพื่อสนับสนุนสถานะอันศักดิ์สิทธิ์ของผู้มีอำนาจรัฐ หรือสนับสนุนนโยบายของรัฐ หากมองพระสงฆ์แต่ละปัจเจกบุคคล พระสงฆ์ย่อมมีสองสถานะคือเป็นพระสงฆ์และเป็นพลเมืองของรัฐ แต่รัฐไทยไปจำกัดสิทธิต่างๆ ของพระสงฆ์ในฐานะพลเมือง เช่นห้ามใช้สิทธิเลือกตั้ง ห้ามลงสมัครรับเลือกตั้ง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะพุทธศาสนาไม่มีวินัยห้ามพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองไว้โดยตรง จึงเปิดช่องให้พระสงฆ์ใช้ดุลพินิจของตนเองว่า ควรจะยุ่งหรือไม่ยุ่งการเมืองในแง่ไหนอย่างไร เมื่อใช้ดุลพินิจต่างกันพระสงฆ์จึงมีสิทธิทางการเมือง และเกี่ยวข้องกับการเมืองในลักษณะแตกต่างกัน

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในระดับเจ้าคณะอำเภอ ในประเด็นบทบาทต่อชุมชนในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์และเป็นตัวแทนของสถาบันทางพุทธศาสนาพบว่า “วัดเป็นสถานที่สาธารณะที่ใครก็สามารถมาดำเนินกิจกรรมอะไรก็ได้ที่ไม่ขัดกับหลักศีลธรรม และผิควินัยของพระสงฆ์สามเณร และทางวัดก็มักจะได้รับการร้องขอให้มีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งทาง

ภาครัฐและเอกชน ในช่วงเทศกาลที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยทางโรงเรียน มหาวิทยาลัย มักจะนำนักเรียนนักศึกษาเข้ามาประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งวัดก็จะเป็นสถานที่พักผ่อนเพราะมีความร่มรื่น พ่อแม่ ผู้ปกครองจึงมักจะนำบุตรหลานของตัวเองเข้ามานั่งเล่นภายในบริเวณวัดเสมอๆ” (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาสนั้นจะมีบทบาทหน้าที่มากกว่าพระสงฆ์สามเณรทั่วไป กล่าวคือ มีบทบาทหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัด ปกครองสอดส่องดูแลให้พระสงฆ์สามเณรที่อยู่ในอาวาสที่ตนปกครองและคฤหัสถ์ปฏิบัติตามธรรมวินัยหรือกฎของมหาเถรสมาคมบทบาทในการเป็นธุระให้การศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญบุญกุศล การออกรับบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์ การเผยแผ่ธรรมะการเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ การเป็นผู้สืบทอดและรักษาพุทธศาสนา

โดยในภาพรวมของวัดนั้นก็มีบทบาทเป็นสถานที่สาธารณะสำหรับชุมชนใช้เป็นสาธารณะประโยชน์ภายใต้การดูแลของเจ้าอาวาส เช่น เป็นสถานที่แนะนำผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นสนามในการเลือกตั้ง เป็นสถานที่ในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม เป็นสถานศึกษาด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นแหล่งศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นที่พักสำหรับนักเดินทาง เป็นที่พักพิงของผู้ไร้ที่อยู่อาศัย เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ โดยชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมทั้งด้านศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือประชาชนทั่วไป เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่หน่วยงานราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์ผู้สูงอายุ หรือผู้นำชุมชนจะเรียกสมาชิกต่างๆ เข้าประชุม

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) พระสงฆ์ในเทศบาลเมืองอุบลได้ให้ความเห็นว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันยังไม่ได้ลดลง อันเนื่องมาจากสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองที่มีชนชั้นกลาง ซึ่งมีพ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ หรือพนักงานบริษัทอยู่เป็นจำนวนมาก การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์ กับคนในชุมชนเมืองนั้นไม่ได้ลดน้อยลงไป กล่าวคือกลับมีแนวโน้มที่มีจำนวนมากขึ้น สืบเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างสูงในการหางานทำ รวมถึงค่าครองชีพที่สูงขึ้นทำให้เกิดการขาดสภาพคล่องทางเศรษฐกิจจึงส่งผลให้ประชาชนหันเข้ามาพึ่งพาพระสงฆ์และวัดเป็นจำนวนมากขึ้นทั้งเข้ามาเพื่อเข้ามายึดเหนี่ยวทางจิตใจ สร้างขวัญกำลังใจโดยการมาบำเพ็ญธรรม รดน้ำมนต์ สะเดาะเคราะห์ เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดเหมือนอดีตยังพบเห็นอยู่อย่างทั่วไปเพียงแต่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น

4.1.2 การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/พระลูกวัด ในประเด็นการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง “อาตมาว่าโลกทุกวันนี้มันเปลี่ยนแปลงเร็วมากทางพระสงฆ์เองก็มักถูกนิมนต์ให้ไปเทศนาแก่นักเรียน นักศึกษาตามสถานศึกษาอยู่บ่อยๆ อาตมาว่ามันมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมามีข้อมูลที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์เพราะถ้าเราไม่รู้เหตุการณ์ในปัจจุบันเวลาไปเทศนา หรืออบรมนักเรียน นักศึกษา เขาก็จะให้ความสนใจเท่าที่ควร ในส่วนของข้อมูลข่าวสารอื่น เช่น เรื่องทางการเมือง การชุมนุมประท้วง อาตมาว่ามันก็แล้วแต่ปัจเจกบุคคลนะ(เรื่องส่วนตัว)เพราะพระสงฆ์และสามเณรในปัจจุบันที่มาพักอาศัยในวัดที่อาตมาดูแลถ้าเป็นพระหนุ่มเณรน้อยก็จะศึกษาเล่าเรียนท่านเหล่านั้นก็อาจจะมีแนวโน้มหรือรักพรรคการเมืองหรือชอบนักการเมืองเป็นพิเศษก็ได้ ถ้าไม่ทำผิดพระวินัยข้อปราชิก คือ 1. เสพเมถุน 2. ถักทอผ้าราคา 1 บาทขึ้นไป 3. แกล้งฆ่ามนุษย์ให้ตาย 4. อดคุณวิเศษที่ตนเองไม่มี ก็ไม่ถือว่าขาดจากความเป็นพระ ส่วนเรื่องอื่นๆ นั้นเป็นการผิควินัยที่สามารถแก้ไขได้ อย่างที่วัดก็จะมีอินเทอร์เน็ต (Internet) งานรับสัญญาณดาวเทียมแม้กระทั่งโทรศัพท์ก็จะมีข่าวส่งเข้ามาที่เครื่อง อาตมาตลอดเวลาเหมือนกัน (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) พระสงฆ์สามารถติดตามข่าวสารทางการเมืองได้จากสื่อกระแสหลักโดยทั่วไป เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ อินเทอร์เน็ต (Internet) วิทยุชุมชน โทรศัพท์ท้องถิ่น จากลูกศิษย์คนใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเกี่ยวกับการเมือง เช่น เกี่ยวกับการประชุม โดยทั่วๆ ไปการติดตามข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมืองโดยตลอดนั้นพระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่ามีความจำเป็นอย่างมากเพราะในการเทศนาเนื่องในโอกาสต่างๆ พระสงฆ์มักจะสอดแทรกประเด็นทางการเมือง สังคมที่กำลังเป็นข่าวในสื่อ และสังคมมาเปรียบเทียบกับเนื้อหาในการเทศนาเพื่อให้ญาติโยมได้รับความรู้ได้อย่างเสมอๆ นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีโอกาสได้พบและสนทนาแลกเปลี่ยนทางความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองกับนักการเมืองที่เป็นลูกศิษย์ทั้งนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองระดับท้องถิ่น รวมถึงจากประชาชนโดยทั่วๆ ไปอยู่บ่อยๆ ครั้งซึ่งนักการเมือง หรือประชาชนทั่วไปมักจะคาดหวังว่าพระสงฆ์จะเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นผู้ให้คำแนะนำในการตัดสินใจหรืออธิบายเหตุการณ์ต่างๆ แก่เขาเหล่านั้นได้อีกด้วย

ประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ จากการสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) พบว่าได้มีคำสั่งจากมหาเถรสมาคมห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้องกับทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการร่วมชุมนุมหรือการกระทำการใดๆ จะเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือ

โดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียงเพื่อการเลือกตั้งของนักการเมืองหรือนุคคลใดๆ แต่คำสั่งของมหาเถรสมาคมดังกล่าวก็ไม่ได้ระบุโทษไว้อย่างชัดเจนหากมีผู้ฝ่าฝืน

ในทางปฏิบัติแล้วพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ทั่วๆ ไปที่พักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้ให้สัมภาษณ์ถึงบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ไว้ว่า ถึงแม้ว่าจะไม่ได้แสดงบทบาทโดยตรงแต่บทบาทในทางอ้อมก็ยังปรากฏอยู่และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังจะเห็นได้จากเราได้มีหลายๆ โอกาสที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือหน่วยงานทางภาครัฐเองได้ขอความร่วมมือผ่านมาทางวัดต่างๆ ให้พระสงฆ์ได้ช่วยกระจายข่าวทำความเข้าใจและให้ความรู้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/พระลูกวัด (สัมภาษณ์ : 4 กุมภาพันธ์ 2555) ยังพบว่า พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการเป็นผู้รับรู้และรวบรวมสภาพความต้องการหรือปัญหาต่างๆ ของชุมชนเสนอผ่านไปยังนักการเมืองโดยพระสงฆ์ได้อาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เป็นพระนักเทศน์ เป็นโยมอุปัฏฐาก เป็นลูกศิษย์อาจารย์ และมักจะได้รับการตอบสนองความต้องการของประชาชนอยู่เสมอในทำนองกลับกันเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการจากนักการเมืองแล้วพระสงฆ์ก็จะช่วยประชาสัมพันธ์หรือให้โอกาสแก่นักการเมืองในการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบว่าเป็นผลงานการสนับสนุนจากผู้ใด และมักจะส่งผลต่อการมอบคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองนั้น เสมอๆ เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองโดยผ่านกระบวนการในการเลือกตั้ง

การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านพิธีกรรมโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา หรืองานพิธีกรรมต่างๆ ของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลสืบเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อทางไสยศาสตร์แทบทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น พิธีทำบุญเปิดป้ายที่ทำการพรรค หรือกลุ่มทางการเมืองทุกระดับ ประเพณีทางศาสนาที่นักการเมืองในวาระนั้นๆ มักจะนิมนต์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนให้มาร่วมประกอบพิธีกรรม ลักษณะดังกล่าวนี้ถึงแม้ว่าพระสงฆ์จะไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองโดยตรงแต่สามารถสื่อสารทางการเมืองโดยทางอ้อมในการสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้จัดงาน หรือนักการเมืองนั้นได้เหมือนกัน

การเทศนาของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในโอกาสต่างๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปในด้านของพระธรรมแล้วพระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนนโยบายของภาครัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยการได้สอดแทรกให้ข้อมูลแก่ประชาชนในสาระสำคัญของนโยบายนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น เทศนาให้ชาวบ้านปฏิบัติตามนโยบาย

ของรัฐเช่น รมรณงค์มาไม่ขับ รักษาความสะอาดของบ้านเมือง ร่วมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม
ของบ้านเมืองเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากการสนับสนุนนักการเมืองแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการจรรโลง
สังคม โดยคอยให้สติแก่ประชาชนในยามเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงบานปลาย
เช่น กรณีเกิดความขัดแย้งทางความคิดของผู้สนับสนุนพรรคการเมืองใหญ่พรรคหนึ่งกับฝ่ายต่อต้าน
จนอาจก่อให้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันนั้นพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้แสดงบทบาทในการ
เทศนาให้สติแก่ทุกฝ่ายให้ใช้สติปัญญาและใช้หลักธรรมในการไตร่ตรอง ละเว้นจากการยึดมั่นถือ
มั่นในอคติและโมหะจริตทำให้ลดความร้อนแรงของปัญหาได้ลงระดับหนึ่ง

4.1.3 การอุปถัมภ์

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองและ
นักการเมืองนั้น สืบเนื่องมาจากความต้องการของพระสงฆ์มีความต้องการทุนทรัพย์มาใช้ในการ
บริหารจัดการภายในวัดทั้งในเรื่องของเงินทุน กำลังแรงงาน วัสดุเครื่องจักรกล อุปกรณ์ก่อสร้าง จึง
ทำให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้แสดงบทบาทสนับสนุนเพื่อให้ความต้องการของ
พระสงฆ์นั้นได้บรรลุเป้าหมายที่พระสงฆ์ต้องการ

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส ในเขตเทศบาลอุบล
“วัดที่ไม่มีชื่อเสียงก็จะไม่มีเงินมาก่อสร้าง ศาสนสถานต่างๆ วัดก็จะเสื่อมโทรมทำให้ไม่มีพระสงฆ์
อยากจะมาพักอาศัย เมื่อวัดไม่มีพระมาอาศัยญาติโยมก็จะไม่เข้าวัดนั้น แล้วจะให้อาตมาทำอย่างไรที่จะ
พอรักษาวัดวาอารามไว้ อะไรที่พอจะสามารถรักษาวัดวาอารามไว้ได้ ถ้าไม่คิดวินัยร้ายแรงนัก
อาตมาก็จะทำและคนที่พอจะมีกำลังทางทุนทรัพย์ก็เห็นมีแต่นักการเมือง” (สัมภาษณ์ : 16
พฤศจิกายน 2554) พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อมูลตรงกันหมดและยอมรับว่าเนื่องจากทางวัดและ
พระสงฆ์นั้นมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยนักการเมืองและประชาชนโดยทั่วๆ ไปในการดำรงชีวิต
ทั้งในเรื่องของเครื่องอุปโภค บริโภคพระสงฆ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้การช่วยเหลือนักการเมือง
ในการหาเสียงเลือกตั้ง และการสนับสนุนในด้านอื่นแก่พรรคการเมืองเพียงแต่ในการให้การ
ช่วยเหลือพรรคการเมืองและนักการเมืองนั้นเป็นการรับปากว่าจะช่วยเหลือและสนับสนุนแต่ไม่
รับปากว่าจะสำเร็จหรือไม่ และพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลจะไม่ปฏิเสธหากพรรคการเมือง
หรือนักการเมืองร้องขอให้ช่วยเหลือในการเลือกตั้ง โดยยอมรับปากว่าจะช่วยพรรคการเมืองและ
นักการเมืองทุกพรรคหากพรรคการเมืองและนักการเมืองร้องขอมา เช่น การรับปากว่าจะช่วย
สนับสนุนในการช่วยบอกกล่าวแก่ประชาชนที่มาทำบุญในวัดให้พิจารณาเลือกพรรคการเมืองและ
นักการเมืองนั้น เพราะพรรคและนักการเมืองนั้นได้ให้ความช่วยเหลือแก่ทางวัดและชุมชนเป็นผู้ที่
เอาใจใส่ต่อประชาชนเป็นอย่างดี หรือการสวดแทรกเข้าไปในหลักธรรมในขณะที่พระสงฆ์กำลัง

แสดงธรรมอยู่ว่าคนดีต้องเป็นคนที่ทะนุบำรุงศาสนา ช่วยเหลือประชาชน เอาใจใส่ในกิจการเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศล เป็นต้น และพระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลได้ให้แนวคิดเพิ่มเติมว่า คำว่าอุปถัมภ์นั้นมีลักษณะของเจ้านายกับลูกน้องเป็นคำพูดที่มีลักษณะรุนแรง แต่พระสงฆ์กับนักการเมืองหรือประชาชนโดยทั่วไปควรใช้คำว่า “อุปฐาก” ซึ่งมีความหมายเหมือนกันแต่ไม่เป็นการบังคับอีกฝ่ายเหมือนคำว่าอุปถัมภ์ที่ผู้ได้รับความอุปถัมภ์ต้องทำให้ได้ โดยการอุปถัมภ์ของพรรคการเมืองและนักการเมืองจะมีมาในรูปแบบของการช่วยเหลือในเรื่องเงิน แรงงาน วัสดุเครื่องใช้ภายในวัด กรณีเจ็บป่วยจะเป็นผู้ประสานงานกับแพทย์ที่นักการเมืองคุ้นเคยให้ช่วยในการรักษาเป็นกรณีพิเศษ รวมทั้งออกค่าใช้จ่ายให้ เป็นต้น

และจากการสังเกตและสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลและพบว่าสิ่งก่อสร้างภายในวัด เช่น โบสถ์ ศาลา วิหาร กุฏิ เครื่องใช้ต่างๆ ภายในวัดก็จะพบว่าจะมีรายชื่อของนักการเมืองและพรรคการเมืองรวมทั้งรายชื่อของญาตินักการเมืองปรากฏอยู่โดยทั่วไปในนามของประธานและบริจาคเงิน สิ่งของเครื่องใช้ เช่น พัดลม พระพุทธรูปขนาดใหญ่ เป็นต้น และเป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า ถ้าวัดที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญรวมถึงมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ เช่น เป็นพระนักเทศน์ เป็นพระนักพัฒนา เป็นพระนักวิชาการ เป็นเกจิอาจารย์ในชุมชน และประชาชนให้ความเคารพสักการะและนับถือเป็นจำนวนมากจำนวนตัวเลขในการบริจาคจะมีจำนวนมากตั้งแต่ตัวเลข 7 หลักขึ้นไปจนถึงตัวเลข 8 หลัก ในทางตรงกันข้ามถ้าวัดในเขตเทศบาลเมืองอุบลไม่มีพระสงฆ์และวัดตามที่กล่าวมาข้างต้น จำนวนตัวเลขในการบริจาคและความถี่ในการเข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดของนักการเมืองจะมีระดับความถี่ที่ต่ำกว่ามากและจำนวนสิ่งก่อสร้างและเงินบริจาคจะมีตัวเลขที่ไม่เกิน 5 หลักเท่านั้นเอง

4.1.4 พระสงฆ์ได้ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ และมีความรู้ดีกว่าตนเองมีสมรรถนะทางการเมืองของพระสงฆ์เอง

ในอดีตการศึกษาของพระสงฆ์จะมีอยู่ 2 ประเภท คือ

- (1) แผนกนักธรรม
- (2) แผนกบาลี

ต่อมาจึงมีการเปิดการสอนเพิ่มขึ้นในแผนกสายสามัญโดยการรับรองของกระทรวงศึกษาธิการในแผนกสามัญ โดยจัดหลักสูตร การเรียนการสอนเหมือนกับโรงเรียนทั่วไป ทุกประการเพียงแต่ปรับเปลี่ยนวิชาที่ไม่เหมาะสมกับพระสงฆ์และสามเณรออกไป เช่น วิชาพลศึกษา วิชาดนตรีนาฏศิลป์ เป็นต้น

ในปัจจุบันการเรียนการสอนของพระสงฆ์และสามเณรมีอยู่ 2 แผนก คือ

(1) แผนกนักธรรม/บาลี

(2) แผนกสายสามัญ

โดยในแผนกสายสามัญนั้นแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

(1) ระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่มัธยมศึกษาต้น-มัธยมศึกษาปลาย

(2) ระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-ระดับปริญญาเอก

โดยในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสำหรับพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเปิดสอน 2 ระดับ คือ ระดับพระสังฆาธิการ (พระชั้นปกครอง) และระดับพระนิสิตนักศึกษา (พระสงฆ์ทั่วไป) ซึ่งเมื่อพระสงฆ์หรือสามเณรจบการศึกษาในแต่ละระดับชั้นแล้วสามารถที่จะไปศึกษาต่อในระดับอื่นได้ทั้งในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยทั่วไป

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบล ระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/พระลูกวัด “อาตมาเรียนจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกรัฐประศาสนศาสตร์และพระเณรภายในวัดถ้าจะอาศัยอยู่กับอาตมาก็ต้องเรียนให้จบปริญญาตรี อาตมาส่งเสริมให้พระเณรได้รับการศึกษาเพื่อจะได้รักษาพุทธศาสนาไว้เพื่อลูกหลานถึงแม้ว่าจะสึกลาเพศไปแล้วก็จะมีวิชาเลี้ยงชีพของตน พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และในเทศบาลเมืองอุบลจะมีแต่พระนักเรียน นักศึกษา” (สัมภาษณ์ : 16 พฤศจิกายน 2554) พระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาจบระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยดังกล่าวข้างต้น และกำลังศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยของรัฐต่างๆ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าโดย “ส่วนตัวนั้นคิดว่าตนเองมีความรู้และเข้าใจในเรื่องของการเมืองมากพอที่จะสามารถอธิบายถึงสภาพปัญหาต่างๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และสังคมที่ตนพักอาศัยอยู่ โดยเทียบเคียงจากแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ศึกษาเล่าเรียนมาผนวกเข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบัน และเทียบเคียงจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา จึงทำให้ตัวพระสงฆ์เองนั้นได้แสดงออกในทางการเมือง” (สัมภาษณ์ : 16 พฤศจิกายน 2554)

และจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลในระดับข้างต้นยังพบว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลจำนวนหนึ่งและตนเองเคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มชนทางการเมืองที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ที่กรุงเทพมหานครและตามต่างจังหวัดที่กลุ่มแกนนำจัดปราศรัยหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่ม รวมทั้งยังช่วยบริจาคเงินหรือปัจจัยอื่นๆ เช่น น้ำดื่ม ส่งตัวแทนไปร่วมงาน เป็นต้น ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้กลุ่มทางการเมืองทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวโดยการสนับสนุนจากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสที่ตนพักอาศัยในวัดนั้นอีกด้วย และ

จากการให้สัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีว่าภายในวัดที่ตนอาศัยนั้นมีพระสงฆ์ที่มีแนวคิดทางการเมืองไม่เหมือนกันสืบเนื่องจากผลจากการได้รับการศึกษา และพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองร่วมกันอย่างเสมอเพื่อหาทางออกให้กับสังคมไทย และแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมือง และนำผลการแลกเปลี่ยนนั้นสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้โดยผ่านการเทศนาและการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ

4.1.5 ทัศนคติในผลกระทบที่นโยบายของรัฐมีผลต่อตนเองของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลราชธานี

โดยปกติในการเลือกตั้งทั่วไปพรรคการเมืองจะต้องนำเสนอนโยบายแก่ประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้ตัดสินใจมอบอำนาจของตนให้แก่พรรคการเมือง โดยผ่านการกาบาทเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน และการที่ประชาชนจะมอบอำนาจของตนนั้นให้กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองจำเป็นจะต้องรับรู้ถึงสิ่งที่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองจะทำอะไรเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและตนเอง นโยบายต่างๆ ที่พรรคการเมืองนำเสนอต่อประชาชนนั้นส่วนมากจะครอบคลุมถึงประชาชนทุกกลุ่มในสังคมว่าจะได้สิทธิประโยชน์อย่างไรบ้างเมื่อได้รับเลือกจากประชาชนไปแล้ว พระสงฆ์ก็เป็นกลุ่มคนในสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีผลกระทบจากนโยบายของพรรคการเมืองที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ พระสงฆ์ย่อมรับรู้ถึงผลกระทบจากนโยบายของพรรคการเมืองที่นำเสนอออกมา

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลราชธานีเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส/ประธานคณะกรรมการวัด “ถ้าอาตมาเห็นว่านโยบายอะไรมีผลดีต่อประชาชนคนยากจน อาตมาก็จะสนับสนุนให้ชาวบ้านเลือกนักการเมืองหรือพรรคการเมืองนั้น” “หลวงพ่อบ้านเป็นคนกว้างขวางลูกศิษย์ลูกหาที่เป็นนักการเมืองมีเยอะที่เข้ามาให้ท่านรณรงค์ท่านยอมได้รับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่นักการเมืองมาปรึกษาและท่านยอมมีข้อมูลภายในท่านจึงแนะนำให้ญาติโยมเลือกนักการเมืองและพรรคการเมืองนั้น” (สัมภาษณ์ : 16 พฤศจิกายน 2554) ในเรื่องของการรับรู้ นโยบายและผลกระทบจากนโยบายของพรรคการเมือง พระสงฆ์ทั้งหมดรับรู้และเข้าใจว่านโยบาย ก็คือสิ่งที่พรรคการเมืองสัญญาว่าจะทำเมื่อได้รับการเลือกตั้ง เมื่อพรรคการเมืองหรือนักการเมืองได้นำเสนอนโยบายที่มีผลดีต่อพระสงฆ์และสถาบันทางพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลก็พร้อมจะสนับสนุนพรรคการเมืองหรือนักการเมืองนั้น โดยการบอกกล่าวกับประชาชนในเขตการปกครองของวัดแต่ละท่านว่าให้ช่วยสนับสนุนพรรคการเมืองนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น พรรคการเมืองหนึ่งในอดีตเคยเสนอจะให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยต้องระบุไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลก็ร่วมมือกันสนับสนุนโดยการบอกกล่าวแก่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยวิธีการเทศน์หรือการบอกกล่าวผ่านบุคคลต่างๆ ไปที่เข้ามาสนทนากับพระสงฆ์ภายในวัด

จากการสัมภาษณ์ยังพบอีกว่าถ้าพรรคการเมืองใดที่มีนโยบายสนับสนุนจะขึ้นค่านิยภัต (เงินเดือนประจำตำแหน่งพระสงฆ์) พระสงฆ์ก็จะสนับสนุนประชาชนในเขตพื้นที่ปกครองของท่านให้สนับสนุนพรรคหรือนักการเมืองนั้นๆ รวมถึงนโยบายที่มีผลต่อประชาชนหรือสังคมโดยทั่วไป เช่น นโยบายเรียนฟรี นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค การปราบปรามยาเสพติด การอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

4.1.6 บทบาทพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส ในเขตเทศบาลเมืองอุบล “อาตมาเป็นพระหมอนักการเมืองชอบให้ดูดวงให้ก็ขัดเขาไม่ได้ก็ต้องดูต่อมามักจะพาพรรคพวกเพื่อนฝูงเขามาให้ดูอยู่เป็นประจำไม่ว่าเขาศรัทธาในพุทธศาสนาจริงหรือเปล่าแต่อย่างน้อยที่เขาเข้ามาวัดได้ก็ถือว่าเป็นบุญของเขาแล้ว แต่ยิ่งวัดไหนมีประวัติการสร้างมานานและมีประชาชนให้ความเคารพนับถือมากนักการเมืองและญาติพี่น้องเขาก็จะมาทำบุญอยู่บ่อยๆ (สัมภาษณ์ : 24 พฤศจิกายน 2554) ในเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนพรรคการเมืองให้ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่

(1) ตำแหน่ง/ฐานะ จากการสัมภาษณ์พบว่ากรณีที่พระสงฆ์หรือนักการเมืองมีตำแหน่งฐานะที่ดี จะเอื้อประโยชน์ต่างๆ แก่กันได้เป็นอย่างดีเป็นอีกปัจจัยหนึ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง ทั้งนี้เนื่องอาจเป็นผลมาจากโอกาสในการติดต่อประสานงานกันตามตำแหน่งหน้าที่ด้วย เช่น นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในฐานะผู้บริหารสูงสุดพลในเขตเทศบาลนครเมืองอุบล จะมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส หรือกับเจ้าคณะจังหวัด รวมทั้งพระที่มีชื่อเสียงในเขตเทศบาลนครจังหวัดอุบลมากเป็นพิเศษ เป็นต้น

(2) ชื่อเสียงของนักการเมือง นอกตำแหน่งของพระสงฆ์ในวัดแล้ว ชื่อเสียงของนักการเมืองก็เป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองด้วยกล่าวคือ ความมีชื่อเสียงของนักการเมืองจะสามารถช่วยสร้างบรรยากาศและเสริมสร้างบารมีให้แก่พระสงฆ์และทางวัดเองได้อีกด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีกิจกรรมหรือมีงานเทศกาล งานประจำปี หากมีนักการเมืองผู้มีชื่อเสียงเข้าร่วมงานด้วยก็จะเป็นการดึงดูดประชาชนให้อยากเข้าร่วมงานได้อีกทางหนึ่ง ทั้งยังสามารถใช้ความมีชื่อเสียงดังกล่าวรวบรวมจุดปัจจัยและเงินบริจาคให้แก่ทางวัดได้อีกด้วย

(3) ชื่อเสียงของวัด ในพื้นที่ที่มีจำนวนวัดมากๆ เช่น ในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ในจำนวนวัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักก็มีอยู่จำนวนหลายวัดด้วยกัน ทั้งในแง่ของประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน การมีศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่สำคัญ ซึ่งวัดที่มีชื่อเสียงเหล่านี้จะเป็นศูนย์กลาง

ของประชาชนจำนวนมากทั้งคนในชุมชน หรือคนที่เดินทางมาจากต่างถิ่นหรือแม้แต่นักท่องเที่ยว นักธุรกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศความเป็นศูนย์กลางและความมีชื่อเสียงของวัดสามารถทำให้นักการเมืองจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับพระสงฆ์และทางวัดให้ได้เพื่อโอกาสในการสร้างคะแนนนิยม ปรากฏตัวต่อประชาชนที่เข้ามาทำบุญในวัด และโอกาสในการได้การสนับสนุนจากพระสงฆ์และทางวัดอีกด้วย

(4) ชื่อเสียงของพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่เป็นพระนักเทศน์ เกจิอาจารย์ พระเถระที่ประชาชนให้ความเคารพ พระนักปราชญ์มักจะได้รับ ความสนใจจากนักการเมืองเพื่อหาโอกาสเข้ามาใกล้ชิดเช่นเดียวกัน การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดนี้อาจเป็นไปด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริงจากตัวนักการเมืองเองเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หรืออาจหวังผลทางการเมือง หรือทั้งสองอย่างประกอบกัน แต่ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ทั่วไปจะพบว่าถ้าวัดไหนมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงดังกล่าวน่าจะได้รับ ความสนใจ เอาใจใส่ดูแลจากนักการเมืองที่กำลังมีตำแหน่งอยู่ในขณะนั้นเป็นอย่างดีคิดว่าวัดที่ไม่มีพระที่มีชื่อเสียง ในขณะที่วัดที่มีพระที่มีชื่อเสียงอยู่จะได้รับความสนใจน้อยกว่าอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนั้นในบางวัดที่เคยมีเจ้าอาวาสเป็นพระที่มีชื่อเสียงและเคยมีนักการเมืองเข้ามาสนับสนุนเป็นลูกศิษย์อย่างใกล้ชิด แต่เมื่อพระรูปนั้นมรณภาพลง การติดต่อหรือการสนับสนุนจากนักการเมืองเหล่านั้นจะลดหายไปอย่างเห็นได้ชัด

4.1.7 รูปแบบความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาสในเขตเทศบาลนครอุบล“ส่วนมากนักการเมืองมักจะมี ความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ของนักการเมือง โดยพ่อและแม่มักจะพาเขาเข้ามาทำบุญกับอาตมาตั้งแต่สมัยอาตมายังเป็นสามเณรจึงทำให้เกิดความผูกพันกันอะไรที่พอช่วยเหลือได้ก็ช่วยๆ กันไปอาตมาไม่หวังสิ่งตอบแทนจากเขาหรอก ถ้าเขาอยากมาช่วยก่อสร้างสิ่งก่อสร้างภายในวัดก็อนุโมทนาด้วย อย่างน้อยเขาก็ได้เข้าวัดเข้าวาบ้าง” (สัมภาษณ์ : 24 พฤศจิกายน 2554) ในเรื่องประเด็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองมี ดังนี้

4.1.7.1 ความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทน ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ได้พบว่า ในทุกสมัยที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น จะมีนักการเมืองเข้ามากราบนมัสการเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระที่มีชื่อเสียงเพื่อขอให้สนับสนุนการเลือกตั้งโดยไม่พูดแบบอ้อมค้อมทั้งนักการเมืองที่มีความสัมพันธ์กันมาแต่เดิมที่เคยให้การสนับสนุนกับกิจการทางวัดมาก่อน และนักการเมืองที่ไม่เคยเข้าร่วมกับกิจกรรมกับทางวัด โดยวิธีการคือนักการเมืองเหล่านี้จะมาถวายปัจจัยร่วมทำบุญและให้คำมั่นในการที่จะให้การสนับสนุน

งบประมาณในการพัฒนาวัดและชุมชนหากได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งความสัมพันธ์แบบต่างตอบแทนนี้นั้นมักจะเป็นความสัมพันธ์แบบหลวมๆ โดยทั้งสองฝ่ายคือพระสงฆ์และนักการเมืองจะพึงพาอาศัยตามแต่โอกาส ยกเว้นนักการเมืองที่เป็นลูกศิษย์อาจารย์ หรือเป็นสายเลือดหรือเครือญาติกัน การพึ่งพาในลักษณะต่างตอบแทนนี้ถึงแม้จะไม่ได้กำหนดเป็นข้อตกลงอย่างชัดเจนว่าฝ่ายใดต้องการอะไรเป็นสิ่งตอบแทนแต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเองว่าทางวัดนั้นต้องการได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน วัตถุประสงค์ของที่จำเป็นต่อการพัฒนาวัดเป็นพื้นฐาน ส่วนตัวนักการเมืองนั้นต้องการได้รับการสนับสนุนจากพระสงฆ์ให้ช่วยประชาสัมพันธ์นักการเมืองเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงจากชุมชนที่วัดนั้นตั้งอยู่ นอกจากนั้นทั้งสองฝ่ายยังได้รับประโยชน์ร่วมกันในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี กล่าวคือ เมื่อนักการเมืองมาร่วมในกิจการงานของทางวัดก็จะเป็นการสร้างเสริมบารมีให้แก่พระสงฆ์ และวัด ในขณะเดียวกันนักการเมืองก็ได้ปรากฏตัวต่อประชาชนจำนวนมากที่มาร่วมในกิจการของวัด ทำให้มีโอกาสเป็นที่รู้จักและจดจำได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากการให้การสนับสนุนกิจการของวัดจากนักการเมืองทั้งด้านการเงิน หรือการให้ความร่วมมือต่างๆ นั้นจากการสัมภาษณ์ยังพบว่า การสนับสนุนทางการเงินไม่ได้มีแค่ใช้เงินทุนส่วนตัวของนักการเมืองเอง แต่ยังมีการสนับสนุนทางการเงินโดยวิธีการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐสู่วัดโดยตรงหรือจัดสรรผ่านชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

4.1.7.2 ความสัมพันธ์แบบโยมอุปถัมภ์ การเป็นโยมอุปถัมภ์นั้น หมายความว่า การแสดงตนเป็นผู้รับอุปการะพระสงฆ์หรือเป็นผู้สนับสนุนกิจการของทางวัด โดยลักษณะเช่นนี้เป็นการอุปถัมภ์จากนักการเมืองที่มักมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งมักจะสนับสนุนด้านการเงินหรือเรียกว่าการถวายปัจจัย (เงิน) และอาจสนับสนุนในด้านการอำนวยความสะดวกด้านยานพาหนะ การให้ความร่วมมือด้านกำลังคน วัสดุก่อสร้าง เครื่องใช้สิ่งของ ในเวลาที่ทางวัดมีกิจกรรมต่างๆ การให้การอุปถัมภ์แก่วัดหรือพระสงฆ์จากนักการเมืองเช่นนี้ผู้อุปถัมภ์มักจะเป็นผู้ศรัทธาทางด้านเศรษฐกิจและตำแหน่งหน้าที่ และมักจะเป็นที่เกรงใจของพระสงฆ์จากนักการเมืองหรือวัดที่รับการอุปถัมภ์และอาจจะส่งผลให้เป็นที่เกรงใจจากคนในชุมชนหรือลูกศิษย์โดยทั่วไปของพระสงฆ์ซึ่งจะส่งผลต่อการได้รับการสนับสนุนด้านคะแนนเสียงจากประชาชนในชุมชนอีกด้วย ซึ่งจากการเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากวัดที่ทำการศึกษาพบว่า มีวัดจำนวนหลายๆ วัดที่มีป้าชื่อนักการเมืองกลุ่มนักการเมือง ญาติพี่น้องนักการเมืองปรากฏเด่นชัดอยู่บนสิ่งของและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด เช่น วัดท่าวังหิน วัดกลาง วัดมหาวนาราม ปรากฏชื่อนักการเมืองระดับชาติ รวมถึงนักการเมืองท้องถิ่นโดยทั่วไปอีกด้วย

4.1.7.3 ความสัมพันธ์แบบลูกศิษย์กับอาจารย์ จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งหน้าที่สูง หรือมีพรรษาสูง เป็นพระเกจิอาจารย์ เป็นพระนักเทศน์และเป็นที่เคารพศรัทธา

ของประชาชนโดยทั่วไป พบว่า นักการเมืองมักจะเริ่มต้นด้วยความสัมพันธ์กับพระสงฆ์ที่กล่าวมาข้างต้น โดยการฝากตัวเป็นลูกศิษย์เพื่อให้ได้รับความเมตตาจากพระสงฆ์อันจะนำไปสู่การได้รับการสนับสนุนด้านคะแนนเสียงจากการเลือกตั้ง การฝากตัวเป็นศิษย์นี้จะได้รับความอนุเคราะห์จากพระสงฆ์โดยตรงแล้วยังหวังผลในด้านจิตวิทยาต่อนักการเมือง ดังนั้นพระที่กล่าวมาข้างต้นที่มีลูกศิษย์ลูกมาๆ มักจะเป็นเป้าหมายแรกๆ ของนักการเมืองด้วยเช่นกันความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้จึงมีสัมพันธ์กันในลักษณะแบบส่วนควบนอกจากนั้นในบางวัดที่เคยมีเจ้าอาวาสเป็นพระที่มีชื่อเสียงและเคยมีนักการเมืองเข้ามาเป็นลูกศิษย์ให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิดแต่เมื่อพระเหล่านั้นมรณภาพไป การติดต่อหรือการสนับสนุนจากนักการเมืองเหล่านั้นจะลดทอนลงไปอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่าง เช่น วัดสว่างอารมณ์ เป็นต้น

4.1.7.4 ความสัมพันธ์แบบสายเลือดเดียวกัน จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลเมืองอุบลไม่พบว่านักการเมืองในระดับชาติ (สส.) กับพระสงฆ์มีสายเลือดเดียวกันในการลงสมัครรับเลือกตั้ง พบว่ามีเพียงพระสงฆ์ที่เข้ามาบวชตามประเพณีเท่านั้น(บวชไม่เกิน 30 วัน) ที่มีสายเลือดเดียวกันกับนักการเมืองและลักษณะรูปแบบความสัมพันธ์ในการเข้ามาบวชในวัดหนึ่งวัดใดนั้นมีผลจากความศรัทธาในศิลาจาวัตรของพระสงฆ์และความศรัทธาในพระสงฆ์และวัดเท่านั้น เพียงแค่การเข้ามาบวชของญาตินักการเมืองจะเป็นบันไดขั้นแรกในการพัฒนาความสัมพันธ์ให้พัฒนาการที่แนบแน่นมากยิ่งขึ้น กล่าวคือเมื่อญาติของนักการเมืองเข้ามาบวชในวัดนักการเมืองหรือญาติพี่น้องของนักการเมืองมักจะมาร่วมทำบุญและปรากฏกายต่อประชาชนทั่วไปที่เข้ามาทำบุญในวัดนั้นอย่างสม่ำเสมอทำให้นักการเมืองได้มีโอกาสได้พบปะกับประชาชนและเข้าถึงมวลชนที่มาทำบุญกับวัดนั้นๆ และพัฒนาไปสู่ระดับความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมากขึ้นต่อไป ไปจนพัฒนาความสัมพันธ์เป็นระดับอื่นๆ ต่อไป

4.1.7.5 ความสัมพันธ์แบบพุทธศาสนิกชนทั่วไป จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์กลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลเมืองอุบลพบว่า นักการเมืองจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดจะมีระดับความถี่น้อยมากส่วนมากส่วนมากนักการเมืองจะมาร่วมทำบุญมักจะเป็นการทำบุญตามประเพณีของชาวพุทธโดยทั่วไป เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลแห่เทียนเข้าพรรษา ยกช่อฟ้าใบระกา บุญประจำปี ทำบุญขึ้นปีใหม่ เป็นต้น และระดับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพรรคการเมืองและนักการเมืองจะไม่พัฒนามากขึ้นไปถ้าพระสงฆ์ในวัดไม่มีบทบาทที่จะชักนำหรือชี้นำประชาชนในเขตพื้นที่ของตนได้ กรณีที่จะเปลี่ยนระดับความถี่ของความสัมพันธ์ให้สูงขึ้นได้นั้นพระสงฆ์จะต้องมีตำแหน่ง หรือสมณศักดิ์ทางคณะสงฆ์สูงเป็นเกจิอาจารย์หรือมีบทบาทชี้นำประชาชนได้จึงจะสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและได้รับการอุดหนุนในเรื่องต่างๆ จากนักการเมืองสูงและจะพัฒนาความสัมพันธ์ในระดับสูงขึ้นต่อไป

4.1.8 ระดับความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลนครอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส ในเขตเทศบาลเมืองอุบลพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดยอมรับว่ารู้จักกับนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน “นักการเมืองพรรคทุกพรรคที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตเทศบาล ทั้งการเลือกตั้งระดับชาติ และระดับท้องถิ่น อาตมารู้จักกันดีเพราะมักจะเจอกันบ่อยๆ ตามงานบุญพิธีทางศาสนา มีอะไรก็สามารถบอกเขา (นักการเมือง) ให้ช่วยเหลือได้ ” ผลจากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลผู้วิจัยจึงจำแนกความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

4.1.8.1 ความสัมพันธ์แบบส่วนตัว ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดจากกลุ่มตัวอย่างยอมรับว่ารู้จักกับนักการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเป็นการส่วนตัว แต่จำนวนที่รู้จักนั้นมากน้อยแตกต่างกันไปแต่ส่วนมากจะเป็นนักการเมืองที่เป็นคนในท้องถิ่นหรือนักการเมืองที่เข้าสู่งการเมืองเป็นระยะเวลาไม่นาน ในส่วนของพระสงฆ์เองก็เช่นกัน พระสงฆ์ที่เป็นคนพื้นที่ พระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสก็มักจะเป็นพระที่มีพรรษา หรืออาวโสที่จำพรรษาอยู่ที่วัดเป็นเวลานานเช่นกัน การก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับนี้ต้องอาศัยและความถี่จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน บางรายเคยรู้จักในลักษณะเป็นการศรัทธากับทางวัดมาตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าสู่งการเมืองหรืออาจจะเกี่ยวข้องในฐานะญาติพี่น้องมาก่อน การพบปะระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เช่น งานทำบุญทั่วไป งานบุญประเพณีที่วัด งานพิธีทางศาสนา งานมงคลหรืองานอวมงคล โดยนักการเมืองจะไปร่วมในฐานะญาติมิตร หรือส่งตัวแทนไปร่วมงานแทนตนเองกรณีที่ระดับความสัมพันธ์ยังไม่มีที่แน่นอนแน่นอน

4.1.8.2 ความสัมพันธ์แบบกึ่งทางการ ผลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้ข้อมูลมาพบว่าความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มักจะเกิดระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองที่มักไม่ใช่คนในพื้นที่เดิมในชุมชน เช่น กรณีเขตเลือกตั้งนั้นครอบคลุมพื้นที่กว้าง วัดหรือชุมชนนั้นเป็นเพียงส่วนย่อยในเขตเลือกตั้งเท่านั้น ในกรณีนี้นักการเมืองจะเข้าวัดทำบุญเป็นบางครั้งและอาจจะมีโอกาสได้ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ความสัมพันธ์ในระดับนี้อาจจะพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีความใกล้ชิดได้

4.1.8.3 ความสัมพันธ์แบบทางการ ผลจากการสัมภาษณ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองในลักษณะที่เป็นทางการนี้ มักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายอยู่ในตำแหน่งและสังคมนั้นมีลักษณะเป็นสังคมเมืองที่ซับซ้อนและมีขนาดใหญ่ เช่น พระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด หรือเลขาเจ้าคณะจังหวัด ในขณะที่นักการเมืองเองก็มีตำแหน่งในขณะนั้น เช่น เป็นสมาชิกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภา

เทศบาล นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี เป็นต้น ความสัมพันธ์ในระดับนี้เป็นไปในลักษณะการประสานงานอย่างเป็นทางการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีการทางศาสนา หรือกิจการที่เกี่ยวข้องระหว่างวัดมีงานประเพณีใด ๆ ก็มักจะทำหนังสือเชิญนักการเมืองที่อยู่ในตำแหน่งขณะนั้นมาร่วมงาน หรือเป็นประธานฝ่ายฆราวาส เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้ทั้งสองฝ่ายอาจไม่มีความสนิทสนมกันเลยก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ในระดับนี้อาจจะพัฒนาไปสู่ระดับใกล้ชิดขึ้นได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ทั้งสามลักษณะที่กล่าวมานี้ในบางครั้งก็มีลักษณะซ้ำซ้อนกัน หรือเปลี่ยนแปลงระดับความสัมพันธ์ได้ตามสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ เช่น จากที่เคยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในลักษณะส่วนตัวมาก่อน แต่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีตำแหน่งสูงขึ้น อาจจะทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะที่ทางการมากขึ้น ในทำนองกลับกันจากความสัมพันธ์แบบเป็นทางการอาจจะเปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวได้เมื่อทั้งสองฝ่ายมีการติดต่อใกล้ชิดกันมากขึ้น

4.1.9 การบริหารจัดการความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองมีระดับรูปแบบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายลักษณะ ดังผลการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว ในส่วนของการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสวัดในเขตเทศบาลเมืองอุบล พบว่า การบริหารจัดการความสัมพันธ์เป็นการรักษาความสัมพันธ์เป็นการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน โดยพระสงฆ์ทั้งหมดที่ให้สัมภาษณ์ต่างทราบว่า นักการเมืองต่างต้องการได้รับการสนับสนุนคะแนนเสียงจากประชาชน โดยผ่านบารมีและความนับถือที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์ และการเข้ามาสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันนี้ไม่ได้มีเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวแต่ยังมีนักการเมืองอื่นทั้งอาจจะเป็นคู่แข่งในการสมัครรับเลือกตั้งในเขตเดียวกันอีกด้วย ในขณะที่พระสงฆ์มีข้อจำกัดจากคำสั่งของมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งยังต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่สนับสนุนผู้ใดผู้หนึ่งอย่างชัดเจน อันอาจจะก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาจากประชาชน

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส/รองเจ้าอาวาส “นักการเมืองและทีมงานของนักการเมืองมักจะเข้ามาพบปะ หรือมาทำกิจกรรมกับทางวัดอย่างสม่ำเสมอ อาตมาก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างน้อยก็ทำให้เขาพาลูกหลานมารู้จักการกราบการไหว้ และชาวบ้านก็มักจะมานักการเมืองที่ชาวบ้านสนับสนุนเป็นจำนวนมากทำให้ทางวัดเกิดรายได้และมีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น แต่จะเข้ามาทำบุญและร่วมกิจกรรมกับทางวัดบ่อยเป็นพิเศษก็ช่วงก่อนจะมีการเลือกตั้ง” (สัมภาษณ์: 24 พฤศจิกายน 2554) พระสงฆ์จะไม่ปฏิเสธหากได้รับการร้องขอให้ช่วยสนับสนุนในทางการเมือง แต่การสนับสนุนผู้ใดมากน้อยเพียงใดนั้นจะไม่กระทำอย่างเปิดเผยโจ่งแจ้ง การเปิดโอกาสให้

นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในงานพิธีต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักและจดจำของประชาชนเป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและได้ผลดีที่สุดวิธีหนึ่ง เพราะการปรากฏกายใกล้ชิดกับพระสงฆ์อันเป็นที่เคารพนับถือต่อหน้าสาธารณชนในงานพิธีอย่างสม่ำเสมอ นั้นจะเป็นที่จดจำและได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนอย่างดี ส่วนนักการเมืองที่มาขอรับการสนับสนุนแต่ไม่ได้มาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ถือเป็นการผิดคำพูด เพราะการช่วยเหลือนั้นช่วยเหลือเท่าที่ทำได้ แต่ไม่สามารถรับปากได้ว่าจะช่วยให้ชนะการเลือกตั้งอย่างแน่นอน

การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเป็นไปในลักษณะด้อยที่ด้อยอาศัยไม่เฉพาะในช่วงฤดูหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แม้นักการเมืองจะได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ก็ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณและส่งกำลังคนมาร่วมกิจกรรมของวัดในชุมชนเช่น การเป็นพระจัดทางเดินที่ ประำพิธีเครื่องเสียน้ำคัม เป็นต้น เพราะการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ กับวัด ถูกตีความว่าเป็นการให้ความสนใจและไม่ทอดทิ้งประชาชนในชุมชนด้วย

4.1.10 ผลจากความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลนครอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

จากการสังเกตการณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบล จำนวน 18 วัด (เริ่มเดือนเมษายน-สิ้นสุดเดือนพฤศจิกายน 2554) ผู้วิจัยพบว่าพฤติกรรมความสัมพันธ์ในรูปแบบและระดับต่างๆ มีผลเกิดขึ้นอย่างน้อย 3 ด้าน คือ

4.1.10.1 ผลในทางเศรษฐกิจ หากมองผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจะพบว่าตลอดเวลาที่นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านทางพระสงฆ์นั้นมิได้ทำให้เกิดการไหลเวียนทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เงินบริจาค หรืองบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน รวมทั้งโอกาสในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ และเมื่อมองผลที่นักการเมืองได้รับจะพบว่าความความสัมพันธ์สม่ำเสมอต่อเนื่องช่วยให้ประหยัดเงินทุนในการหาเสียงได้มากกว่าการได้ระดมหาเสียงในฤดูเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ

4.1.10.2 ผลทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ เพราะพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางความคิดเป็นศูนย์กลางความศรัทธาได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน การรวบรวมความต้องการเพื่อให้นักการเมืองนำไปกำหนดนโยบายหรือแก้ไขปัญหาก็ได้ ส่วนนักการเมืองเองก็ได้อาศัยพระสงฆ์เป็นคนกลางในการเข้าถึงประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

4.1.10.3 ผลทางการเมือง เป็นผลที่นักการเมืองคาดหวังมากที่สุดและมักจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจหากสามารถรักษาระดับความสัมพันธ์ไว้ในระยะที่เหมาะสม โดยการอาศัยบารมี

ความนับถือ ศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์มาผนวกกับการสร้างความรู้สึกร่วมกันผ่าน การบอกเล่าของพระสงฆ์และการปรากฏกายในงานพิธีต่างๆ

4.2 วิเคราะห์ผล

ระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จำเป็นต้องการปริมาณของคะแนนเสียงเป็นหลักเพื่อแสดงว่าพรรคการเมืองหรือนักการเมืองนั้นได้รับฉันทามติจากประชาชนส่วนใหญ่ให้เป็นตัวแทนในการเข้าไปบริหารราชการแผ่นดิน และสร้างความชอบธรรมว่าตนเองมาจากความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นพรรคการเมืองและนักการเมืองจำเป็นจะต้องแสวงหาบุคคลที่มีอำนาจ บทบาทและได้รับความเชื่อถือ การยอมรับจากประชาชนและชักจูงประชาชนส่วนใหญ่ได้ในสังคมไทย และเนื่องจากประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และยึดมั่นในหลักการทำบุญทำกุศลโดยนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องดำเนินชีวิต พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนทางพุทธศาสนาดำเนินรอยตามหลักธรรมโดยการออกบวช มีวิถีชีวิตตามหลักการทางศาสนาพุทธ คือ มกน้อย สันโดษ ลกเลิศ มีคุณธรรมและจริยธรรม เป็นที่พึ่งทางสติปัญญา และทางใจแก่พุทธศาสนิกชนทุกๆ ไป พระสงฆ์ที่มีกิริยามารยาท ดำเนินตนตามพระวินัย มีความสำรวมมกน้อย สันโดษ เมตตา ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความลำบากทั้งทางกายและทางจิตใจ จึงทำให้ประชาชนมีความเคารพศรัทธาโดยมอบตัวเป็นผู้อุปถัมภ์ เป็นลูกศิษย์อาจารย์จำนวนมากจึงทำให้พรรคการเมืองและนักการเมืองได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและกับทางวัด โดยมีเป้าประสงค์ในทางการเมืองอย่างชัดเจน เพื่อต้องการฐานเสียงจากประชาชนที่มีเคารพต่อพระสงฆ์

ผลจากการที่พรรคการเมืองและนักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดและพระสงฆ์ดำเนินการ พระสงฆ์จึงเกิดความเกรงใจแก่นักการเมือง กล่าวคือเมื่อนักการเมืองร้องขอให้ช่วยเหลือเมื่อคราวมีการลงสมัครรับเลือกตั้งทำให้พระสงฆ์นั้นได้ช่วยเหลือในการบอกกล่าวแก่ประชาชนที่อยู่ในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ให้ช่วยกากบาทเลือกตนเองด้วยพระสงฆ์จึงมีอาจปฏิเสธการร้องขอนั้นได้เนื่องด้วยความสัมพันธ์จากนักการเมืองที่อุดหนุนช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ของกิจกรรมกับทางวัด จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ได้มีบทบาทกับนักการเมืองและในทางการเมือง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวิจัย เรื่อง พระสงฆ์กับการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ศึกษากรณีพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ ปี 2544 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึง 1) พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองอย่างไรบ้าง 2) เพราะเหตุใดพระสงฆ์จึงส่งผลให้พระสงฆ์มีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ ปี 2554

วิธีการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระนิสิต และประชาชนที่มีบทบาทเกี่ยวกับวัด ในเขตเทศบาลเมืองอุบล จำนวน 57 วัด และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ ปี 2554 แยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

5.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนสมัชชาสามัญ ปี 2554

บทบาทที่พระสงฆ์มีต่อชุมชนโดยอาศัยบารมีและความเคารพศรัทธารวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชน โดยพระสงฆ์จะทำหน้าที่ตั้งแต่การเป็นผู้รวบรวมความต้องการของคนในชุมชน การเป็นผู้ประสานความร่วมมือ ตลอดจนถึงการเป็นผู้นำในการดำเนินการร่วมกับชาวบ้านในการระดมและหาทุนทรัพย์ การเกณฑ์แรงงานเพื่อทำกิจการใดๆ การเป็นที่ยอมรับนับถือและได้รับความศรัทธาจากคนในชุมชนนี้เองทำให้บางครั้งพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทระหว่างคนในชุมชนไปพร้อมๆ กันด้วย โดยการให้สติและการให้คำแนะนำสั่งสอนเพื่อให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่แตกแยกรุนแรง บทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนนี้มีทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวม โดยการหาทางออกในข้อพิพาทนั้นต้องอาศัยบุคคลที่คู่พิพาทของทุกฝ่ายให้ความเคารพนับถือยำเกรง เป็นกลางและชาวบ้านเชื่อว่าไม่มีผลประโยชน์เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ที่สำคัญคือการยอมรับและความศรัทธาจากทุกฝ่าย

โดยในภาพรวมของวัดนั้นก็มียุทธศาสตร์เป็นสถานที่สาธารณะสำหรับชุมชนใช้เป็น
สาธารณะประโยชน์ภายใต้การดูแลของเจ้าอาวาส เช่น เป็นสถานที่แนะนำผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็น
สนามในการเลือกตั้ง เป็นสถานที่ในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรม เป็นสถานศึกษาด้านวัฒนธรรม
ประเพณี เป็นแหล่งศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นที่พักสำหรับนักเดินทาง เป็นที่พักพิงของผู้ไร้ที่อยู่
อาศัย เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ โดยชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เป็นสถานที่ประกอบ
พิธีกรรม หรือให้บริการด้านพิธีกรรมทั้งด้านศาสนา หน่วยงานของรัฐหรือประชาชนทั่วไป เป็น
ศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่หน่วยงานราชการ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์
ศูนย์ผู้สูงอายุ หรือผู้นำชุมชนจะเรียกสมาชิกต่างๆ เข้าประชุม

5.1.2 การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของพระสงฆ์ในเขต เทศบาลนครอุบลราชธานี

พระสงฆ์สามารถติดตามข่าวสารทางการเมืองได้จากสื่อกระแสหลักโดยทั่วไป
เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ อินเทอร์เน็ต(Internet) วิทยุ
ชุมชน โทรทัศน์ท้องถิ่น จากลูกศิษย์คนใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเกี่ยวกับการเมือง
เช่นเดียวกับประชาชนโดยทั่วไป การติดตามข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมืองโดยตลอดนั้นพระสงฆ์
ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่ามีความจำเป็นอย่างมากเพราะในการเทศนาเนื่องในโอกาสต่างๆ พระสงฆ์มักจะ
สอดแทรกประเด็นทางการเมือง สังคมที่กำลังเป็นข่าวในสื่อ และสังคมมาเปรียบเทียบกับเนื้อหาใน
การเทศนาเพื่อให้ญาติโยมได้รับความรู้ได้อย่างเสมอๆ นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีโอกาสได้พบและ
สนทนาแลกเปลี่ยนทางความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองกับนักการเมืองที่เป็นลูกศิษย์ทั้ง
นักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองระดับท้องถิ่นรวมถึงจากประชาชนโดยทั่วไป อยู่บ่อยๆ ครั้ง
ซึ่งนักการเมือง หรือประชาชนทั่วไปมักจะคาดหวังว่าพระสงฆ์จะเป็นแหล่งข้อมูลและเป็นผู้ให้
คำแนะนำในการตัดสินใจหรืออธิบายเหตุการณ์ต่างๆ การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง
เมืองโดยผ่านพิธีกรรมโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา หรืองานพิธีกรรมต่างๆ ของพระสงฆ์ในเขต
เทศบาลเมืองอุบลราชธานีเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ
ทางไสยศาสตร์แทบทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น พิธีทำบุญเปิดป้ายที่ทำการพรรค หรือกลุ่มทางการเมือง
ทุกระดับ ประเพณีทางศาสนาที่นักการเมืองในวาระนั้นๆ มักจะนิมนต์พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่
เคารพนับถือของประชาชนให้มาร่วมประกอบพิธีกรรม ลักษณะดังกล่าวนี้ถึงแม้ว่าพระสงฆ์จะ
ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองโดยตรงแต่สามารถสื่อสารทางการเมืองโดยทางอ้อมใน
การสร้างค่านิยมเชื่อถือให้แก่ผู้จัดงาน หรือนักการเมืองนั้นได้เหมือนกัน

การเทศนาของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานีในโอกาสต่างๆ นอกเหนือจาก
การอบรมสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปในด้านของพระธรรมแล้วพระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในการ

បុរេប្រវត្តិសាស្ត្រ

កម្ពុជា ជនរងគ្រោះសង្គ្រាមស៊ីវិល និងអ្នករស់នៅតាមព្រំដែន

18

5.1.4 พระสงฆ์ได้ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ และมีความรู้ดีกว่าตนเองมีสมรรถนะทางการเมืองของพระสงฆ์เอง

ในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น มีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสำหรับพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเปิดสอน 2 ระดับ คือ ระดับพระสังฆาธิการ (พระชั้นปกครอง) และระดับพระนิสิตนักศึกษา (พระสงฆ์ทั่วไป) ซึ่งเมื่อพระสงฆ์หรือสามเณรจบการศึกษาในแต่ละระดับชั้นแล้วสามารถที่จะไปศึกษาต่อในระดับอื่นได้ทั้งในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยทั่วไปซึ่งผลจากการที่พระสงฆ์ได้รับการศึกษาจึงทำให้ พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลจำนวนหนึ่งเคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มชนทางการเมืองที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ที่กรุงเทพมหานครและตามต่างจังหวัดที่กลุ่มแกนนำจัดปราศรัยหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่ม รวมทั้งยังช่วยบริจาคเงินหรือปัจจัยอื่นๆ เช่น น้ำดื่ม ส่งตัวแทนไปร่วมงาน เป็นต้น ในการดำเนินกิจการทางการเมืองให้กลุ่มทางการเมืองทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวโดยการสนับสนุนจากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสที่ตนพักอาศัยในวัดนั้นอีกด้วย และยังพบอีกว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลโดยภายในวัดที่ตนอาศัยนั้นมีพระสงฆ์ที่มีแนวคิดทางการเมืองไม่เหมือนกันสืบเนื่องจากผลจากการได้รับการศึกษาและพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองร่วมกันอย่างเสมอเพื่อหาทางออกให้กับสังคมไทย และแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมือง และนำผลการแลกเปลี่ยนนั้นสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้โดยผ่านการเทศนาและการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ

5.1.5 ตระหนักในผลกระทบที่นโยบายของรัฐมีผลต่อตนเองของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบล

พระสงฆ์ทั้งหมดรับรู้และเข้าใจว่านโยบาย ก็คือสิ่งที่พรรคการเมืองสัญญาว่าจะทำเมื่อได้รับการเลือกตั้ง เมื่อพรรคการเมืองหรือนักการเมืองได้นำเสนอนโยบายที่มีผลดีต่อพระสงฆ์และสถาบันทางพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้ให้ข้อมูลก็พร้อมจะสนับสนุนพรรคการเมืองหรือนักการเมืองนั้น โดยการบอกกล่าวกับประชาชนในเขตการปกครองของวัดแต่ละท่านว่าให้ช่วยสนับสนุนพรรคการเมืองนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น พรรคการเมืองหนึ่งในอดีตเคยเสนอจะให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยต้องระบุไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลก็ร่วมมือกันสนับสนุนโดยการบอกกล่าวแก่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยวิธีการเทศน์ หรือการบอกกล่าวผ่านบุคคลทั่วๆ ไปที่เข้ามาสนทนากับพระสงฆ์ภายในวัด

5.1.6 บทบาทพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

ปัจจัยที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเพื่อนำไปสู่การสนับสนุนพรรคการเมืองให้ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่

5.1.6.1 ตำแหน่ง/ฐานะ ของนักการเมืองและพระสงฆ์

5.1.6.2 ชื่อเสียงของนักการเมือง เช่น รัฐมนตรี เป็นสมาชิกสภาผู้แทนหลายสมัย เป็นต้น

5.1.6.3 ชื่อเสียงของวัด เช่น เป็นพระอารามหลวง เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปที่ประชาชนศรัทธา มีประวัติการก่อสร้างที่ยาวนาน เป็นวัดที่เคยมีเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงเคยพักอาศัย เป็นต้น

5.1.6.4 ชื่อเสียงของพระสงฆ์ เช่น เป็นเกจิอาจารย์ เป็นพระหมอดู เป็นพระนักเทศน์ เป็นต้น

5.1.7 รูปแบบความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองมี ดังนี้

5.1.7.1 ความสัมพันธ์ต่างตอบแทน

5.1.7.2 ความสัมพันธ์แบบโขมยอุปฐาก

5.1.7.3 ความสัมพันธ์แบบลูกศิษย์กับอาจารย์

5.1.7.4 ความสัมพันธ์แบบสายเลือดเดียวกัน

5.1.7.5 ความสัมพันธ์แบบพุทธศาสนิกชนทั่วไป

5.1.8 ระดับความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลนครอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

จากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลสามารถจำแนกความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

5.1.8.1 ความสัมพันธ์แบบส่วนตัว พระสงฆ์ส่วนมากรู้จักกับนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเป็นการส่วนตัว แต่จำนวนที่รู้จักนั้นมากน้อยแตกต่างกันไปแต่ส่วนมากจะเป็นนักการเมืองที่เป็นคนในท้องถิ่นหรือนักการเมืองที่เข้าสู่การเมืองเป็นระยะเวลานาน ในส่วนของพระสงฆ์เองก็เช่นกัน พระสงฆ์ที่เป็นคนพื้นที่ พระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสก็มักจะเป็นพระที่มีพรรษา หรืออายุที่จำพรรษาอยู่ที่วัดเป็นเวลานานเช่นกัน การก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับนี้ต้องอาศัยและความดีจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน บางรายเคยรู้จักใน

ลักษณะเป็นการศรัทธากับทางวัดมาตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าสู่การเมือง หรืออาจจะเกี่ยวข้องในฐานะญาติพี่น้องมาก่อน การพบปะระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเกิดขึ้นบ่อยครั้ง

5.1.8.2 ความสัมพันธ์แบบกึ่งทางการ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มักจะเกิดระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองที่มักไม่ใช่คนในพื้นที่เดิมในชุมชน เช่น กรณีเขตเลือกตั้งนั้นครอบคลุมพื้นที่กว้าง วัดหรือชุมชนนั้นเป็นเพียงส่วนย่อยในเขตเลือกตั้งเท่านั้น ในกรณีนี้นักการเมืองจะเข้าวัดทำบุญเป็นบางครั้งและอาจจะมีโอกาสได้ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ความสัมพันธ์ในระดับนี้อาจจะพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีความใกล้ชิดได้

5.1.8.3 ความสัมพันธ์แบบทางการ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองในลักษณะที่เป็นทางการนี้ มักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายอยู่ในตำแหน่งและสังคมนั้นมีลักษณะเป็นสังคมเมืองที่ซับซ้อนและมีขนาดใหญ่ เช่น พระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด หรือเลขาเจ้าคณะจังหวัด ในขณะที่นักการเมืองเองก็มีตำแหน่งในขณะนั้น เช่น เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี เป็นต้น ความสัมพันธ์ในระดับนี้เป็นไปในลักษณะการประสานงานอย่างเป็นทางการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีการทางศาสนา หรือกิจการที่เกี่ยวข้องระหว่างวัดมีงานประเพณีใด ๆ ก็มักจะทำหน้าที่เชิญนักการเมืองที่อยู่ในตำแหน่งขณะนั้นมาร่วมงาน หรือเป็นประธานฝ่ายฆราวาส เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์แบบนี้ทั้งสองฝ่ายอาจไม่มีความสนิทสนมกันเลยก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ในระดับนี้อาจจะพัฒนาไปสู่ระดับใกล้ชิดขึ้นได้เช่นกัน

5.1.9 การบริหารจัดการความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

การบริหารจัดการความสัมพันธ์เป็นการรักษาความสัมพันธ์เป็นการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเป็นไปในลักษณะด้อยที่ด้อยอาศัยไม่เฉพาะในช่วงฤดูหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ แม้นักการเมืองจะได้รับการเลือกตั้งเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ก็ยังคงดำรงอยู่ โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณและส่งกำลังคนมาร่วมกิจกรรมของวัดในชุมชนเช่น การเป็นธุระจัดกางเต็นท์ ประพาศิธี เครื่องเสียน้ำดื่ม เป็นต้น เพราะการมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอกับวัดถูกตีความว่าเป็นการให้ความสนใจและไม่ทอดทิ้งประชาชนในชุมชนด้วย

5.1.10 ผลจากความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองในเขตเทศบาลนครอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

พบว่าพฤติกรรมความสัมพันธ์ในรูปแบบและระดับต่างๆ มีผลเกิดขึ้นอย่างน้อย 3 ด้าน คือ

5.1.10.1 ผลในทางเศรษฐกิจ ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจะพบว่าตลอดเวลาที่นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านทางพระสงฆ์นั้นมิได้ทำให้เกิดการไหลเวียนทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เงินบริจาค หรืองบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน รวมทั้งโอกาสในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ และเมื่อมองผลที่นักการเมืองได้รับจะพบว่าการมีความสัมพันธ์สม่ำเสมอต่อเนื่องช่วยให้ประหยัดเงินทุนในการหาเสียงได้มากกว่าการได้ระดมหาเสียงในฤดูเลือกตั้งอย่างสม่ำเสมอ

5.1.10.2 ผลทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ เพราะพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางความคิดเป็นศูนย์กลางความศรัทธาได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน การรวบรวมความต้องการเพื่อให้นักการเมืองนำไปกำหนดนโยบายหรือแก้ไขปัญหาให้ได้ ส่วนนักการเมืองเองก็ได้อาศัยพระสงฆ์เป็นคนกลางในการเข้าถึงประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

5.1.10.3 ผลทางการเมือง เป็นผลที่นักการเมืองคาดหวังมากที่สุดและมักจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจหากสามารถรักษาระดับความสัมพันธ์ไว้ในระยะที่เหมาะสม โดยการอาศัยบารมี ความนับถือ ศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์มาผนวกกับการสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันผ่านการบอกเล่าของพระสงฆ์และการปรากฏกายในงานพิธีต่างๆ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย จัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ถ้าพิจารณาในฐานะนี้ จะพบว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ปัญหาและความเป็นอยู่ทั้งปัจเจกชนและสังคมโดยรวมในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่และต่อเนื่องของสังคม โดยทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคม ปลุกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมและรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

สถาบันสงฆ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนไว้อย่างมั่นคงจนทำให้ประเทศมีความเป็นปึกแผ่น ดังที่สมัยสุโขทัยเคยเป็น ซึ่งจะเห็นได้จากที่กษัตริย์สุโขทัยได้นิมนต์พระสุมนเถระจาก นครศรีธรรมราชไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งนั้นทำให้ทุกสถาบันเห็นความสำคัญ ให้ความสนใจแล้วนำไปปฏิบัติกันอย่างไม่คลุณและไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ส่วนขามเกิดศึกสงครามขึ้นมาพระสงฆ์ก็มีบทบาทในการรวบรวมกำลังพลปลุกขวัญกำลังใจให้บรรดานักรบไทยออกศึกสงครามโดยไม่หวั่นเกรงต่ออริศัตรู แม้ในกรุงศรีอยุธยาที่เช่นกัน วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ไทยใช้เฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้นแต่ยังคงขุนนางให้มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี ต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ในยุคใดที่ผู้บริหารหละหลวมต่อศาสนาอันแผ่อยู่ด้วยหลักการปกครอง การเมือง ทุกสถาบันอ่อนแอตามไปด้วย ยุคฟื้นฟูของประเทศไทยเกิดขึ้นอยู่กับผู้ปกครองประเทศในระบบการบริหารที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว พวกพ้องหรือวงศ์วานญาติ

ในปัจจุบันพระสงฆ์กับการเมือง มิใช่เป็นเรื่องแปลกหากการศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาในเมืองไทยแล้วจะทำให้เข้าใจอย่างชัดเจนและถ่องแท้ว่า เมื่อสังคมหาข้อยุติอะไร มิได้มักจะให้พระเถระออกมาพูด ออกเตือนและออกมาปรามตามเหตุผลโดยไม่มีอคติ ผู้บริหารฟังแล้วนำไปใคร่ครวญพิจารณาหาเหตุผลดังกล่าว เหตุใดเมื่อพระสงฆ์ออกมาทักท้วงและตักเตือนด้วยความบริสุทธิ์ กลับถูกนักการเมืองออกมากล่าวด้วยความไม่พึงพอใจ ตรงกันข้ามก่อนมีการเลือกตั้ง ขณะออกหาเสียงในทุกกลุ่มหรือทุกพรรคการเมืองมักจะมุ่งตรงไปหาพระสงฆ์เพื่อหาเสียง

กระบวนการเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล ซึ่งเป็นกลไกการแสดงเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องให้มีการปฏิบัติ จัดทำ หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการการเมือง กระบวนการเลือกตั้งในสังคมไทยมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและมีความซับซ้อนขึ้นตามลำดับในขณะที่สถาบันสงฆ์ก็ยังคงมีความสำคัญต่อระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งมีกระบวนการเลือกตั้งเป็นหัวใจสำคัญ นักการเมืองที่ต้องการได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนต้องหาช่องทางหรือกลยุทธ์ในการสร้างฐานเสียงให้กับตนเอง พระสงฆ์เป็นช่องทางหนึ่งของนักการเมืองที่จะสร้างคะแนนเสียงให้กับตนเอง เพราะพระสงฆ์เป็นผู้นำทางความคิดสติปัญญา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนคนไทยเป็นคนดีตามหลักคำสอนของพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีความเชื่อของไทย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ พระสงฆ์ และสังเกตพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับการเมือง แล้วนำมาวิเคราะห์ตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งเอาไว้ ซึ่งสามารถสรุป และวิเคราะห์เป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

5.2.1 การอุปถัมภ์

จากลักษณะที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน ชนบท ลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม จรรยาและความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นสำคัญ มีการยอมรับนับถือฐานะของบุคคลมากกว่า ความสามารถ รักถิ่นฐาน มีนิสัยโอบอ้อมอารี ไม่ขัดใจใครและชอบช่วยเหลือ ไปมาหาสู่กันเป็น ประจำในสังคมหมู่บ้าน จากลักษณะความสัมพันธ์ของปัจเจกชนด้วยกันเอง โดยมีความแน่นแฟ้นมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงจุลภาคของบุคคลมากกว่าเป็นระบบ ความสัมพันธ์ที่หลากหลายของบุคคลต่างๆ ในด้านหนึ่งที่จะช่วยเสริมความสัมพันธ์แบบนี้ คือ การที่สังคมไทยแบบเกษตรกรรมที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมอีกอันหนึ่งที่มี อิทธิพล มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ผลของลักษณะดังกล่าวนี้เองที่ทำให้บุคคลบางคน ได้รับความนิยม ศรัทธา ยกย่องนับถือ และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

5.2.1.1 เป็นบุคคลที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ยึดมั่นในศีลธรรม หรือปฏิบัติอยู่ใน ศีลธรรมตามหลักศาสนา ที่ยังอาจจะรวมถึงสถานภาพของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา หรือนักบวช หรือผู้นำในศาสนาอื่น ๆ ด้วย

5.2.1.2 เป็นบุคคลที่มีสถานพิเศษแตกต่างออกไปจากบุคคลทั่ว ๆ ไป ที่อิงอยู่ ระบบการปกครอง หรืออำนาจรัฐเป็นต้นว่า ขุนนาง เจ้านาย ข้าราชการหรือบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

5.2.1.3 เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญกิจใด มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพทางด้าน ทรัพย์สินเงินทอง เป็นที่พึ่งของประชาชนในยามเดือดร้อนได้เป็นต้นว่า เศรษฐี คหบดี เป็นต้น

5.2.1.4 เป็นผู้ที่มีอำนาจ มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น ในการปกครอง คุ้มครอง หรือช่วยเหลือได้ โดยรวมไปถึงการใช้อิทธิพลในด้านต่าง ๆ ทั้งในการประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย บ้านเมือง หรือเป็นผู้ที่มีอำนาจการครอบงำ ชี้นำหรือเป็นที่หวาดกลัวของประชาชน ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ สุวิทย์ ชี้งวรพันธ์ (2509) ที่กล่าวถึงผลการศึกษาผู้นำในชนบทไทยว่ามีครู ประชาบาล พระภิกษุสงฆ์ และกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำท้องถิ่น และพบว่าพระภิกษุ เป็นผู้นำที่ ชาวบ้านให้ความน่าเชื่อถือมากที่สุด

บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวนี้มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมีอิทธิพลในความสัมพันธ์กับประชาชน บุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งในรูปของบุคคลและบุคคลจำนวนมากความสัมพันธ์จะเป็นไปในรูปการให้ การรับ ในขณะที่บทบาทและอิทธิพลครอบคลุมทั้งกิจกรรมทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจและสังคมเองและบุคคลที่สัมพันธ์ในฐานะผู้รับด้วย

ปัจจัยที่ส่งเสริมให้พระสงฆ์แสดงบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมืองนั้น สืบเนื่องมาจากความต้องการของพระสงฆ์มีความต้องการทุนทรัพย์มาใช้ในการบริหารจัดการภายในวัดทั้งในเรื่องของเงินทุน กำลังแรงงาน วัสดุเครื่องจักรกล อุปกรณ์ก่อสร้าง จึงทำให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้แสดงบทบาทสนับสนุนเพื่อให้ความต้องการของพระสงฆ์นั้นได้บรรลุเป้าหมายที่พระสงฆ์ต้องการเนื่องจากทางวัดและพระสงฆ์นั้นมีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยนักการเมืองและประชาชนโดยทั่วๆ ไปในการดำรงชีวิตทั้งในเรื่องของเครื่องอุปโภค บริโภคพระสงฆ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้การช่วยเหลือนักการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง และการสนับสนุนในด้านอื่นแก่พรรคการเมืองเพียงแต่ในการให้การช่วยเหลือพรรคการเมืองและนักการเมืองนั้นเป็นการรับปากว่าจะช่วยเหลือและสนับสนุนแต่ไม่รับปากว่าจะสำเร็จหรือไม่ และพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลจะไม่ปฏิเสธหากพรรคการเมืองหรือนักการเมืองร้องขอให้ช่วยเหลือในการเลือกตั้ง โดยยอมรับปากว่าจะช่วยพรรคการเมืองและนักการเมืองทุกพรรค หากพรรคการเมืองและนักการเมืองร้องขอมา เช่น การรับปากว่าจะช่วยสนับสนุนในการช่วยบอกกล่าวแก่ประชาชนที่มาทำบุญในวัดให้พิจารณาเลือกพรรคการเมืองและนักการเมืองนั้น เพราะพรรคและนักการเมืองนั้นได้ให้ความช่วยเหลือแก่ทางวัดและชุมชนเป็นผู้ที่เอาใจใส่ต่อประชาชนเป็นอย่างดี หรือการสวดแทรกเข้าไปในหลักธรรมในขณะที่พระสงฆ์กำลังแสดงธรรมอยู่ว่าคนดีต้องเป็นคนที่จะนุบำรุงศาสนา ช่วยเหลือประชาชน เอาใจใส่ในกิจการเกี่ยวกับการทำบุญทำกุศล จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลจะทำให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทในการเลือกตั้งคือพระสงฆ์นั้นต้องการที่จะให้นักการเมืองได้รับเลือกตั้ง ซึ่งหลังจากได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งจากประชาชนแล้วจะสามารถจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลบริหารหรือสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ภายในวัดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรา พงศาพิชญ์ (2543 : ปกหลัง) อธิบายถึงระบบอุปถัมภ์ไว้ว่า “ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอำนาจทรัพยากรสมบัติหรือบารมีกับ “ผู้รับอุปถัมภ์” ที่ต้องพึ่งพา “ผู้อุปถัมภ์” ที่อยู่เหนือกว่าและสามารถบันดาลสิ่งของที่ตนต้องการได้ เป็นการเสนอสนองต่อกันที่อยู่บนพื้นฐานของข้อกำหนดทางศีลธรรม ระบบอุปถัมภ์ได้รับการพิจารณาว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของโครงสร้างสังคมไทยในรูปแบบต่างๆ เช่น การอุปถัมภ์กันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้เช่า และการซื้อเสียง ข้าราชการกับนักการเมืองและนักธุรกิจการคอร์รัปชัน เป็นต้น และปรีชา กุวินทร์พันธ์ (2543 : 5) กล่าวถึงผู้

อุปถัมภ์ว่า “ผู้อุปถัมภ์เป็นหนึ่งในไม่กี่คนที่มีทรัพยากรมากพอที่จะจ่ายให้แก่ลูกน้องจนพอใจได้ ดังนั้นผู้อุปถัมภ์จึงเป็นผู้เลือกกว่าจะให้การอุปถัมภ์แก่ใครและใครเป็นผู้กำหนดว่าผู้รับอุปถัมภ์ควรให้บริการอะไรแก่ตน”

และจากการสัมภาษณ์และสังเกตสิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่เข้ามาทำบุญหรือพักผ่อนภายในวัดที่ผู้วิจัยได้พบเห็นจะพบว่ามียารชื้อของนักการเมือง หรือญาติของนักการเมืองปรากฏให้เห็นอยู่โดยทั่วไป เช่น ตามหน้าต่างโบสถ์ ประตูโบสถ์ รวมถึงสิ่งปลูกสร้างขนาดใหญ่เช่นวิหาร กุฏิ โบสถ์ หรือศาลาจะปรากฏรายชื้อของนักการเมืองอยู่โดยมีจำนวนตัวเลขตั้งแต่ 6 หลักขึ้นไป และจากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ก็ยอมรับว่าพระและวัดนั้นต้องการปัจจัยต่างๆ มาช่วยอำนวยความสะดวกเมื่อทางวัดนั้นได้จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นก็ต้องอาศัยผู้มีอำนาจในการสั่งการมากกว่าตนให้เข้ามาช่วยเหลือให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

5.2.2 การรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้เราหันมาให้ความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสาร ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทำให้เราสามารถติดต่อเชื่อมโยงข้อมูลถึงกันได้ทั่วโลก ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของอินเทอร์เน็ต หรือด้านการติดต่อสื่อสารโทรคมนาคมในระยะไกลต่างๆ ก่อให้เกิดการนำเทคโนโลยีการสื่อสารข้อมูลมาใช้ในวงการธุรกิจต่าง ๆ เป็นการนำความรู้จากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาสร้างทางเลือกในการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ส่งผลให้เราสามารถลดต้นทุน ลดเวลาในการติดต่อสื่อสารส่งเสริมให้เกิดการใช้งานทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งเหมาะสมกับสภาพขององค์กรในปัจจุบันที่ต้องการการแข่งขันที่ค่อนข้างสูง

จากจุดเริ่มแรกทำให้มีการให้บริการด้านการสื่อสารโทรคมนาคมเพิ่มมากขึ้น ไม่ที่จะเป็นการใช้งานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และเว็บไซต์เพื่อการพาณิชย์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เห็นได้ง่าย ๆ จากการเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารแบบอนาล็อกเป็นเทคโนโลยีเครือข่ายดิจิทัล (Digital) ทำให้มีความเร็วในการส่งข้อมูลสูงขึ้น และส่งข้อมูลได้เป็นจำนวนมาก ลดความผิดพลาดในการส่งข้อมูลซึ่งสามารถส่งสารสนเทศทั้งที่เป็นข้อมูลประเภท เสียง และวิดีโอไปพร้อมๆ กัน อีกทั้งการใช้ดาวเทียมสื่อสารทำให้สามารถส่งข้อมูลภาพและเสียงข้ามซีกโลกได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งการใช้เซลลูลาร์หรือเครือข่ายไร้สายอื่น ๆ นับว่าเป็นการทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการใช้อุปกรณ์แบบพกพาแบบต่าง ๆ ทำให้เราสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลก

ด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่ทันสมัยและแพร่หลายในปัจจุบันเป็นช่องทางในการติดตามข่าวสารของพระสงฆ์เช่นเดียวกับฆราวาสโดยทั่วไป การรับรู้ข่าวสารใหม่ๆ อย่างเพียงพอ และทันท่วงทีช่วยให้พระสงฆ์สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเทศนาสั่งสอนประชาชนได้ อีกทั้ง

การรับรู้ข่าวสารที่ถูกต้องยังเป็นข้อมูลที่สำคัญในการให้คำปรึกษา หรือตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานของบุคคลที่เป็นผู้นำที่จะต้องมีความรู้ ความชำนาญ สถิติปัญหาและความสามารถในการตัดสินใจเป็นผู้ที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ ตลอดจนสามารถชี้นำหนทางให้ผู้อื่นทำตามโดยผู้ตามให้การเชื่อฟังได้อีกด้วย

จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ให้ข้อมูลในเขตเทศบาลนครอุบลว่าท่านสามารถรับรู้ข่าวสารได้จากสื่อกระแสหลักโดยทั่วๆ ไปเหมือนฆราวาส เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ อินเทอร์เน็ต จากเคเบิลทีวี (Cable Television) นักการเมือง ลูกศิษย์ และจากประชาชนทั่วๆ ไปที่มาสนทนาด้วยและผู้ให้ข้อมูล พระสงฆ์ ได้แสดงความคิดเห็นว่าการรับรู้ข่าวสารต่างๆ นั้น ไม่ได้ผิดพระธรรมวินัยแต่ประการถ้าได้รู้จักใช้ระบบการสื่อสารต่างๆ ตลอดจนอุปกรณ์ในเรื่องข่าวสาร ข้อมูล เอามาทำให้เกิดประโยชน์ เป็นช่องทางนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่หลักธรรม คือ คำสอนของพระพุทธศาสนาและในแง่สถาบัน คือพระสงฆ์และวัด ให้เป็นที่รู้จักกันดี เพราะสื่อสารมวลชนในปัจจุบันทำหน้าที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมค่อนข้างสูง และมีผลกระทบต่อเนื่องสองประการคือ เป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าการเสพสื่อเป็นไปอย่างถูกต้องและมีวิจารณญาณ ก็เป็นผลดีต่อบุคคลในสังคม แต่ถ้าเสพสื่ออย่างปราศจากการวินิจฉัย ก็จะทำให้เกิดผลต่อเนื่องในเรื่องแนวทางการคิด การปฏิบัติตน ความประพฤติ ตลอดจนสร้างปัญหาในกับสังคมในที่สุด ดังนั้น การที่พระสงฆ์รู้จักสื่อและใช้สื่อให้เป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์จึงเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และศึกษาอย่างถูกต้อง

ในส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์นั้นมีข้อจำกัดว่าด้วยเรื่องของคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง ซึ่งมีคำสั่งให้พระสงฆ์มาธิการตั้งแต่ชั้นเจ้าอาวาสขึ้นไปผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง ชี้แจงแนะนำผู้อยู่ในปกครองของตน ให้ทราบคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ และกวัดขันอย่าให้มีการฝ่าฝืนละเมิด แต่ในทางปฏิบัติแล้วพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยตรงและทางอ้อมเสมอ โดยจะเห็นได้ว่าหลายๆ โอกาสที่หน่วยงานทางราชการ ได้ขอความร่วมมือผ่านมาทางวัดและพระสงฆ์ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เช่น การแทรกเนื้อหาที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐโดยผ่านการเทศนา การประชาสัมพันธ์การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การประชาสัมพันธ์ในเรื่องของการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม การณรงค์การลด ละ เลิกยาเสพติด การณรงค์เมาไม่ขับ การทำความดีถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระเจ้าแผ่นดิน การณรงค์รักษาความสะอาด เป็นต้น

นอกเหนือจากการให้การสนับสนุนในเรื่องของนโยบายแล้วที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทที่ต้องคอยจรรโลงสังคม โดยการคอยให้สติแก่ประชาชนในยามเกิด

เหตุการณ์ต่างๆ ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงและบานปลายออกไป เช่น กรณีความขัดแย้งทางการเมืองของประชาชนที่สนับสนุนพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง กับฝ่ายที่ต่อต้าน เช่น กรณีกลุ่มผู้สนับสนุนพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ไม่ให้ปะทะกัน โดยพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้แสดงบทบาทของตนเองโดยการเทศน์ให้สติแก่ทุกฝ่ายให้ใช้สติปัญญาและธรรมะในการไตร่ตรอง ละเว้นจากการยึดมั่น ถือนั่นในอคตาและโมหะจริต ซึ่งทำให้สามารถลดทอนแรงของปัญหาลงได้ในระดับหนึ่ง

แต่ในทางปฏิบัติแล้วต้องยอมรับว่าจุดหมายประการหนึ่งของศาสนาทุกศาสนานั้นย่อมอยู่ที่ความสำเร็จในการเผยแผ่คำสอนหรือหลักธรรมในศาสนาให้ผู้คนรับไปปฏิบัติได้มากที่สุดเพียงใด ซึ่งหากปรากฏว่าสามารถเผยแผ่คำสอนออกไปได้มากก็จะหมายถึงว่าศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ประสบความสำเร็จมาก แต่ถ้าคำสอนของศาสนานั้นมีผู้นำไปปฏิบัติน้อยหรือนับถือกันน้อยก็เท่ากับว่าศาสนานั้นเป็นศาสนาไม่มีใครจะประสบความสำเร็จมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงจะพบว่าศาสนาหลายๆ ศาสนาในโลกจึงพยายามที่จะเข้าไปเชื่อมสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองหรือบรรดาผู้มีอำนาจอยู่เสมอ ทั้งนี้ในทางหนึ่งก็เพื่อให้ง่ายต่อการเผยแผ่หลักคำสอนในศาสนาของตนออกไปในสังคมวงกว้างให้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็เพื่อป้องกันอันตรายอันอาจเกิดขึ้นจากรัฐหรือผู้มีอำนาจไปด้วยในตัว ทั้งนี้หากศาสนาใดสามารถพิสูจน์หลักธรรมคำสอนของตนให้เป็นที่เชื่อมั่นและศรัทธาของผู้มีอำนาจแห่งรัฐได้แล้ว ศาสนานั้นก็มีโอกาสจะดำรงอยู่อย่างยั่งยืนได้ต่อไป ขณะเดียวกันยังศาสนานั้นๆ สามารถครองใจมหาชนได้เป็นจำนวนมากด้วยแล้ว ศาสนานั้นก็จะยังแผ่ขยายออกไปเป็นศาสนาสากลได้ง่ายขึ้นด้วยเช่นกัน และด้วยเหตุดังกล่าวจึงมักพบอยู่เสมอว่าบรรดาผู้ปกครองอาณาจักรในอดีตหลายต่อหลายคนต่างก็ได้อาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือในการรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือแม้แต่ใช้เป็นเหตุผลในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงฐานความคิดความเชื่อของผู้คนให้เป็นไปในทางที่ต้องการก็ได้ด้วย

บทบาทที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นได้รับการยอมรับจากนักวิชาการหลายคนที่เสนอแนวความคิดศาสนากับการเมือง เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) จำเริญ วุฒิจันทร์ สมบูรณ์ สุขสำราญ เป็นต้น ที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการให้การสนับสนุนโดยการเทศนาเตือนสติแก่สถาบันพื้นฐานของสังคมต่างๆ เช่น สถาบันทางการเมือง สถาบันทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม เพื่อให้สถาบันต่างๆ ดังกล่าวมานี้สามารถตอบสนองความต้องการขึ้นพื้นฐานทางสังคมและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบถึงการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในอดีตกับในปัจจุบันของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลพบว่าการรับรู้ข่าวสารในอดีตนั้นช่องทางในการรับรู้ข่าวสารของพระสงฆ์มีทางเลือกน้อยมากส่วนมากรับรู้ข่าวสารได้จากลูกศิษย์

ที่เป็นนักการเมือง ประชาชนทั่วไป ส่วนการรับรู้ข่าวสารจากสื่อกระแสหลักเช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มีจำนวนน้อยมากส่วนหนึ่งจากการสัมภาษณ์จากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาสกล่าวว่า การรับรู้ข่าวสารในเรื่องการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่ไกลตัวและคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของทางโลกพระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวซึ่งจะทำให้เกิดการติเตียนจากประชาชนทำให้ศรัทธาจากประชาชนนั้นน้อยลง ส่วนหนึ่งมาจากพระสงฆ์คิดว่าการมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกเป็นการสะสมกิเลสจึงทำให้การรับรู้ข่าวสารของพระสงฆ์นั้นมีจำนวนน้อย

ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารในปัจจุบัน ส่งผลให้มีสื่อ และวิธีการส่งข่าวสารไปสู่ พระสงฆ์เพิ่มขึ้นหลายรูปแบบ เช่น การใช้วิทยุสื่อสาร โทรสาร วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต (Internet) การสื่อสารผ่านดาวเทียม ได้มีความสะดวกเข้าถึงง่ายและมีความรวดเร็วฉับไวและในปัจจุบันสถาบันการศึกษาได้เปิดโอกาสให้พระสงฆ์สามารถเข้าศึกษาในระบบการศึกษาได้เหมือนกับประชาชนโดยทั่วๆ เช่น พระสงฆ์สามารถศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์นั้นได้รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างในสังคม รวมถึงความเคลื่อนไหวในทางการเมืองด้วยโดยผ่านการเรียนรู้จากครูผู้สอนในห้องเรียนทำให้พระสงฆ์นั้นได้มีความสนใจที่จะศึกษาเพิ่มเติมโดยการค้นคว้าหาความรู้มากขึ้นเรื่อยๆ และคิดว่าพระสงฆ์เองนั้นมีความรู้ ความเข้าใจ มีข้อมูลมากพอ จึงได้ทำการแสดงออกทางความคิดต่อสาธารณะ และการแสดงออกก็ไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตัวเองก็ได้จึงทำให้พระสงฆ์นั้นได้มีความสนใจในการรับรู้ข่าวสารต่างๆ ได้มากขึ้น

จากการเข้าไปสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลราชธานีได้สังเกตเห็นว่าในแต่ละวัดนั้นจะมีงานรับสัญญาณดาวเทียมปรากฏให้เห็นอยู่ทุกๆ วัดรวมทั้งสายเคเบิล (Cable) เพื่อใช้เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต (Internet) นั้นก็แสดงว่าการรับรู้ข่าวสารต่างๆ ของพระสงฆ์นั้นท่านได้ติดตามข่าวสารอยู่เสมอ ส่วนหนึ่งอาจจะเพื่อให้ได้เข้าใจว่าในสังคมปัจจุบันนั้นมีความเจริญก้าวหน้าไปเพียงใด สภาพสังคมเป็นอย่างไร เพื่อนำข้อมูลต่างๆ นั้นมาปรับปรุง ประยุกต์เพื่อใช้ในการเทศนาสั่งสอน ให้สติแก่ประชาชนโดยทั่วไป และส่วนหนึ่งใช้เพื่อติดตามข่าวสารทางการเมือง หรือในเรื่องต่างๆ ที่ตนเองสนใจ

จากผลการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์จึงสามารถสรุปได้ว่าพระสงฆ์ในสมัยก่อนนั้นมักไม่แสดงออกในทางการเมืองสูงเหมือนในปัจจุบันส่วนหนึ่งมาจากช่องทางในการรับรู้ข่าวสารมีปริมาณน้อยและการรับข่าวสารมาด้วยการส่งสารต่อนั้นเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจน กล่าวคือประชาชนสามารถรับรู้ได้ว่าแนวคิดทางการเมืองแบบนี้มาจากพระสงฆ์รูปใด เป็นต้น แต่ในปัจจุบันช่องทางการรับรู้ข่าวสารมีปริมาณมากรวมถึงการแสดงออกทางความคิดนั้นไม่จำเป็นต้องเปิดเผยตนเองก็ได้ เช่น การแสดงความคิดเห็นผ่านอินเทอร์เน็ต การส่งข้อความแสดง

ความคิดเห็นผ่านรายการต่างๆ ทางโทรทัศน์ การโทรศัพท์ไปแสดงความคิดเห็นผ่านสถานีวิทยุต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของพระสงฆ์มีความชัดเจนมากกว่าในอดีตซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2526) ศึกษาเรื่อง “ข่าวสารการเมืองของคนไทย” โดยมุ่งสำรวจความรู้ข่าวสารทางการเมืองของคนไทยโดยแบ่งประเด็นพิจารณาเป็น 4 ประเด็นคือ 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับข่าวสารการเมืองของคนไทย 2) ความสนใจข่าวสารการเมืองและแหล่งที่มาที่สำคัญของการได้มาซึ่งข่าวสารการเมือง 3) ความสัมพันธ์ของความรู้ทางการเมืองกับตัวแปรสำคัญที่น่าจะเกี่ยวข้อง เช่น เพศ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ถิ่นที่อยู่อาศัย และความสนใจที่มีต่อการรับรู้ข่าวสารการเมือง 4) ความสัมพันธ์ของความรู้ข่าวสารทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมืองในด้านต่างๆ ที่สำคัญ เช่น ผลที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทศนคติทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง เป็นต้น ผลการศึกษาในการมีส่วนที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ การศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ข่าวสารทางการเมืองกับพฤติกรรมทางการเมืองพบว่าต้องมีปัจจัยต่างๆ ดังนี้ 1) การมีข่าวสารทางการเมืองสูงหรือต่ำที่แตกต่างกัน 2) ระดับการรับรู้ข่าวสารการเมืองสูงหรือต่ำแตกต่างกัน ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีแรงจูงใจในการเข้าสังกัดกลุ่มแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ 3) การร้องเรียน การเรียกร้อง การแสดงประจักษ์ การสนับสนุนบุคคลให้ได้รับการเลือกตั้ง เช่น การช่วยเหลือ การเป็นหัวคะแนน พบว่าการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยมีอัตราต่ำ 4) ระดับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองสูง ต่ำเป็นปัจจัยกำหนดความแตกต่างในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ 5) ปัจจัยการมีส่วนร่วมมีความสนใจความวุ่นวายที่สูงขึ้น วีรวัฒน์ เปรมประภา (2528) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานการไฟฟ้านครหลวง” โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมือง ในแง่ของการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานการไฟฟ้านครหลวงว่ามีความถี่อยู่ระดับใด และมีปัจจัยทางด้านภูมิหลังหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบุคคลใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมดังกล่าว รวมทั้งมุ่งที่จะศึกษาถึงผลของการสื่อสารทางการเมืองว่ามีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพนักงานการไฟฟ้านครหลวงมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงทั้งเรื่องการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ความสัมพันธ์กับนักการเมือง ด้วยสาเหตุที่พนักงานการไฟฟ้านครหลวงนั้นสังกัดสหภาพแรงงานการไฟฟ้า อัครเมศวร์ ทองนวน ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภอรัญบุรี จังหวัดปทุมธานี” โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองของครูว่ามีความถี่อยู่ระดับใด ผ่านทางแหล่งสารใดบ้าง มากน้อยเพียงใด ตัวแปรใดบ้างที่มีอิทธิพลในการสื่อสารทางการเมืองและครูมีความรู้ข่าวสารทางการเมืองเพียงใด ตัวแปรใดที่มีอิทธิพลต่อความรู้ข่าวสารทางการเมืองโดยใน

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ให้คำจำกัดความตัวแปรของการสื่อสารทางการเมืองไว้ว่า หมายถึง การถ่ายทอดหรือและเปลี่ยนข่าวสาร ความคิด หรือทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการเมือง จากแหล่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งข่าวสาร ไปยังอีกแหล่งหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับข่าวสาร โดยผ่านเส้นทางการสื่อสารต่าง คือ 1) ครูสามารถรับรู้ข่าวสารจากสื่อกระแสหลัก คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ คนอื่น และการฟังการอภิปราย 2) เพศ อายุ รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว วิชาที่สอน มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมือง ส่วนของตัวแปรรายได้และการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารทางการเมือง

5.2.3 พระสงฆ์ได้ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาและรู้สึกว่าตนเองมีสมรรถนะทางการเมือง

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและสร้างทักษะของบุคคลให้รู้จักดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข มีพฤติกรรมใฝ่รู้ที่จะเป็นพลังปัญญาเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีช่วยขัดเกลาให้คนละอายต่อบาป มีทักษะในการประกอบอาชีพ เคารพกฎหมาย รู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของชาติ ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อีกทั้งสามารถช่วยสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาประเทศชาติ ในการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย

ในอดีตการศึกษาของพระสงฆ์จะมีอยู่ 2 ประเภท คือ

- (1) แผนกนักธรรม
- (2) แผนกบาลี

ต่อมาจึงมีการเปิดการสอนเพิ่มขึ้นในแผนกสายสามัญโดยการรับรองของกระทรวงศึกษาธิการในแผนกสามัญ โดยจัดหลักสูตร การเรียนการสอนเหมือนกับโรงเรียนทั่วไป ทุกประการเพียงแต่ปรับเปลี่ยนวิชาที่ไม่เหมาะสมกับพระสงฆ์และสามเณรออกไป เช่น วิชาพลศึกษา วิชาดนตรีนาฏศิลป์ เป็นต้น

ในปัจจุบันการเรียนการสอนของพระสงฆ์และสามเณรมีอยู่ 2 แผนก คือ

- (1) แผนกนักธรรม/บาลี
 - (2) แผนกสายสามัญ
- โดยในแผนกสายสามัญนั้นแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ
- (1) ระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่มัธยมต้น-มัธยมปลาย
 - (2) ระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-ระดับปริญญาเอก

โดยในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสำหรับพระสงฆ์นั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยเปิดสอน 2 ระดับ คือ ระดับพระสังฆาธิการ (พระชั้นปกครอง) และระดับพระ

นิสิตนักศึกษา (พระสงฆ์ทั่วไป) ซึ่งเมื่อพระสงฆ์หรือสามเณรจบการศึกษาในแต่ละระดับชั้นแล้วสามารถที่จะไปศึกษาต่อในระดับอื่นได้ทั้งในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยทั่วไป เมื่อพระสงฆ์ได้ ผ่านการศึกษาอบรมจากผู้มาถวายความรู้ และเกิดการเรียนรู้จากคำรา และจากอาจารย์ผู้ให้ความรู้จึงทำให้พระสงฆ์นั้นได้เข้าใจและมีสำนึกทางการเมืองมากยิ่งขึ้นจึงทำให้อยากเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองด้วยตนเองเพราะพระสงฆ์เองคิดว่าตนเองเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติมากที่จะชี้แนะให้ความรู้แก่ประชาชนได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอัลมอนต์ และเวอร์บา ในหนังสือชื่อ *The Civic Culture* ได้สรุปว่า การศึกษามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไว้ว่า (Almond and Verba, 1936 : 63 ; อ้างอิงจาก พิเชษฐ์ สิชมรังสี 2529 : 35)

- (1) เป็นผู้มีการศึกษาคือ ยิ่งตระหนักในผลกระทบที่รัฐบาลมีต่อบุคคลมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย
 - (2) ผู้ที่มีการศึกษาคือจะติดตามข่าวสารทางการเมือง และให้ความสนใจต่อการรณรงค์หาเสียงมากกว่าผู้มีการศึกษาน้อย
 - (3) ผู้ที่มีการศึกษาคือ ยังมีข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมาก
 - (4) ผู้ที่มีการศึกษาคือ จะสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องทางการเมืองได้กว้างขวางและให้ความสนใจต่อการเมืองอย่างมีเป้าหมาย และมีประเด็นที่กว้างขวาง
 - (5) ผู้ที่มีการศึกษาคือ มีแนวโน้มที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการถกเถียงและพูดคุยเกี่ยวกับการเมืองมากขึ้น
 - (6) ผู้ที่มีการศึกษาคือ จะรู้สึกว่ามีอิสระในการสนทนาเรื่องราวทางการเมืองกับบุคคลทั่วไป แต่ผู้มีการศึกษาน้อยมีแนวโน้มที่จะไม่สนใจที่จะพูดคุยกับเรื่องทางการเมือง
- อิทธิพลของการศึกษา จากการวิจัยพบว่าคนที่ได้รับการศึกษาในระดับสูง มีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาน้อย

โดยเมื่อพระสงฆ์ได้รับการศึกษาก็จะได้รับรู้นโยบายต่างๆ ของรัฐว่ามีผลกระทบกับตนเองและองค์กรทางศาสนาอย่างไรบ้างจึงทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลทั้งระดับพระชั้นปกครองลงมาถึงพระสงฆ์ทั่ว ๆ ไปนั้นแสดงบทบาทในทางการเมืองให้เห็นผ่านทางสื่อสารมวลชนมากขึ้น และจากการสัมภาษณ์และสังเกตของผู้วิจัยจะพบว่าพระสงฆ์ตั้งแต่พระชั้นปกครองและพระสงฆ์ทั่วไปมักจะมีการพูดคุย ถกเถียงในเรื่องเกี่ยวกับการเมืองอยู่อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพรรคการเมืองและนักการเมืองอย่างเข้มข้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นี พาวเวลล์ และพรีวิท (Nie Powell and Prewitt, 1963 : 361-368 ; อ้างอิงจาก พิเชษฐ์ สิชมรังสี, 2529 : 31-34) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสามตัว

คือ การพัฒนาเศรษฐกิจ โครงสร้างชนชั้น และการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

- (1) มีความสำนึกในหน้าที่ของราษฎรมากขึ้น
- (2) ได้รับข่าวสารทางการเมืองมากขึ้น
- (3) ตระหนักในผลกระทบที่นโยบายของรัฐที่มีต่อตนเองยิ่งขึ้น
- (4) มีความสำนึกในฐานะตัวการเมือง
- (5) ให้ความสนใจอย่างยิ่งยวดในกิจกรรมทางการเมือง

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ของผู้วิจัยและผู้วิจัยเคยบวชเป็นภิกษุในช่วงระยะเวลาหนึ่งและมีความคุ้นเคยสนิทสนมกัน จึงสามารถที่จะพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมืองกับพระสงฆ์ในระดับต่างๆ ได้จึงพบว่าผลจากการที่ระบบการศึกษาของไทยได้เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาในรูปแบบการศึกษาที่หลากหลายและเปิดกว้างจึงเป็นสาเหตุให้พระสงฆ์นั้นได้รับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เป็นปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันที่พบเจอและปรากฏการณ์ที่ผ่านการถ่ายทอดจากอาจารย์ผู้สอนจึงทำให้พระสงฆ์ได้รับรู้และสำนึกถึงผลกระทบจากการดำเนินงานของนักการเมืองต่างๆ โดยผ่านนโยบายของพรรคการเมืองทำให้มีผลกระทบต่อตนเองและประชาชนที่ทั่วไปจึงทำให้เป็นปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทปรากฏตามสื่อสารมวลชนมากยิ่งขึ้น

และจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลอุบลในระดับข้างต้นยังพบว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลจำนวนหนึ่งและตนเองเคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มชนทางการเมืองที่เรียกตัวเองว่า กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ที่กรุงเทพมหานครและตามต่างจังหวัดที่กลุ่มแกนนำจัดปราศรัยหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่ม รวมทั้งยังช่วยบริจาคเงินหรือปัจจัยอื่นๆ เช่น น้ำดื่ม สบู่แว่นไปร่วมงาน เป็นต้น ในการดำเนินกิจการทางการเมืองให้กลุ่มทางการเมืองทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวโดยการสนับสนุนจากพระสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสที่ตนพักอาศัยในวัดนั้นอีกด้วย และจากการให้สัมภาษณ์พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลยอมรับว่าภายในวัดที่ตนอาศัยนั้นมีพระสงฆ์ที่มีแนวคิดทางการเมืองไม่เหมือนกันสืบเนื่องจากผลจากการได้รับการศึกษา และพูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมืองร่วมกันอย่างเสมอเพื่อหาทางออกให้กับสังคมไทย และแลกเปลี่ยนทัศนคติทางการเมือง และนำผลการแลกเปลี่ยนนั้นสื่อสารให้ประชาชนได้รับรู้โดยผ่านการเทศนาและการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ

5.2.4 ทัศนคติในผลกระทบที่นโยบายของรัฐมีผลต่อตนเองยิ่งขึ้น

การเลือกตั้งโดยทั่วๆ ไปพรรคการเมืองจำเป็นจะต้องนำเสนอนโยบายแก่ประชาชนที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ประชาชนเหล่านั้นได้ตัดสินใจมอบอำนาจของตนให้แก่พรรคการเมือง โดยผ่านการกากบาทเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน และการที่ประชาชนจะมอบอำนาจของตนนั้นให้กับพรรคการเมืองหรือนักการเมืองจำเป็นจะต้องรับรู้ถึงสิ่งที่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองจะทำอะไรเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและตนเอง นโยบายต่างๆ ที่พรรคการเมืองนำเสนอต่อประชาชนนั้นส่วนมากจะครอบคลุมถึงประชาชนทุกกลุ่มในสังคมว่าจะได้สิทธิประโยชน์อย่างไรบ้างเมื่อได้รับเลือกจากประชาชนไปแล้ว พระสงฆ์ก็เป็นกลุ่มคนในสังคมกลุ่มหนึ่งที่มีผลกระทบเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบายของพรรคการเมืองที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ พระสงฆ์ย่อมรับรู้ถึงผลกระทบจากนโยบายของพรรคการเมืองที่นำเสนอออกมา

พระสงฆ์ก็เช่นเดียวกันย่อมได้รับผลกระทบจากนโยบายที่นักการเมืองหรือนักการเมืองถึงแม้จะได้ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ถ้าพรรคการเมืองมีนโยบายว่าจะลดหรือเพิ่มค่านิยภัต (เงินเดือนประจำตำแหน่งพระสงฆ์) ซึ่งพระสงฆ์จะต้องได้รับผลกระทบโดยตรง หรือผลกระทบในทางอ้อมเช่นการเพิ่มภาษี การลดการลงทุนในประเทศ กรณีนี้ถือเป็นผลกระทบทางอ้อมเพราะจะทำให้ประชาชนมีรายได้ลดลงเมื่อมีรายได้ลดลงย่อมส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์โดยทางอ้อมด้วยเช่นเพราะเมื่อประชาชนมีรายได้ลดย่อมทำให้ประชาชนนั้นลดการค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ที่ไม่จำเป็นออกไปด้วย เช่น ลดจำนวนเงินในการทำบุญ เป็นต้น

เพราะฉะนั้นผลจากการที่พระสงฆ์ได้รับรู้เกี่ยวกับนโยบายต่างๆ ของพรรคการเมืองที่เสนอตัวเข้ามาบริหารประเทศจึงทำให้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทในทางการเมืองในการสนับสนุนหรือคัดค้านโดยผ่านประชาชนที่เข้ามาทำบุญหรือผ่านการเทศนาในโอกาสต่างซึ่งสอดคล้องจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาสในเขตเทศบาลเมืองอุบลว่า “ถ้าอาตมาเห็นว่านโยบายอะไรมีผลดีต่อประชาชนคนยากจน อาตมาก็จะสนับสนุนให้ชาวบ้านเลือกนักการเมืองหรือพรรคการเมืองนั้น” (สัมภาษณ์ :16 พฤศจิกายน 2554)

5.2.5 บทบาทพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการสนับสนุนพรรคการเมืองในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบทบาทของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปี 2554 จึงส่งผลให้พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลได้แสดงบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองโดยแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้ คือ

5.2.5.1 ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง

เมื่อถึงเวลาที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองสื่อมวลชนมักจะพยายามหาข้อมูลความเห็นจากประชาชนอาชีพต่างๆ ไม่เว้นแม้แต่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์แสดงความคิดเห็นทางการเมืองออกไป คนส่วนหนึ่งมักจะผลักใส่พระสงฆ์ให้ไกลออกไปจากวงการเมือง แม้แต่การรับรู้การเมืองก็ไม่ควรด้วยซ้ำไป โดยมักจะขู่ด้วยคำที่พูดกันมานานว่า มิใช่กิจสงฆ์ ในทางตรงกันข้าม พุทธศาสนิกชนอีกส่วนหนึ่ง คิดว่า ถึงเวลาแล้วที่พระสงฆ์จะต้องตื่นขึ้นรับรู้ปัญหาบ้านเมืองร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมคิดร่วมสร้างชาติกับประชาชนทั่วไป กลุ่มนี้ไม่ขัดข้องที่เห็นพระสงฆ์แสดงความคิดเห็นทางการเมืองในฐานะที่เป็นพลเมืองและมีสถานะเป็นผู้ปฏิบัติธรรมย่อมแสดงความคิดเห็นตรงไปตรงมา อาจจะไปโค่นพฤติกรรมของใครที่ไม่ชอบมาพากลเข้าบ้าง ก็ต้องสะอึกกันบ้างเป็นธรรมดา ปัญหาอยู่ที่ว่า พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเมืองขนาดไหนจึงจะพอดี ไม่ขาดไม่เกิน เส้นแบ่งตรงนี้แม้ไม่มีพระธรรมวินัยชี้ชัดไว้ เป็นข้อห้ามหรือเป็นขออนุญาต แต่พระสงฆ์ในฐานะผู้ถือธรรมคือความจริงก็ควรแสดงความจริงที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก เช่นพอถึงเวลาใกล้จะเลือกตั้ง พระสงฆ์แสดงธรรมเรื่องความซื่อตรง ต่อประชาชน ต่อกฎหมาย ต่อรัฐธรรมนูญ ไม่โกงการเลือกตั้ง ไม่ซื้อเสียง เหล่านี้เป็นต้น เป็นสิ่งที่กระทำได้ เพราะนักการเมืองทุกคนทุกพรรค หากเชื่อฟังและทำตามจะทำให้การเมืองดีขึ้นแน่นอน หรือใกล้จะเลือกตั้งมีคนถามว่า คนนี้มีลักษณะอย่างไร หากพระสงฆ์จะนำเสนอคนดีในมิติทางพระพุทธศาสนาว่าจะต้องเป็นคนรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักคน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล รู้จักสังคม เพื่อเป็นแนวทางที่พุทธศาสนิกชนจะนำไปเป็นคู่มือเลือกผู้แทนของตน นับเป็นการเกี่ยวข้องทางการเมืองของสงฆ์ที่เหมาะสมเพราะได้ร่วมให้แนวทางที่ถูกต้องแก่ประชาชน แต่พระสงฆ์ไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมืองในแนวทางที่ให้คุณให้โทษแก่นักการเมือง หรือพรรคการเมืองโดยตรง สิ่งที่นักการเมืองไทยชอบกระทำอยู่เป็นประจำคือ นำพระสงฆ์มาเกี่ยวกับการเมืองเสียเอง เพราะพระสงฆ์นับว่ามีอิทธิพลทางความคิดต่อคนในชนบทส่วนใหญ่ หากพระสงฆ์รูปใดชี้นำว่าให้เลือกใครหรือพรรคใดย่อมมีผล ดังประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมาไม่นานนี้ นักการเมืองจากพรรคต่างๆ ล้วนมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นอาจารย์ และพยายามนำอาจารย์ของตนมาเล่นการเมือง หลายท่านเข้าไปเกี่ยวข้องระดับช่วยประกาศรวมพรรคการเมืองให้พรรคการเมืองหนึ่งก็มี หรือเมื่อหลายปีที่แล้ว พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพทั้งประเทศพากันขับไล่รัฐบาลในขณะนั้นจนกระทั่งการเลือกตั้งคราวต่อมาพรรคที่เคยเป็นรัฐบาลต้องเป็นฝ่ายค้าน บทบาทเหล่านี้คือบทบาทที่พระสงฆ์ไม่ลงไปเกี่ยวข้องอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นการเกี่ยวข้องกับการเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่ชัดเจนโดยตรง อย่างไรก็ตามการที่จะนำพระสงฆ์หรือทหารออกจากการเมืองไทยอย่างเด็ดขาดคงเป็นไปได้ยากมากเพราะเป็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดอันเป็นธรรมชาติของสังคมชนบทโดยทั่วไป เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมชนบทมากกว่า

สังคมเมือง ปรากฏการณ์ที่พระสงฆ์แสดงทัศนคติในทางการเมืองครั้งแล้วครั้งเล่าเป็นการเตือนสติรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจว่า ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ใกล้ชิดชุมชน ที่รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจจะมองข้ามไปไม่ได้ เพราะคนเหล่านี้ได้ทำหน้าที่สร้างเอกภาพ ความสามัคคี กลมเกลียวให้สังคมไทยอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน หากบทบาทของพระสงฆ์ได้รับการศึกษาและปรับปรุงอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์จะเป็นคุณูปการต่อสังคมไทยในด้านสร้างสรรค์ความสงบโดยตรง

นักการเมืองไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาโดยจารีตประเพณี ความสัมพันธ์โดยพื้นฐานจึงเป็นความสัมพันธ์แบบพุทธบริษัท 4 โดยประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา แต่ด้วยศักยภาพที่อยู่ประกอบกับลักษณะความเป็นผู้นำของทั้งสองฝ่าย จึงสามารถประสานความสัมพันธ์ให้เป็นลักษณะส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายสามารถผูกพันโดยดึงเอาศักยภาพของอีกฝ่ายให้แปลงมาเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนได้

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองมีตั้งแต่ระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวความสัมพันธ์กึ่งทางการและความสัมพันธ์ในแบบทางการ โดยความสัมพันธ์แบบส่วนตัวเป็นระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกว่าระดับกึ่งทางการและแบบทางการ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ทั้ง 3 ระดับ อาจมีลักษณะซ้ำซ้อนกันอยู่ในเวลาเดียวกันและสามารถพัฒนาเปลี่ยนไปสู่ความสัมพันธ์ในระดับอื่นได้เช่นกัน

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองสามารถสรุปได้ 3

รูปแบบ คือ

- (1) รูปแบบศิษย์กับอาจารย์
- (2) รูปแบบโยมอุปัฏฐาก
- (3) รูปแบบต่างตอบแทน

โดยรูปแบบศิษย์กับอาจารย์มักจะเกิดกับพระสงฆ์ที่มีพรรษามาก มีตำแหน่งสูง หรือเป็นเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียง ส่วนรูปแบบโยมอุปัฏฐากเป็นลักษณะที่นักการเมืองเป็นฝ่ายให้การอุปถัมภ์พระหรือวัดด้วยเงิน สิ่งของกำลังคนซึ่งเป็นที่เกรงใจของพระสงฆ์และชาวบ้าน รูปแบบต่างตอบแทนเป็นลักษณะความสัมพันธ์อย่างหลวม ๆ โดยทั้งสองฝ่ายต่างพึ่งพาอาศัยกัน พระสงฆ์ต้องการเงินหรือวัตถุในการพัฒนาวัด ในขณะที่นักการเมืองต้องการคะแนนเสียง การแลกเปลี่ยนอาจเป็นในรูปของคำมั่นว่าจะให้จัดหางบประมาณเพื่อสร้างถาวรวัตถุหากได้รับการเลือกตั้ง เป็นต้น เช่นการศึกษาของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแพร่ ผลการศึกษาพบว่า การเข้าสู่ตำแหน่งของสมาชิกสภาเทศบาลใช้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และความสัมพันธ์ตามเครือข่ายสังคมของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าสู่อำนาจ มีการให้ความอุปถัมภ์และรับความอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน โดยผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ที่มีทรัพยากรด้านต่างๆ สูงกว่าผู้อยู่ใต้ความอุปถัมภ์มีการ

แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันในการตอบแทนของผู้ได้รับความอุปถัมภ์เป็นไปในความรู้สึกสำนึกบุญคุณและความจงรักภักดี แต่ในปัจจุบันมีการเสนอชื่อเรียกร้องผลประโยชน์ตามระบบอุปถัมภ์ เช่น ถ้านักการเมืองให้เงิน งานและความช่วยเหลือต่าง ๆ แก่ประชาชนอีกเพื่อให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้กับตนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ความมีชื่อเสียงของพระสงฆ์ นักการเมืองจะหาโอกาสผูกสัมพันธ์กับพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพ เลื่อมใส แก่ประชาชน ทั้งด้วยเหตุผลความเลื่อมใสส่วนตัวและการหวังผลทางคะแนนเสียงจากบรรดาประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธา

ประการที่ 2 ความมีชื่อเสียงของวัด ซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดพุทธศาสนิกชนให้เข้าสู่วัดเป็นจำนวนมาก นักการเมืองจึงนิยมหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม หรือสร้างศาสนวัตถุ ป้ายประกาศต่างๆ ไว้ตามจุดที่มองเห็นได้ง่ายภายในวัดที่มีชื่อเสียงเหล่านี้

ประการที่ 3 ชื่อเสียงของนักการเมือง การที่มีนักการเมืองที่มีชื่อเสียงเข้าร่วมกิจกรรมงานพิธีต่างๆ ของวัด จะช่วยสร้างบรรยากาศให้คึกคัก และสามารถดึงดูดคน และการบริจาคได้มากขึ้น

ประการที่ 4 ตำแหน่งฐานะ นักการเมืองและพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในระดับเทียบเคียงกันมักมีโอกาสร่วมกิจกรรมงานพิธีด้วยกัน และมีผลในการเสริมบารมีซึ่งกันและกันอีกทางหนึ่ง

เห็นได้ชัดว่าความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองนั้น เป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ และถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ศิลปะในการการประสานประโยชน์อย่างยิ่งหากนักการเมืองขอให้ช่วยสนับสนุนพระสงฆ์จะไม่ปฏิเสธแต่จะใช้วิธีรับไว้แล้วให้การสนับสนุนเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นภาระใจและขัดต่อคำสั่งของมหาเถรสมาคม และอาจจะทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาจากผู้ไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ในคราวหนึ่ง ๆ ยังมีนักการเมืองรายอื่น ๆ ขอให้ช่วยเหลือในทำนองเดียวกันอีกด้วย การรักษาหน้าใจแบบ “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” จึงเป็นวิธีการรักษาความสัมพันธ์ที่มักจะถูกเลือกใช้เป็นอันดับแรก

ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองในระบบการเลือกตั้ง อาจส่งผลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แต่ผลที่เป็นเป้าหมายของนักการเมือง คือ ฐานคะแนนเสียงจากประชาชนในเขตชุมชนที่วัดตั้งอยู่ โดยการอาศัยบารมี ความนับถือ ศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อพระสงฆ์มาผนวกกับการสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันผ่านการบอกเล่าของพระสงฆ์และการปรากฏการณ์ในงานพิธีต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งนักการเมืองที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

เป็นพิเศษกับพระสงฆ์หรือวัดอย่างสม่ำเสมอ ก็มักจะได้รับความเสี่ยงจากประชาชนในละแวกนั้น เป็นกอบเป็นกำ

จากแนวคิดระบบอุปถัมภ์ที่อธิบายถึงลักษณะและความสัมพันธ์ทางสังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งผู้ที่มีความสัมพันธ์แต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่และความคาดหวังต่อกันหลายประการ ซึ่งเป็นที่รับรู้หรือยอมรับกันตามประเพณีหรือวัฒนธรรมของสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบนี้คือความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์” มีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่มาก แม้ว่าฝ่ายผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ให้มากกว่าก็ตาม แต่ก็มิได้เป็นการให้เปล่า ผลตอบแทนจากผู้รับอุปถัมภ์จะมีให้แก่ผู้อุปถัมภ์เสมอแม้ว่าอาจมิใช่ด้านวัตถุก็อาจเป็นด้านจิตใจ ความจงรักภักดี ลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้มีองค์ประกอบของความเป็นมิตรอยู่ด้วยด้วย เป็นการให้ความคุ้นเคยแสวงหาประโยชน์จากกัน เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองจากประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ โดยทั้งสองฝ่ายมีบทบาทเป็นทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ตามแต่สถานการณ์

ความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมืองนี้ พบว่าเป็นอุปถัมภ์ที่มีจุดมุ่งหมายชัดเจน นั่นคือความต้องการคะแนนเสียงในการสมัครรับเลือกตั้งให้ได้มากที่สุดเพื่อให้ได้รับการเลือกเข้าไปทำหน้าที่ตัวแทนของประชาชน กลไกของการเลือกตั้งนี้อธิบายได้ด้วยแนวคิดการเลือกตั้งในบริบทของสังคมไทย ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของการเลือกตั้งว่า เป็นการเลือกผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่จะมาทำการปกครองและสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้ปกครอง เป็นห้ามล้อทางการเมือง ช่วยลดความตึงเครียดทางสังคมและการเมือง เป็นกลไกเชื่อมโยงความต้องการของประชาชนเข้ากับนโยบายสาธารณะ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการปกครอง และทำให้เกิดบูรณาการทางการเมืองอีกด้วย

จากแนวคิดการเลือกตั้งในบริบทของสังคมไทยจะเห็นได้ว่า จำนวนคะแนนเสียงมากที่สุดคือเป้าหมายในการเข้าสู่อำนาจของนักการเมือง การใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงต่าง ๆ จึงทำกันอย่างเต็มที่ การสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันพระสงฆ์เพื่อเป็นการทำให้เป็นที่รู้จักและจดจำจากประชาชนให้ได้มากที่สุดจึงเป็นวิธีการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของนักการเมืองที่มุ่งสู่ตำแหน่งทางการเมืองตามแนวคิดการเลือกตั้งในบริบทของสังคมไทย

5.3 ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้

5.3.1 พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทในการสนับสนุนพรรคการเมืองเพื่อให้พรรคการเมืองและนักการเมืองเข้าสู่อำนาจได้เพราะเกิดจากความไม่ชอบพรรคการเมืองที่เป็นคนมาจากภาคใต้ (พรรคประชาธิปัตย์)

5.3.2 พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองเนื่องจากการเข้าสู่แหล่งข่าวสารหลากหลายมากยิ่งขึ้นนอกจากสื่อกระแสหลัก เช่น อินเทอร์เน็ต วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี

5.3.3 พระสงฆ์ในเขตเทศบาลมีบทบาทในการเป็นหัวคะแนนให้นักการเมืองโดยการช่วยผู้สมัครและพรรคการเมืองโดยการรับเงินจากนักการเมืองมาให้คณะกรรมการวัดแจกประชาชนในชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะบทบาทของพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุบลเท่านั้นซึ่งข้อมูลที่ได้อาจไม่ครอบคลุมถึงพระสงฆ์ทั่วไป จึงควรมีการศึกษาในพื้นที่ที่กว้างมากขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนสภาพความเป็นจริงมากที่สุด จึงควรมีการทำวิจัยให้ครอบคลุมให้มากยิ่งขึ้น

5.4.2 การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการศึกษาเฉพาะพระสงฆ์เท่านั้นไม่ได้ครอบคลุมถึงนักการเมืองและพรรคการเมืองด้วย จึงควรมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนักการเมืองและพรรคการเมืองด้วย

5.4.3 จากการค้นพบว่าพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองเพราะไม่ชอบพรรคการเมืองที่เป็นประชาชนจากภาคใต้นั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมว่าสาเหตุอะไรที่ทำให้พระสงฆ์ในเทศบาลเมืองอุบลถึงไม่ชอบพรรคการเมืองที่เป็นพรรคจากภาคใต้ของไทย

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงษ์ตระหง่าน. การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- กมล สุขพานิช ชันธปราบ. วิวัฒนาการการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- กฤษณะ พินิจ. ชนชั้นนำท้องถิ่นกับการประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน : กรณีศึกษากิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. เปิดโลกความคิดเชิงสัจธรรมการเมือง : วิจัยความคิดประชาชนเรื่องการเมืองไทย. กรุงเทพฯ : ชักเชสมิเดีย, 2539.
- กะเนิงนิคย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2532.
- งามพิศ สัตย์สงวน. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์, 2535.
- จ่านง ทองประเสริฐ. พระพุทธศาสนากับสังคมการเมือง. กรุงเทพฯ : คอมเพคท์พรีนซ์, 2539.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือ รั้งกับหมู่บ้านในการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ครุณี เจริญพันธ์. ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ณัฐ อุ๋นอารมณ. ระบบอุปถัมภ์กับการเมืองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองแพร่. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- ปยุตธ์ ปยุตโด. พุทธศาสนากับสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, 2513.
- ปรีชา ช่างขวัญอิน. ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์. การศึกษาหาความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่นต่อสถานะการเป็นผู้นำและความต้องการในการพัฒนาชนบท จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2530.
- พระจรินทร์ อังสังข์. บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- พัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2517.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- ระคม วงษ์น้อม. แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นนำ และการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- วัลภัช สุขสวัสดิ์. ทัศนคติของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ต่อความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย : ศึกษาเปรียบเทียบพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคความหวังใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2440.
- วีระชัย กระต่ายทอง. บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเชิงธุรกิจการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีการซื้อขายที่ดินในตำบลออนกลาง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- สนิท สมัครการ. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของสังคม. กรุงเทพฯ : โอเคียนส โตร์, 2525.
- สมทรง เขมะวิชานวัฒน์. การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ทวีกิจการพิมพ์, 2521.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวจำกัด, 2530.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. การศึกษาหมู่บ้านอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำท้องถิ่นของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- สุเทพ สุนทรเกสัช. การศึกษาหมู่บ้านอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำท้องถิ่นของหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- อคิน รพีพัฒน์. สังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์. ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- อำนาจ บัวศิริ. รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2528.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

เรื่อง “พระสงฆ์กับการเมืองในระบบประชาธิปไตย :
กรณีศึกษา พระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญปี 2554

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบล
2. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมืองของพระสงฆ์
ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ปี 2554

ส่วนที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบล

1. สมณศักดิ์.....
2. อายุ.....ปี
3. จำนวนพรรษา.....ปี
4. ระยะเวลาในการจำพรรษาในเขตเทศบาลเมืองอุบล.....ปี
5. ภูมิลำเนาเดิม.
 - อำเภอ.....
 - จังหวัด.....
6. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์
 - เจ้าคณะจังหวัด
 - เจ้าคณะอำเภอ
 - เจ้าคณะตำบล
 - เจ้าอาวาส
 - รองเจ้าอาวาส
 - เลขานุการ
 - พระลูกวัด
 - อื่นๆ

7. การศึกษาทางโลก

- ปรินญาเอก
- ปรินญาโท
- ปรินญาตรี
- มัธยมศึกษา
- ประถมศึกษา
- อื่นๆ

8. การศึกษาทางธรรม

- นักธรรมเอก
- นักธรรมโท
- นักธรรมตรี
- เปรียญธรรม

**ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทและปัจจัยใดที่ทำให้พระสงฆ์สนับสนุนพรรคการเมืองและ
นักการเมืองของพระสงฆ์ในเขตเทศบาลเมืองอุบลในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัย
สามัญ ปี 2554**

ประเด็นที่ 1 เป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะบุคคลธรรมดา

- บทบาทในทางพุทธศาสนา
- บทบาทในการช่วยเหลือประชาชน
- อื่นๆ

ประเด็นที่ 2 เป็นประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

- ช่องทางในการรับรู้ข่าวสาร
- ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองในด้านต่างๆ
- อื่นๆ

ประเด็นที่ 3 เป็นประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับนักการเมืองอันจะนำเข้าไปสู่การมีบทบาทสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมือง

- รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง
- ระดับความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง
- ปัจจัยที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง
- ผลจากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง
- การบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับนักการเมือง

- บทบาทสนับสนุนและปัจจัยอื่นในการสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมือง
ของพระสงฆ์
- อื่นๆ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ

นายประยูร กางกั้น

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2550 ระดับปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์
 สาขารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตอุบลราชธานี

ประวัติการทำงาน

ครู

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

โรงเรียนกิตติคุณวิทยา วัดมโหวนาราม
 (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดอุบลราชธานี

